

JAKIN

INIGO ARANBARRI
BALEREN BAKAIKOA
XABIER ETXANIZ
JOXERRA GARTZIA
INAKI IRAZABALBEITIA
JOXEMARI ITURRALDE
GERARDO MARKULETA
XABIER MENDIGUREN BEREZIARTU
LAURA MINTEGI
MARTXELO OTAMENDI
FITO RODRIGUEZ
MIKEL UGALDE
JOXEMARI VELEZ DE MENDIZABAL
EUSKAL KULTURA 95

XABIER EIZAGIRRE/ ANDONI IBARRA
FILOSOFIA EUSKARAZ
HAMAR URTEKO BALANTZEA (1984-1994)
PEDRO ALBERDI
TOPIKOAK BILUZTEN

91

AZAROA-ABENDUA 1995

JAKIN

91

AZAROA-ABENDUA 1995

Aldizkari hau ARCEko kidea da
(ARCE: Asociación de Revistas Culturales de España)

Gipuzkoako Foru Aldundia
Kultura eta Turismo Departamendua

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak diruz lagundutako aldizkaria

AURKIBIDEA

Z	ENBAKI HONETAN	7
---	----------------	---

G	AI NAGUSIA	11
	IÑIGO ARANBARRI	
	BALEREN BAKAIKOA	
	XABIER ETXANIZ	
	JOXERRA GARTZIA	
	INAKI IRAZABALBETIA	
	JOXEMARI ITURRALDE	
	GERARDO MARKULETA	
	XABIER MENDIGUREN BEREZIARTU	
	LAURA MINTEGI	
	MARTXELO OTAMENDI	
	FITO RODRIGUEZ	
	MIKEL UGALDE	
	JOXEMARI VELEZ DE MENDIZABAL	
	EUSKAL KULTURA 95	

G	AIAK	77
	XABIER EIZAGIRRE / ANDONI IBARRA	
	FILOSOFIA EUSKARAZ: HAMAR URTEKO BALANTZEA (1984-1994)	

		107
	PEDRO ALBERDI	
	TOPIKOAK BILUZTEN	

	IBURUAK	117
	IDAZKARITZA	
	JASO DITUGU	

© JAKIN

JAKINEKO IDAZLANEZ INON
BALIATZERAKOAN AIPA BEDI,
MESEDEZ, ITURRIA

JAKIN

ALDIZKARI IREKIA DA ETA EZ
DATOR NAHITAEZ IDAZLEEN
IRITZIEKIN BAT

ZUZENDARIA

JOAN MARI TORREALDAI

ERREDAKZIO-BATZORDEA

PAULO AGIRREBALTZATEGI - JOXE AZURMENDI - JOSEBA INTXAUSTI

IDAZKARITZA ETA ADMINISTRAZIOA

Tolosa Hiribidea, 103-1.C - 20009 Donostia - Tel. (943) 21 80 92 - Fax 21 82 07

1995eko PREZIOAK

BARRUAN	HARPIDEDUNA	EZ HARPIDEDUNA
Harpidetza	5.000 pta.	—
Ale arrunta	850 pta.	1.225 pta.
KANPOAN		
Harpidetza	5.500 pta. (235 FF)	—
Ale arrunta	925 pta. (40 FF)	1.400 pta. (60 FF)

SUMMARY

BASQUE CULTURE *VARIOUS AUTHORS*

For this last issue of the year we have sought the collaboration of various authors, writers, people linked to the mass media, to Universities, Culture, etc... with the aim of summing up what 1994 has meant to Basque Culture. We asked Iñigo Aranbarri, Baleren Bakaikoa, Xabier Etxaniz, Joxerra Gartzia, Inaki Iratzabalbeitia, Laura Mintegi and Joxemari Velez de Mendizabal to write an article about cultural themes in general; Joxemari Iturralde and Gerardo Markuleta have written about literature, Xabier Mendiguren Beraziertu about translation, Martxelo Otamendi about mass media, and Fito Rodriguez and

Mikel Ugalde about the Basque language movement. The subjects dealt with are diverse: the succesful television programme Goenkale as a cultural phenomenon, quantity and quality in Basque literature, the Administration's cultural policy, the importance of the translation in literature, the shortage of intellectuals, the lack of planning in National Culture, the conflict in Basque Universities, the development of *Euskaldunon Egunkaria*—Basque language daily—, the death of Julio Caro Baroja, the Basque media's powerlessness to broaden their influence, the new educational map, etc.

PHILOSOPHY IN THE BASQUE LANGUAGE *XABIER EIZAGIRRE / ANDONI IBARRA*

Xabier Eizagirre and Andoni Ibarra have carried out research on philosophy texts published in the Basque language from 1984 to 1994. The main objective of this article is to offer an exhaustive summary of all the texts which have been published during that period,

but the authors have also compiled a list of texts published before 1984. Besides the summary, they have analyzed the ongoing situation of philosophical research in Basque universities, and have made some proposals for progress.

STRIPPING AWAY THE CLICHES

PEDRO ALBERDI

Pedro Alberdi analyzes in his article the problems he confronted when writing his first literary book. He explains that he had to abandon clichés about literature before starting to write. Above

all, he decided that the story to tell was not the main matter. Rather than the story, he thought that the most important issue to write the book was to find the appropriate style to tell the story.

ZENBAKI HONETAN

Eskuetan duzun hau bigarren aldiko 91. zenbakia da eta 1995eko azkena.

Urteko azken zenbaki honen gai nagusitzat 1995. urteko kulturgintzaren balantzea hartu dugu, eta hainbat lankide-ren artikuluak bildu ditugu horretarako. Aurreko hiru urteetan erabilitako formulak oso harrera ona izan duenez, formula berarekin gatoz laugarren honetan ere, berrikuntza batekin hala ere: zenbait alor berezi gehixeago sakontzeko ahalegi-nean, esparru jakin batzuri arreta egitea eskatu diegu zenbait lankideri. Honela, literaturari buruz idatzi dute Joxemari Iturralde eta Gerardo Markuletak, itzulpengintzaren gaineko balantzea egin du Xabier Mendiguren Bereziartuk, komunikabideei buruzkoa eskatu zaio Martxelo Otamendiri, eta euskalgintzari buruzkoa Fito Rodriguez eta Mikel Ugalderi. Gainerakoei, Iñigo Aranbarri, Baleren Bakaikoa, Xabier Etxaniz, Joxerra Gartzia, Inaki Irazabalbeitia, Laura Mintegi eta Joxemari Velez de Mendi-

zabali, kulturaren alorrean urte-barruan jazotako hiruzpalau gertakari hautatu eta komentatzea eskatu diegu.

Hainbat gairi buruzko iruzkin, gogoeta eta kritikak egin dituzte hamahiru lankideok euren lanetan. Hizpide dituzte, besteak beste, Arabako Batzar Nagusiek herrialdeko hizkuntz politika berrikusi zutenekoa, Nafarroako Auzitegiak Euskalerra Irratiari buruz emandako epaia, *Goenkale*-ren arrakasta, euskal literaturaren irakurle-kopuruari buruzko kezka, argitarapenen kantitatea eta kalitatea, erakundeen dirulaguntza-politika, Bertsolari Elkartearen eta ETBren arteko ezinkonpondua, Galeuzka, itzulpengintzaren garrantzia literaturan, Julio Caro Barojaren heriotza, eskola-mapa berria, etabar.

Gaiak sailean bi lan datoz. Xabier Eizagirrek eta Andoni Ibarrak euskarazko filosofiaz egindakoa da lehena: artikulua xede nagusia 1984. urtetik 1994. urtera filosofiaren esparruan a argitaratutako guztiaren bilketa zehatza eskaintzea izan da, baina honekin batera euskarazko filosofiaren tradizioari ere begirada eman diote. Zerrenda bibliografikoa ezezik, orainarte egindako bidearen azterketa ere egin dute bi ikertzaileok. Ondorioetan, filosofi ikerkuntzak arazo eta hutsune larriak dituela diote eta, etorkizunari begira, lehen urrats gisa filosofi elkar-tea sortzea proposatzen dute.

Pedro Alberdik literaturgintzaren gainean idatzitako artikulua da *Gaiak* saileko bigarrena. Bere lehen liburua idazteko albo batera utzi dituen topikoez dihardu Alberdik. Bere neurriko hizkuntza nola bilatu eta landu, batetik, eta kontatu beharreko istorioa nola aukeratu, bestetik, izan dira bere kezka nagusiak.

Azkenik, azken aldi honetan bulegoan jaso ditugun liburu-zen zerranda aurkituko du irakurleak *Liburuak* sailean.

G AI NAGUSIA

IÑIGO ARANBARRI
BALEREN BAKAIKOA
XABIER ETXANIZ
JOXERRA GARTZIA
INAKI IRAZABALBEITIA
JOXEMARI ITURRALDE
GERARDO MARKULETA
XABIER MENDIGUREN BEREZIARTU
LAURA MINTEGI
MARTXELO OTAMENDI
FITO RODRIGUEZ
MIKEL UGALDE
JOXEMARI VELEZ DE MENDIZABAL

EUSKAL KULTURA 1995

EUSKAL KULTURA 1995

IÑIGO ARANBARRI

EUSKARAREN PROBINTZIA

Gazte suhar eta intifadako ginelarik, orain hogeita hamabiren bueltan gabiltzanontzat, txistek oso ziren ulertzen errazak: «Badoaz abioi batean frantses bat, espainol bat eta euskaldun bat; eta dio frantsesak...». Zeuk bete, irakurle, narrazio barre-eragilea zeure gustura, baina badakizu nor den onik ateratzen dena. Memoria ariketa erraza zenuen.

Orain, ez hobeak, ez txarragoak —uste dut beti gorrotatu izan dudala umore klase hau— bestela entzungo edota kontatuko dituzu: «Ezetz asmatu nola lotzen duen zapata bizkaitar batek?». «Eta zergatik lurperatzen dituzten giputzak ipurdia kanpoan dutela?». Dударik gabe, sano txiste onak dira, identifikazioa errazagoa da eta ez daude horren politizatuta.

Garaia da azken baten arazoa. Oso ondo ulertu zuten hau Arabako Batzar Nagusietan Amando de Miguel-ek zuzentzen

duen Tabula-V enpresari bertako hizkuntz politika berrikusi asmoz ikerketa soziolinguistikoa agindu ziotenek. Nik ez dut orain dudan jarriko De Miguelen profesionaltasuna —«Arabian ez da inoiz euskararik egin»—, eta are gutxiago euskaltzaleek gero eta presenteago dutenean hizkuntz aniztasuna dela gure herriaren aberastasun mingarriena, eta ezagutzatik abiatu beharko dugula —esan al dio inork De Migueli gaskoinera ikasten ari garela?— nonbaitetik abiatzekotan. Ez da gutxi behetik esateko. Baina ahuldadetzat hartu nonbait. Horregatik agindu da azterketa hau orain. Horregatik da Siadeco partziala, politikoa. Horregatik dabil De Miguel perlagintza zoragarri honetan. Konta diezaigun konfidantzan giputzaren txistea osorik: «Bizikletak aparkatzeko!».

Harriari ez zaio baina goroldiorik itsasteko aukerarik eman. Iruñean —«Ez dakizuela nola korritzen diren nafarrak?»— Nafarroako Gobernuak irрати-baimena ukatu egin dio Euskalerria Irratiari. Bidegabekeria dela pentsatu, Auzitegira jo eta De Miguel aurkitu bertan: «Euskara hutsezko irratia diskriminatzailea da». Badu bere logika. Araban bezalaxe, gehiengoak ezartzen du logikaren zuzentasuna. Oraingoan esan gabe, Iruñerrian ez dela inoiz euskararik egin baina Iruñerrian ez dagoela euskaldunik dio. Hizkuntza ez da aberastasuna, ez du bizitzeko balio ehuneko hainbestera heltzen ez den bitartean. Portzentaien legea da. Liberalismoa kulturara ekarria. Astakeria, baina gure maitasuna ez da ehuneko hainbestera heltzen. Ez ditugula behar beste gorrotatzen esaten ari dira.

Bidasoaz haraindi bizi direnez oroitzen naiz De Miguel bat ari den bakoitzean: «Putatzen ez duzue zer den jakobinismoa». Orain bai. Diskriminazio positiboa kontzeptua gutxiengoaren luxua dela esaten ari zitzaizkigun inoiz ondoegi ulertzen ez ditugun iparreko neba-arrebak. Kontestualizazioa, historizitatea, nahi dena, gertaera politikoekin batera jausi den aldamiu ahula. EAEan D ereduak B eta A erduei aurre hartu dien ikasturte honetan langabezi saririk gabe gera zaitezke inprimakiak euskaraz betetzeagatik. Bilboko Metroan ez da kartelik ezartzen euskaraz. Galerazi egiten zaie iparraldeko euskaldunei euskaraz deklaratzea Pariseko Auzitegian. Larria da, anatema teologikoa:

bada baina ez du existitzen. «Puta idearik ez» dioskue. Oso maite dute hitz egiterakoan gure berbei darien b̄obiltasuna. Guk egin egin baitezakegu kondenatuen aulkitik. Ulertzen? Euskalduna barruan dela erortzen dira abioiak lurre r a .

APIRILEKO ARRAINA ETA NAZIO ARAZOA

Eta nago aurtengo hau ez ote den alde honetatik oso urte esanguratsua izan. Euskaldungoak, indar faltan, estrategia egoki baten ezean, ezer gutxi erakutsi dio ausaz proiektu nazionaletik kanpokoari, baina inoiz baino gehiago abertzaleari. *Euskaldunon Egunkaria*-k gure bizkarrezurra zein hauskor den erakusten segitu du egunero: Nafarroako Unibertsitate Publikoaren eta Euskal Herriko Unibertsitatearen arteko harremanek geroaldi bateratsuagoa iragarri duten honetan IEHIE elkartera bildutako Iparraldeko ikasleek ments dute bertako Unibertsitatea. Ezingintzak adibide klaruak ditu.

Esan nahi da *Egunkaria* dagoenetik gero eta zailagoa dela, ez abertzale erdaldun, euskaltzale ere izatea. Irratiaren ereduak garbiegi erakutsi dizkio zauriak: urtetako dinamikak, aukeratutako ereduak —arras zabarrak zenbaitetan— Gipuzkoa erdi ekialdera mugatu du batez ere Euskadi Irratia. *Euskaldunon Egunkaria* —EAEko erakundeekin lotura organikorik ez duen neurrian libreagoa— probintzialismotik urrun dagoen kontzientzia bat ari da pizten, euskaltasun estatikoari egunero ko lana ekartzera datorren ezinbesteko erreferentzia da. Disziplina bat zerbait izango bagara. Ez baikara gehiengo. Ezagutzen baitugu gehiengoaren logika. Kazetaritza kontzientziare n soinketa suediar legez.

Azken aldaketekin hasierako iraute hutsa zena pentsatzeko ez ezik mundua ikusteko manera bilakatu da *Egunkaria*rena. Eta behin ETBren bidea zein den ikusita —arestian azaldu pentsakerak eta diru-murrizketek gero eta larre gehiago mozten badute gure oinpean pentsatzekoa da ez dagoela urrun telebista-kate bakar eta elebiduna iritsiko den eguna— beldur gabe esan daiteke mende berriari begira *Egunkaria*-ren proiektuak emango duela garenaren neurria.

Egunkariak berak eman digu aurten bizi izan dugun egoera honen argazkirik politena. Apirilean, eta euskalduna Londreseko Sotheby's-en Leizarragaren *Testamentu Berria* enkantean atera zela-eta eroslea nor izan zitekeen jakinminez zebilela, jokoz kanpo harrapatu zuen Hegoaldeko irakurlea: Haritxelarrek erosi zuen Frantziako Lotoan tokatutako diruekin.

Jukutria, ona zen. Apirileko Arraina ikasi beharreko ikasgai berri bat hizkuntzaren mila intxortatan gogortutako euskaltzalearentzat.

Albistea bere horretan ezin egokiagoa dator aurtengo egoeraren bi adarretan abiatzeko. Alde batetik aipatu ikaste prozesuaren auto-azterketan goia jo zuelako *Egunkaria*-tik sartu zigiten porruak. Defentsak bajuan, flojo genbiltzan. Eta bestetik amua bera izan zelako ona: euskaltasunak ere badu orain, garaia kume, normalean kopuru batera mugatzen den morboa. Eta hau, uste dut, berri ere badela neurri batean.

Egunkaria-k berak hamaika edo bederatzi mila ale saltzen dituen egunero, euskaldunaren errealitatearen logikan dago, nekez izan daiteke zurrumurrurako, limonada-txinpartazko albiste. Baina Nafarroako Aurrezki Kutxak lehendik Euskal Herrian bazegoen liburu baten edizio printzipeko ale bategatik hogeita hamahiru miloi pezeta ordaintzea beti da ikuskizun berri. Honelakoak gara. Euskal Herri osoa dago bilbainoz jostia. Euskalerrria Irratiakoak irrikitan egongo dira Leizarraga irakurtzeko!

Antzekorik gertatu zen *Goenkale* teleantzerkiko datuak eman zirenean. ETBk miloi erdi ikusleko zenbakia eman zuen. Kopuru horrek, bistan da, nekez engainatuko du —dirudienez futbolarekin batera erdaldunek gehien ikusi duten saioa den arren— zenbat garen ondo ikasi duen euskalduna. Urteek zuhur egin gaituzte. ETB ez da oraindik Euskal Herri oso-osoan ikusten. Inoiz Euskal Herrian euskal aktoreen lan batek izan duen arrakastarik handiena lortu duen urtean ez da fikziozko euskal —euskaraz grabatua esan nahi dut— luzemetraia bakar bat egin.

Erakusten dugun sendotasunak berak uzten ditu agerian gure flakeziak.

LITERATURAREN METROA

Literaturaren munduak ezin zezakeen bestelako aurpegi-rik erakutsi. Uste dut orain arteko analisiak nahikoa artez ematen dizkigula ibilitako ardatz nagusiak. Hitz bitan esanda, azken urteetako joera mantendu baino ez da egin. Jarraipen honek badu baina puntu gogoangarririk.

Zine eta telebistan *Goenkale* izan den fenomenoarekin konparatu izan den *Kutsidazu bidea Ixabel* hamabi mila aletara heldu izanak garbi erakusten du badela euskal irakurlego bat. Eztabaidarako gera bedi non dagoen arrakasta honen zergatia. Estiloak, gaiak eta luzerak zerikusia izango zuten irakurlea —«Irakaskuntzan sartu ezik zaila dago argitaletxe bat mantentzea», aitortu zaigu oraindik orain argitaletxeetatik— harrapatzeko momentuan, baina ez beza inork haratago jo euskal literaturaren kontsumitzaileen artean fenomeno honek sortu dituen iritziak jasotzera. Badirudi ezinbesteko dela estiloaz eta irakurleez mintzatzea. Azkeen urteetako balantze literarioek aniztasunaz hitz egiten dutenean ez da —orain urte batzuk ez bezala— eztabaidarik aipatzen. Arrazoia sinplea da: ez dago teorizaziorako gogorik, gairik falta ez den arren.

Eta irakurle-kopuru aldetik arrakasta lortzen duen literatura-ereduarena ez da plazara atera zitekeen bakarra. Hor baitago Atxagak Espainiako Sari Nazionala irabazi zuenetik atal batean ez bada bestean —*Otto Pette* izan da aurten finalista— ia urterobeti azkenera heltzen baina inoiz irabazten ez duen euskal lan bat. Literaturaren beste dimentsioa da: sariaren bidezko homologazioarena, euskal lanen itzulpenarekin batera azken hilabeteetan kultura orriak gero eta sarriago bete ohi dituen. Obsesioa. Onar gaitzazue arren.

Egindako analisirik txikiak bertako obrak beste hizkuntzetara itzultzeko dagoen beharra eta plangintza falta uzten du agerian. Euskal Herriko erakundeek badute zer ikasia Galizia batetik kasu. Esperantzari leiho bat beraz.

Sendotasunak flakezia erakutsi baina. Mugaz barne badi-ra oso-oso ukitutako generoak. Tituloei dagokionez, poesia-aren azken bizpahiru urteetako gainbehera izkutatu ezineko

datua da. Iparraldetik datozen lanak herio hurreneko diagnostia-rekin datoz. Badirudi, oro har, asko jaitsi dela titulu batek sal dezakeen ale kopurua. Literatura hutsezko argitaldarien subentzio politikarekiko duten menpekotasuna begien bistakoa da.

Jarraipeneko urtea beraz euskal literaturarentzat baldin eta ez balitz obra zibil batengatik. Bilboko metroa inauguratu zutenetik euskal zinemak ez ezik euskal literaturak ere badu nahita nahiez agertu beharreko errealitate bat. Lurpeko Euskal Herriak eskaintzen duen mundua ezin zaio arrotz egin gure literaturari. Atzerapen handiegia daramagu aukera galtzen uzteko. Salvat Papasseit-ek Bartzelonako metroan idazten zuen bitartean bultzitik ikusten zuen paisaia ematen zigun Lizardik ez liguke barkatuko. Idaz dezagun agudo, euskara tunel-zulo apainetatik dinamitaz erauzi dutenek metroa gai dela ipuin-lehiaketa antolatu baino lehen.

BALAREN BAKAIKOA

EKONOMIAZ ZENBAIT OHAR

1994 eta 1995eko ekonomi egoera hobetu dela dirudi. Izan ere, baieztapen hau egiteko hazkunde-tasak erabiltzen baditugu, zalantzarik gabe, hobekuntzak egon badaude, nabariak gainera. Baina hori txanponaren aurpegi bat da. Bestea, eta une honetan garrantzitsuena, lanezarena da. Eta ez dirudi, lanpostuen sorrerari dagokionez, gauza bera esateko moduan gaudenik, oso lanpostu gutxi sortu baitira, nahiz Barne-Produktu Gordinak (BPG) nabarmen gora egin. Lanpostu gutxi sortu dira aurreko krisialditik hona.

Hala ere, badirudi zertxobait jaitsi dela langabezi tasa eta, horrez gain, jendea animatu egin dela lana bilatzeko. Baina, nahiz urte honen lehen sei hilabeteetan BPG % 4,8 igo EAEn eta antzeko zerbait Nafarroan, hala ere, iazko langabezi tasa % 23,5 bazen, urtebete beranduago % 22,2ra baino gehiago ez da jaitsi. Eta hau da kezkarria.

Datu hauek oso hotzak dira. Izan ere, kontuan hartzen baitugu sektoreetako langabezi tasak, aipatzekoa da emakumeen arteko tasa hori, lana egin nahi duten emakumeetatik herenak ez baitauka non lanik egin. Bien bitartean, zifra hori oraindik handiagoa da 25 urtetik beherakoen artean, haueetatik % 45 inguru lan-bila baitabilta.

Langabezia gainditzeko bi mezu nagusi erabili dituzte —eta oraindik jarraitzen dute batzuek bere horretan— geure agintariek azken hamar-hamabost urte hauetan: 1) alokairuak izoztu edo inflaziopean mantendu beharra, eta 2) ekonomiaren hazi beharra. Bi helburu hauek burutu ondoren, ekonomia gai izango omen zen ongizatea banatzeko eta lanpostu berriak sortzeko. Eta bi helburu horiek bete dira, erabat gainera, eta lehengoan gaude, nahiz oraindik okerrera ez dugun jo. Baina iragarrita dagoen krisialdian sartzen garenean, langabezi tasak, berriro, gora egingo du eta gizarte-laguntzak murriztu egingo dituzte, Maastrichteko Konbergentzi Planak eskatzen duena betetzeko.

Horrez gain, beste fenomeno berri bat datorkigu. Izan ere, «oparaldi» honetan zenbait lanpostu berri sortu dira. Honetan ez dago zalantzarik. Baina lan-kontratu berri gehienetan jasotzen diren alokairuak oso apalak izateaz gain, iraunkortasun laburragokoak dira ere. Ondorioz, langileen sarrerak zurrak ez direnez gero, kontsumoak ez du gora egin, bere hazkundera negatiboa izan ez denean.

Haatik, gizarte bat eraikitzen ari gara non ekoizkortasuna etengabe hazten ari den, non ondasunak eta zerbitzuak etengabe ugaritzen ari diren, baina ekoizpen hori guztia ekoizten duten langileek, egunetik egunera, gutxiago disfrutatzen dute. Kontraesan ederra! Norentzat ari gara, beraz, ekoizten?

Hala ere, itxaropentsu izan behar dugu, egoera honetatik irtezeko zenbait urrats ematen hasiak baikara. Izan ere, egunetik egunera kontzientzia handiagoa hartzen ari gara lanaren banaketaz. Lana, beste zenbait gauza bezala, «merkantzia» urria da eta guztiok nahi duguna. Beraz, banatzen saiatu behar da, nahiz horretarako adostasun zabala erdietsi behar. Munduko estatu gehienek osatzen dituzten erakunde ekonomikoak egon

badaude: NMF, MB, GATT ohia, oraingo Munduko Merkataritzarako Erakundea, etab. Zergatik ez lana banatu eta kontrolatuko duen nazioarteko erakunde bat? Gutxienez EBren barruan honelako zerbait sortu beharko litzateke.

Bide honetan hasi besterik ez dugu egin, baina arazoa larritu ahala urrats sendoagoak emanez joango gara. Ziur.

HAMAHIRU URTE EUROPAKO BATASUNEAN

Ez da jende asko ohartu, baina hamar urte beteko dira urte honen amaieran (1995) Europako Batasunean sartu gintuztela. Sartu gintuztela diot, beste estatu kideetan ez bezala, inori galdetu gabe EBko kide egin baikintuzten. Horregatik, ziur nago, aukera eman izan baziguten, Euskal Herrian bederen, baietzak ez zuen erraz irabaziko, oso baldintza txarretan elkartu baikintuzten.

Orduz gero ez dugu burua gehiegi altxatu. Izan ere, EBren apologia besterik ez genuen jaso, eta EBk ez digu gehiegi lagundu, alderantziz egin ez duenean.

Zalantzarik gabe, europarrak gara eta horretaz harro gaudе gehienok. Baina hau ez da europarron Europa. Hau multinazionalen Europa da. Negozioak egiteko, hain zuzen, ez bizimodua hobetzeko. Jakobinoen Europa da, non pizkana-pizkana, gu bezalako herrialdeei tokitxo bat eskaini zaien EBren ideia erakargarriago bihur dadin, hots, EB legitima dadin. Eta oraingoz hor kokatu behar dugu Euskal Herria. Ez EBko agintariak gogoа dutelako bertako herrialdeek eta erregioek protagonismoa izan dezaten. Baizik eta goi-mailako negozioak lasai egiten jarraitzen legitimitate gehiago behar dutelako.

EBn sartu aurretik arrantza murriztu genuen, eta oraindik horretan jarraitzen dugu. Burdingintza erabat urritu zen, eta orain AHV itxiarazi digute. Untziolak ere bide bera eraman dute; hor daukagu Euskalduna untxiolaren kasua oraindik ahazteke, eta La Navalekin sartu zaizkigu. Antzeko zerbait esan dezakegu geure nekazaritzari buruz ere.

Azken batean, non daude abantailak? Ekoizteko gaitasuna murriztu digute eta hori konpentsatzeko ez digute apenas ezer

eman. Euskal merkatua erabat ireki diegu europar enpresei, eta EBn sartzeko oraindik izugarritzko zailtasunak dauzkagu. Beraz, elkarte horren barruan egoteko gaitasuna egokitzeke genuen. Ez al genuen hobe izango apurka apurka lekua eginez joatea, bat batean eta errenka sartzea baino? Gainera, EBtik jasotzen ditugun dirulaguntzak, guk geuk EBri ordaintzen dioguna baino apalagoak dira. Beraz, nahiko ospakizun goibela geure a .

TXIKITASUNA HANDI

Gai horrekin lotuta bada beste gertakizun garrantzitsu bat. Norvegiak EBn sartzeari uko egiteaz ari naiz. Izan ere, 1994ko azarman Norvegiar erreferenduma burutu zen EBn sartzeko edo orain bezala geratzeko. Eta 1972an bezala, nahiz eta norvegiar gobernuak eginahalak egin EBko kide izateko, erreferendumean ezetzak aurre hartu zion baietzari.

Independentzia Suediatik eskuratu zuenez gero, Norvegia erresuma bihurtu zen. Banaketa hori 1908an burutu zen bi herrialde horien artean liskar ugari egon ondoren, eta orduz gero, populazioz txiki eta lurraldez handi den herrialde honek garapen ekonomiko paregabea ezagutu du eta nazioartean izugarritzko ospea irabazi du. Horren froga bere *per capita* errenta da, urteko 25.000 dolarretik gora baitauka, eta ondorioz, munduko 6. sailkatuta dago errenta-mailari dagokionez; horrez gain, errenta hori nahiko ondo banatuta dago, egon ere, bertako biztanleen artean. Bestalde, israeldar eta palestinarren arteko konponketa-bidea Norvegiar hartu zen, eta ez Madrileko bilera hartan; beraz, «vikingo» moderno hauek protagonismo nahiko handia daukate munduan zehar, besteak beste.

Norvegiarrek nahiago izan dute EBk eskaintzen dizkien abantailaz baliatzea baino euren subiranotasuna gordetzea. Ipar itsasoko petrolio-putzuak ondo gordetzea nahiago izan dute beste batzurekin erabat ustiatzea baino. Arrantzaguneak kontrolpean edukitzea, erabat desagertzea baino, duela urte batzuk gertatu zitzaizen bezala.

Finean, norvegiarrek beren txikitasuna handi bihurtu dute, ez guk bezala, hots, handikeria txiki.

XABIER ETXANIZ

GOENKALE, NOLA EZ

Zaila izango da 94ko irailetik aurrera euskal kulturaren inguruko balantzea egitea *Goenkale* aipatu gabe. Urtebete pasa eta gero, oraindik ere entzuten dut zenbait etxetan dauden ez-tabaidak saio horren orduan. Alabek ikusi nahi, aitak ez... *Goenkale* fenomeno soziologikoa izan da euskal munduan. Orain arte ez da egon euskaraz hainbeste jende biltzen zuen produkturik. Euskaldunak, ia-euskaldunak eta hitzen bat edo beste ulertzen dutenak bildu izan dira kulebroi horren inguruan, euskal kulebroia edo kulebroia baino zerbait gehiago; gure gizartea eta gure hainbat arazo ikutzen dituen kulebroia.

Goenkale, neurri batean, gure errealitatearen ispilu da, eta bertan agertzen dira gure gizartean dauzkagun kontraesanak. Prentsarena, esate baterako: euskaraz egina eta euskaldunontzat egina egon arren, erdal prentsa agertzen da bertan. Baina ez edozein egunkari, Gipuzkoakoa baizik. Gasteizen *El Diario Vasco* kioskoetan ez da egoten bistan, Nafarroan eta Bizkaian ere gauza bera gertatzen da, baina hala ere Euskal Telebistako programa horretan ohizko egunkaria da. Jon Etxaidek 1957an zioen bezala: «*danok dakigunez irakurlerik geienak gipuzkerak ditu*», edo gure kasura ekarriz, «denok dakigunez euskal kultura Gipuzkoakoa da».

Baina halako detaileak alde batera utzita, eta *Goenkale*-k izan duen eragin onuragarria euskal kulturaren normalizazioan presente izanda, badago harritu nauen beste kontu bat, argitaratutako liburuarena hain zuzen. *Best seller* bat izateko jaio zen produktua liburudendetako apaletan bazterturik geratu da plazaratu eta hilabete eskasetara (telesaiolari gertatu zaionaren kontrakoa: beste produktu bat izan behar zena, ETBko izarra bilakatu da). Liburuaren salmenta urriak harritu nau... eta kezkatu. Telebistan iragarritako liburua, herrialde ezberdinetan aurkeztua eta horrdako arrakasta duen teleaio baten babesean argitaratua izan arren ez du ikuslea erakarri eta irakurle bilakatu. Eta kezkatzen nau *Goenkale*-ko liburuak hori lortu ez duenean, guk, idazle eta argitaratzaile gizajook lortu nahi dugulako.

IRAKURLERIK BAI?

Urrian eskolak hasi zirenean gure ikastetxean galdera bat luzatu nien nire ikasle unibertsitarietara. Erantzuna oso adierazgarria izan zen, ikasle gehienek urtebetean ez zuten agindutakoa baino irakurri. Bazeuden bakar batzuk libururen bat edo beste irakurriak, baina gehiengoak lasai asko onartzen zuen ez zuela irakurtzen. Badakit beti ari naizela gai beraren inguruan eta literatura eta haurrak edo gazteak direla nire kezka ardatz nagusiak, badakit ere ez dela kontu puntuala, 1995ean gertatua, baina pentsatzen jarrita oraingo irakurleek duten aukera zabala, orain dauden liburu zainduak; arrazoia bat egon behar da jendea —gazteak— liburuetara ez hurbiltzeko. Nonbaiten egin behar izan dugu huts hezkuntzan.

Irakasle Eskolatik OHOk eta institutuak errealitatea gertutik jarraitzen dugu eta literaturaren erabilera linguistikoak, plazerak argitaratzen diren liburuak ikas-materialtzat hartzeak, kalte handia egin dio literaturari, kalte handia irakurleari. *Bi letter* irakurtzen duenak sinonimoak bilatzeko inoiz ez du disfrutatuko Old Martinek kontatzen digun istorio zoragarria, *Hamaseigarrenean aidanez* irakurtzean esaldien egitura lantzen duenak ez du gozatuko A. Lertxundiren nobela ederrarekin, baina gainera irakurle horietako liburu horiek irakurtzen sentitzen den plazerra bahitu zaie, ezabatu literaturarenganako gustoa.

1995-96 ikasturte hasieran *Hik hasi* aldizkari berria aurkeztu zen. Irakaskuntzaren inguruko jendea biltzen duen argitalpen horrek badu nahikoa lan arestian aipatu arazoak eta horiek bezalako beste hamaika konpontzen hasteko, edo konponbidearen inguruko erreflexioa bultzatzeko. Ea zorte ona duen eta euskal irakaskuntzan aurrera jarraitzeko tresna aproposa bilakatzen den.

BONSAIEN EDERTASUNA

Lagunekin komentatu eta artikuluren batean edo aipatu dudak kontua da kalitatearena. Urte batzuk eman ditugu kantitatearen erferentzia bakarrarekin. Gutxitasun edo txikitutasun ideia gainditu nahian, nire ustez. Oso gutxi gara eus-

kaldunak, oso liburu gutxi argitaratzen ditugu... eta horren aurrean indar handia egin da kopuruak igotzeko. Liburugintzari erreparatuz, hoguei urtetan urtero ehun liburu argitaratzen mila plazaratzera pasa gara. Euskaldunen kopuruak ere nabarmen igo dira, eta aurrean lehenbiziko aldiz D ereduak izan da nagusi irakaskuntzan.

Baina Xabier Mendiguren Bereziartuk 1995eko irailaren 21ean *Euskaldunen Egukaria*-n zioen bezala, bada kalitateari begiratzeko ordua. Urtean mila liburu argitaratu beharrean agian hobe izango litzateke ehun edo berrehun plazaratzea, baina ehun horiek oso zainduak, kalitatezkoak, ondo idatzita eta gainera kanpoko produktuekin lehiatzeko moduan; ehun liburu horien publizitatea zaindu, berria eman komunikabideetan, eta produktu itxurosoa baldin bada erdaratu, kanporatu, zabaldu.

Oso pozik gaude gero eta gazte gehiagok egiten dituelako bere ikasketak euskaraz, baina nolako maila dute? Nola da posible ikasketak ikastolatan burutu ondoren «horduan» idaztea?

Nire ustez ezin ditugu aurrerapenak baremo bakararekin, kantitatearekin baremoarekin, neurtu. Kontuan izan behar dugu nortzuk garen, zenbat garen eta zer egin dezakegun. Txikitasuna ez da txarra, ez ona. EEBBetan judutarrak oso gutxi dira, populazioaren % 2a, baina Rabin hil zutenean EEBBetako bandera doluz jarri zuten edifizio publiko guztietan. Populazioaren % 2 horrek, antza, eragina duelako gainerako 98an.

Gu euskaldunok ez gara asko, baina badira gure neurriko herrialdeak munduan zehar, agian hobe genuke haiei begiratzeko eta haiengandik ikastea, eta ez inguruan ditugunei.

600 edo 700 mila pertsonen sor dezaketen kultura eta kultur produkzioa ezin da oso ugaria izan; ezin gara katalanekin parekatu, haien hamar bider gehiago dira. Baina gutxi izanda produktu txiki zaindu eta onak egin behar ditugu, hemen eta kanpoan ere saltzeko modukoak. Herrialde «aurreratuen» baxoan gu bonsai bat gara, baina gure eskuetan dago bonsai horrek inguruko zenbait pinuk, haritzek edo sagarrondok baino interes, arreta edo harridura gehiago sortaraztea.

Eta alde horretatik gaur egun dugun hutsune nabamenetako bat konpontzen saiatu behar gara. Agian datozen urtetan horretan aritu beharko ginateke; euskal produktuak, kultur produkzioa, kanporatzen. Haur eta gazte literaturan, nik ezagutzen dudan arloan, euskaraz eginiko lan asko oso duinak dira eta inolako lotsarik gabe plazara daitezke erdaraz. *Eztia eta ozpina, Ilargi-lapurak, Egun osorako poemak eta beste, Katixa eta Kroko*, eta beste titulu batzuk gaztelera argitaratutako asko eta asko baino hobekak dira. Eta liburu horiek erdaratu behar dira, erdaratzeko plan bat bideratu behar da eta ez egilearen esku utzi Mariasun Landa eta Bernardo Atxagarekin gertatzen den bezala. Itzulpenak egin behar ditugu, baita erdarara ere, gure kultura aberasteko, kanpokoez ezagut gaitzaten («*Ven y cuentalo*») eta gure lanarekin goazenean Madrilera lehiaketa batera edo edonora, jakin dezaten nortzuk garen, zer egiten dugun.

Beharbada hemendik aurrera gutxiago produzitu beharko dugu (gure merkatuak zenbait arlotan ez du askoz gehiagorako ematen) baina produzitzen dugun hori kalitatezkoa izan dadila. Baina ziurtasun osoz esan daiteke, gure lanik onenak kanporatu behar ditugula. Ez dakit nori dagokion hori bideratzea, egile batzuk beraiek egiten dute baina hori konponbide pertsonala besterik ez da, beharbada Itzultzaile Elkarteak badu zer esanik hemen edo Jaurilaritzak edo Argitaletxeen Elkarteak. Egokiena, liburugintza arloan argitaletxeek beren gain hartzea izango litzateke, baina orain arte egin ez badute ere ez dut uste aurrerago egingo dutenik.

Dugun zuhaitza txiki samarra dela ikusirik, hobe genuke, beraz, adarrak moztea, enborra txukuntzea eta bonsai eder bilakaturik kanpokoei erakustea.

JOXERRA GARTZIA

KULTURGINTZA BIDARTEAN

Kultur alorreko zenbait gertakari aukeratu, eta joan zai-
gun urte honen kronika halako bat, ez objetiboa ez gutzizkoa

izateko asmo-izpirik gabekoa osatzeko agindua hartu-emanik (hartu, nik; eman, *Jakin*-ekoek), ekin diezaiodan nola edo hala agindua betetzeari.

Xehetasunetan sartu aurretik, ordea, euskarazko kultur-gintzan oro har nabari den sentipenaren berri eman behar dut nahi eta nahi ez. Hitz bakarrera biltzekotan, *ezeinegon*a hitzera bilduko nuke administraziotik kanpora (nahiz orain artean haiekin elkarlanean) diharduten kultur elkarteetan somatzen den giroa.

Dirurik eza aipatzen da noiznahi eta nonnahi, gertatzen den guztiaren aitzakiatzat. Eta neurri batean egia da. Bate-tik, krisiaren eragina dago. Diru gutxiago biltzen dela, alegia. Horrez gainera, Ramon Zallok eta Patxi Azpillagak argitaratze-aren duten ikerketan argi asko ageri den bezala, diru apur hori banatzeko irizpideak goitik behera aldatzen dira 1992. urte inguruan. Goitik behera, hitzez hitz erabat aldatzen delako, eta aldaketa hori goitik egiten delako, behekoekin ezertarako hitz egin gabe. Erreparatzeko modukoa, bestalde, data bera dugu: larogeita hamabia, hain justu. Ederra deskubrimendua!

Aldaketarannorabidea, funtsean, kultur-zabalkundea suspertzetik lehenetasun erabatekoa hornidura handiei (askoren us-tez, faraonikoei) ematera. Azken batean, gastu finkoak izugarri handitzen dira, eta banatzeko dirua proportzioan jaisten. Banaketa horretan diru gehien jasotzen dutenak, gainera, administraziotik gertuen dauden erakundeak dira, independentea-goien kaltetan. Horrek guztiak eragiten du hasieran aipaturiko ezinegon hori.

Dirurik eza baino tristeago da, ordea, irizpiderik eza. Une jakin batean ekintza jakin baterako dirurik ez izatea ez da gainditu ezinezko oztopoa. dirulaguntzen sistematik ateratzea baldin bada helburu, eztabaida dezakegu noiz eta nola egin litekeen aldaketa hori ahalik eta modurik egokienean. Kultur jarduerak zerbitzu-eskaintza edo kultur industria tankeran egituratu behar baldin badira, egin dezagun plangintza sendo bat, gaur egun egiten direnak baloratuz, eta egiten ez diren arren egin beharko liratekeenak mahai gainean jarriz.

Ezinegona aregotu egiten da ikusirik dirulaguntzen sistema zaharra ezarri zutenak direla sistema berriaren pedikatzaile-rik sutsuenak, jardunbide berria zirt eta zart, besterik gabe, inongo elkarrizketarik gabe inposatu nahi dutenak, kulturgingintzan diharduten elkarteen iritzia ezertarako aintzat hartzeke.

Gertutik ezagutzen dudana hitz egingo dut. Hor dago Euskal Idazleen Elkarte. Hor dago bereziki *Idazleak eskolan* kanpaina. Idazleentzat onuragarri ezezik, ikasleentzat motibagarri eta irakasleentzat lagungarri polita gertatzen dena. Euskal Herri osorako ekintza hori burutu ahal izateko, urtero aterik atera han-hemen ibili behar izaten du Elkarteak: Donostiako Udalean, Gipuzkoako Diputazioan, Kultur Sailean, baita Hezkuntza Sailean ere. Bateko dirua bestean (Iparraldean, adibidez) erabiliz, tranpa txikiak eginez ezinbestean.

Ez dugu Elkartearentzako dirurik eskatzen. Baina esan diezagula norbaitek zergatik ibili behar dugun urtero beldurrak airean, idazleak eskoletara bidaltzen artean dirurik izango dugun ere jakin gabe. Ekintza horretaz hitz egin nahi dugu, kultur politikaz, beraz, eta ez kontabilitateaz. Ekintza iruditzen baitzaigu *derrigorrez* egin beharrekoa, gazteen arteko irakurzaletasuna suspertzeari derrigorrezko deritzogulako, beldurgarriak baitira gazteen arteko irakurzaletasunaren zifrak.

Baliteke tronpaturik egotea ere. Agian ez du merezi liburu-za bezalako euskarri modaz pasatako batek horrenbesteri noko ahaleginik eta dirurik. Izan ere, euskarri berrien lilurak jota ikusten dugu aspaldion bat baino gehiago, txoria sugearen begiradapean bezala leloturik, euskarri berriok salba gaitzaten zain-zain egonean. Horretaz hitz egin beharra dago. Ez bakarrik diruaz. Aski dugu kontu kontablerik.

Egia da administrazioan ere ez direla denak berdinak. Borondate oneko eta irizpide politikodunik ere badago, eta eskertze-koa da guztiz hori. Halere, ekintza baten iraupena ez daiteke egon guardian dagoen teknikariaren aldar-tearen baitan. Zentzuetan, deskoordinazio handia nabari da sail bereko arduradunen artean. Sail batetik bestera, berriz, are eta handiagoa. Bi sailok alderdi banaren esku daudenean, berriz, nor berak ibili behar izaten du sailak koordinatzen.

Adibide gisa baizik ez dut ekarri ekintza hori kronika honetara. Literaturaren barrutitik irten gabe eman liteke nahi adina adibide horren antzeko. Espainiako aurtengo sari nazionala, izena gora-behera, Carmen Rierak eraman du azkenik. Gaitzerdi, Anjel Lertxundik ez eramatez gero. Datorren urtean ere izango da saritua izateko lehian aritzeko moduko lan euskarazkorik. Bat behintzat bai. Sortze-lanean, bistan da, hamaika pauso emanak gaude aurrera bidean. Eta halere, aurten gertatu bezala, egilearen lagun min bezain inozenteren baten lan klandestinoari esker lehiatu ahal izaten dute gure obrek horrelako sariketetan. Sari beharrik gabe egingo balitz hobe, baina besterik ezean horrexegatik bakarrik merezi luke itzulpen-politika ausartago bat abiarazteak. Plazaratu orduko maila ematen duten euskarazko obrak erdaratzeko (erdarataratzeko) plangintza gutxienekoa. Sormen-lanen kalitate--mailan ez legoke aitzakiarik. Jenero bakoitzean urtero bat itzultzetik has liteke. Administrazioa ezezik argitaldaries ere balukete horretan zereginik.

Bertsolari Elkartearena larriagoa da. Hemen ere, arazoa ez da soilik dirua. Ez soilik eta ez nagusiki. Gauzak gaiztoturik daude oso, eta badirudi denak isilik egotea komeni bide dela. *Hitzetik Hortzera* orain urtebete amaitu zen, eta ETBk bertsolarien eta Bertsolari Elkartearen iritziaren kontra jarri zuen ordezkoa aurtengo udazkenak eraman du orbelarekin batera. Udaberrian Bertsolari Elkartek eginiko proposamena oso zen zentzuzkoa, gutxien-gutxienekoa. Halere ez zuen ETBk onartu. Bat eta beste aipatu izan da akordiorik ezaren arrazoizat, baina garbi dago aipatzen ez dena dela benetako arrazoia: den--dena kontrolpean eduki nahia. Iazko apirilaren 21eko zuzeneko programa hartan bertsolari gazteekin gertatua gertatu izan ez balitz beste egoera batean egongo ginatke orain dudarik gabe. Ukatu egingo dute, baina horrela da hori. Neuk bakarrik dakit zer entzun behar izan nuen Miramongo gela batean hura zela eta. Erdi Aroa aspaldi pasa zela, baina bakarren batzuk ez dira oraindik horretaz jabetu.

Kontua ez da bertsolaritza gustoko zaigun ala ez. Kontua da, eta hor daude Siadecoren azterketak, Euskal Herri osoan estimatzen den jarduna dela; hitzarekin estuki lotua dagoela, eus-

kararekin alegia; gazte-gazteen eta zaharragoen arteko *lotura* bermatzen duela gizaratean, baita ideologia kontrajarrien artekoa ere neurri batean. Benetako herrigintzak arrazoi horiek eduki behar lituzke oro *ren* gaineratik. Eta beldur naiz kasu honetan ez ote dabiltzan alderdi-interesak eta —are okerrago dena— zenbait jauntxoren setakeria gainerako gaineratik. Zenbaitek pribatuan egin ohi dituen aitorpenak jendaurrean egin artean ez da onik izango. Bien bitartean, apenas kontsolatzen gaituzten aitorpen horiek.

Horiek dira nik gertu-gertutik bizi ditudanak. Gainerako en *errepasoa* egiteko *Egunkaria*-ren urtekariak baliatu naiz. Seinale, sinbolikoki ezezik funtzionalki ere gero eta beharrezkoago zaigula. *Egunkaria*-ren itxuraldatzearen urtea izan da aurtengoa, eta oraindik bada Kafkarena izatea merezi lukeen konturik horren inguruan. Zorionez, itxuraldatzea aurkezteko festan kolore guztietako jendea bildu zen, baina oraindik bada *Egunkaria* lupaz irakurtzen duenik, eta desbiazio ideologikorik txikienez sutan jartzen denik (zerekiko desbiazioa, hori besterik da, noski). Hedabide handiago eta indartsuagoen azterketarako, berriaz, badirudi egurrezko betaurrekoak erabiltzen dituztela luparen ordeaz. Nolanahi ere, uste dut geldiezia dela *Egunkaria*-ren abiada.

Hemen ere, aurreko Kultur sailburuak ederki asko erakutsi zuenez, arazoa ez zen dirurik eza soilik. Ez soilik, ez nagusiki ere. Harenaz, hil da gero salda bero izanik ere, betikoa esan beharko da, alegia, hobe dela berandu inoiz ez baino. Gaitzerdi, hortaz eskarmentatu balitez guztiak. Diru-eskasiak gora-behera, badirudi oraingo kultur agintariekin giroa behintzat askoz hobe dela, inork ez duela dudatan jartzen *Egunkaria*-ren balio «estrategikoa», duela hogeitatu urte (atzo zelakoan) esan ohi genuen bezala esateko.

Egunkaria-ren urtekariari esker jakin dut, bada, hainbat eta hainbat gauza aipagarri gertatu dela agortzera doakigun urte honetan kultur esparruan. Ez nuke aipatu gabe utzi nahi Zarauzko Eremu Urriko Zinemaren bigarren ekitaldia. Lehenarekiko aurrerakada nabarmena ekarri du nola antolaketan hainbat filmen kalitatean ere.

Bestalde, ordea, 1995ean ez omen da euskarazko filmerik egin. Harritzekoa ere ez da, lehenago horretan ausartu izan direnei galdetuz gero, behintzat. Euskarazko filmegintzan idazleak ibili izan dira sarri, eta bat baino gehiagorentzat bi ondorio izan du abentura horrek: aldiko kultur agintarien ondoan argazkia egin ahal izatea, bata, eta zorretan leporaino sartzea bestea. Garesti dago euskal zinemaren historian sartzeko txartela.

Ikus-entzutekoen alorrean, berriz, iaz hasi zen arren, aurtengo izenda liteke *Goenkale*-ren urtea, aurtengo hasieran leher-tu baitzen audientzian. Printzipioz positiboa den fenomeno neurritz gora hazi da, edo hazi dute, eta horrek bere ondorio kez-kagarriak dauzka. Gidoigile, aktore eta abarren lan-baldintzak ez dira behar modukoak izan, eta hemen produkzio-etxearen jarrera prepotentea salatu behar da, hasiera-hasieratik jokatu baitu horrela. Arrakastarekin, berriz, zer esanik ez. Nik baino zer kontatua ugariago duen jenderik badago alorrean, Txirritarenhura bere egingo lukeena, alegia, egia esango lukeena «*kastigatzera beldur ez balitz*».

Apalago jaio den arren, Euskal Herriko Gidoigileen Elkartearen ere aipatu nahi nuke. Banatzaileak gero eta boteretsuago diren mundu multimedia honetan egilea, sortzailea gero eta babesgabeago ageri baita. Euskarazko gidoigileen elkartearen sortzeko Idazleen Elkartetik egin genituen ahaleginek ez zuten azken onik izan, eta euskaraz zein erdaraz dihardutenena osatu da azkenean. Horrek baditu, euskaingintzaren ikuspegitik, bere alde on eta txarrak. Kontua da, ea gai izango ote garen erdal dinamikan ito gabe geurea aurrera ateratzeko. Horretarako formula ezaguna da: lana egin beharra dago, latz.

Geure esku dagoena egiten ahaleginduko gara geure alde-tik, horretan eta kulturagintzaren beste alorrean. Baina alorrean alorreko lanaz gainera, alor guztietan nabari den ezinegonari aurre egin behar diogu ahalik azkarren. Urterik urte adminis-trazioaren zerutik zer jausiko ezin segi dezakegu luzaroan. Ja-kin beharra daukagu zer nolako kulturagintza nahi dugun, zein diren gure lehentasunak eta epeak.

Elkarrizketa da horretarako biderik aproposena. Gure artean eta administrazioarekin. Ezinegona ezinikusia bilakatu baino

lehen antolatu behar genuke kulturgintzari eta kultur politikari buruzko eztabaida.

INAKI IRAZABALBEITIA

DIRULAGUNTZA INSTITUZIONALAK, MISERIA BANATZEKO BIDEA?

Diru-kontuak izango ditut mintzagai, euskalgintzaren diru-kontuak hain justu. Urte bukaeran gaude, 12 hilabeteko jarduera burutzen eta geurtzekoa prestatzen. Betiko zalantza begien aurrean hala ere, «Aurtengoa egin dugu, hurrengokoa egiten moldatuko al gara?» galderaren gibelean ez da normalean elkartearen jarduerari buruzko kezka edo egoneza egoten, proiektuak eta asmoak gauzatzeko baliabide ekonomikoen zalantza baizik.

Gure erakunde publikoak (gobernuak eta diputazioak) lanean ari dira duela urte-mordoaz geroztik eta kultur eragileen artean laguntza ekonomikoak banatzen. Egokiak al dira laguntza horiek? Puntu honetan iritzi bat baino gehiago egongo da noski. Ematen dutenek horrela uste izango dute, seguruenik. Jasotzaile garenok, ordea, ez dut uste horren iritzi baikorra dugunik.

Egia esan, euskalgintzan gabiltzanok euskal erakunde publikoak lanean hasi baino diru gehiago dugu orain eta, oro har, diru gehiago ematen zaio kulturari. Alabaina, beharrak ere handiagoak dira, kultur agenteak izugarri ugaritu baitira.

Laguntza horiek honako ezaugarriak dituzte, oro har:

1) Eginiko produktu edo zerbitzu baten truke ematen dira. Kultur erakundeek bere helburuak betetze hutserako dirulaguntzarik ez dute jasotzen. Zerbait aurkeztu behar dute, bedi argitalpen bat, jardunaldi bat edo beste zerbait fisikoa. Erakunde horrek euskalgintzari egiten dion ekarpen ukiezinezkoak ez du laguntzarik. Kultur erakundeei ez zaie, gaztelaniazko esaldia aplikatuta, «*por ser vos quien sois*» laguntza ekonomiko-

rik ematen. Euskaltzaindia izan daiteke akaso salbuespen barrakarra. Beraz, kultur erakundeak urtero zerbait ukigarria ekoiztu behar du erakundeen laguntza jasotzeko.

Egoera horrek noski, aje nabarmenak ditu. Batetik, kultur erakundeei, nazio-mailakoek ari naiz bereziki, munta eta epe luze-ko proiektu eta asmoak aurrera ateratzeko bide handirik ez die ematen. Egunokotasunaren zurrunbiloan harrapatuak gelditzeko aukera guztiak dituzte, horratio. Bestetik, zenbait unetan behar-beharrezkoak diren hausnarketarako atsedenaldiak hartzea nekeza edo ezinezkoa egiten du. Irauteko produzitu egin behar duzu, nahiz eta egunean egunean produzitu behar horrek epe luzerako ondorio txarrak izan ditzakeen akaso.

Beraz, kultur erakundeak sendotzeko erakunde publikoek dirulaguntzak nahierara ematea kontuan hartu beharko lukete; produktu jakin eta ukigarri bat egitearen truke emango ez liratekeenak, hain justu. Laguntza horiek herri hau egituratzearen aldetik lehentasunezko diren kultur erakundeak bultzatuko lituzkete. Horiek bestelako patxada eta lasaitasuna emango lieke kultur erakundeei.

2) Programa definituen arabera «kafea guztientzat» formula erabiltzen da. Programa konkretu eta zehatzen arabera (EIMA, EULI eta gainerakoak) dirulaguntzak bideratzeak, abantaila nabarmenak ditu ematen duenarentzat zein hartzen duenarentzat. Lehenarentzat, eskatzen duten guztiei emateko modua duenez, denak nahikoa pozik edo uzteko bidea du. Bigarrenek bestetik, beti zerbait jasoko dutela badakite.

Modu honetako programak beharrezkoak badira ere, aje nabarmena daukate: kalitate-kontrola bigarren mailako auzia da. Bi adibide ipiniko ditut. Ikasmaterialgintza laguntzeko EIMA programetan kalitatea kontrolatzen da: eduki- eta hizkuntza kontrol zorrotzak daude. Alabaina, inpresio- edo irudi-kalitatea kontrolatzen al da? Zenbait argitalpenen itxura eskaxari begira ez dirudi. Bestetik, Eusko Jaurlaritzako Kulturara Sailak liburugintzarako laguntzak ematen ditu urtero-urtero; argitaratzen diren liburuetatik hainbat ale erosten ditu (liburu guztien ale-kopuru berdintsua). Itxuraz, erosketa egiteko, la-

guntza emateko hain justu, liburuaren kalitatea, edukizkoa, hizkuntzazko zein inpresiozkoa, bigarren mailako gauza da.

Kalitatea saritzeari guztiz beharrezkoa deritzot. Pasa dira garaiak euskaraz egiten den oro lagundu beharrekoak. Alor askotan masa kritikoa gainditu dugu eta ondorioz beste parametro batzuk usatu behar dira kultur produktuak laguntzeko orduan. Kalitateak eta bikaintasunak behar dute izan kontuan hartu beharreko parametro berriak¹. Ondo eta txukun lan egiten duenak, aurrera egiten saiatzen denak eta bezeroari produktu zaindua eskaintzen dionak behar du lehenetasuna izan gero eta urriagoa den kulturarako diru publikoa jasotzeko unean. Horrek noski, diskriminatu beharra ekarriko du, baina diskriminazio hori euskal kulturarentzat positiboa izango delakoan nago.

Erakunde publikoak aukeratu beharrean izango dira, baina horretarako daude, besteak beste.

3) Kulturari banatutako dirua gero eta urriagoa da. Hortxe dago gakoa. Kulturgintzan dihardugun agenteen artean banatzeko gero eta diru gutxiago dago. 1996ko Eusko Jaurlaritzaren Kultura Sailaren ohizko jarduerarako aurrekontuak % 5 murriztu dira.

Murrizketa-politika horren aurrean ez nago, bistakoa denez, ados. Orain, kulturgintza erdiru-beharrak duela urte batzuetakoak baino handiagoak dira, besteak beste jarduera gehiago daudenez, eskatzaile gehiago dagoelako. Esaterako, herrietako aldizkariak ugaltzeak (eta hori oso ona da euskal kulturarentzat bidenabar), aldizkari nazionaleri diru gutxiago banatzea ekarri du, hauek bien bitartean edukiez zein itxuraz hobetzeko ahalegin handia egin dutelarik.

Kulturak bihurtzen du populazio bat herri eta euskaldunok herri izan nahi badugu kultur ekoizpen sendoa behar dugu. Ez dirudi gure politikariek hori aplikatzen dutenik eta egoera ekonomikoa estutzen denean, murrizketak beti kulturaren aldetik datoz. Jarduera publikoaren alor batzuek ukiezinak dirudite diru-murrizketak aipatzen direnean eta ez noa Ramon Labaienen tankearen adibidea berriro aipatzera. Gure

politikariek aukera bat egin dute jada herri honetarako inportantea zer den erabakitzeke unean, aurrekontuetan islatzen dena. Horrek egingo al gaitu herri? Ez dut uste.

Diru-baliabideen murrizketa gorago aipatu dudan kalitatearen faktorea kontuan hartzeko beste arrazoi bat da.

4) Dirulaguntzak oro har, proiektu eta lan konkretuen truke ematen direnez, horiek egiteko atzean dagoen azpiegitura ez da kontuan hartzen. Gipuzkoako Diputazioak EIMA programan parte hartzen duten editoreei ematen diena da salbuespena.

Kultur produktuak, edozein produktu legez, ez dira hutsetik sortzen eta horren produkzioa ahalbidetu duen talde bat dago gehienetan. Talde horrek hainbat egitura juridiko izango ditu, hala nola sozietate anonimo edo kultur elkarte. Azken finean, enpresa bat da eta horren kariaz azpiegitura bati eutsi behar dio. Ez dirudi hori gure arduradun politikoen gogoan dagoenik. Sarritan zera ematen du: arduradun politikoen duela hogeituro urteko euskal kulturaren agenteen irudia dutela buruan, alegia, zoko batean bildutako lau «zoro» eta agente horiek enpresa moderno izan daitezkeenik ez zaiela otu ere egiten.

Egun, zorionez, euskalgintzan dihardugun talde asko eta asko enpresa moderno kozkorak gara (egitura juridikoa edozein dela ere) horiek dituzten arazo guztiekin eta gainera, teknologia modernoak aplikatzen aitzindari izan gara maiz.

Alabaina, ez gaituzte enpresatzat hartzen. Berrikuntza teknologikorako edo eraginkortasuna handitzeko edozein enpresak dirua jasotzeko erabiltzen dituen programetan parte hartu nahi dugunean ateak itxita dauzkagu, batzuetan *de jure* beste batzuetan *de facto*.

Laburtuz, kultur sailtan ez dituzte kultur enpresen azpiegitura-edo berrikuntza-gastuak kontuan hartzen eta industri sailtan, hori bestelako enpresekin egiten dutenek hain zuzen ere, ez gaituzte enpresa edo industriadat hartzen.

5) Urte hasieran aurrekontua berdintzeko zer egin behar dugun aipatzen dugunean «ate joka» hasi behar dugula diogu gure artean, horixe baita egiten dugunaren irudi erreala: kulturarako dirutxoak dituen batengandik beste batengana jo.

Gure herriak pairatzen duen egituraketa politiko aldrebesaren ondorioa da hori. Nafarroako Gobernuari, Eusko Jaurlaritzari eta herrialde historikoen diputazioen kultur arduradunei egin behar zaie bisita. Gainera, politika bateraturik ez dago. Bakoitzak bere aldetik jotzen du. Gipuzkoako Diputazioak Euskal Herri osoko kulturgintzaren zati pisuzko bat diruz laguntzen du batetik eta bestetik Bizkaiako Diputazioan bizkaitarra ez denak edo jarduera nazionala duenak nekez lortuko du sosisik ikustea. Ez dirudi honek bada, kulturgintzarako egoerarik suspergarriena. Dena dela, horretan ez dugu herritarrok hobirik, beren konpetentzia, ahalbide eta ardura definitu ez dituzten arduradun politikoez baizik.

Zergatik finantzatu behar ditugu gipuzkoarrok gainerako euskal herritarren kultur jarduerak, beraien agintari politiko zuhurrek guri ukatzen dizkigutenean gipuzkoarrak garelako? Ez nago ni Gipuzkoako Diputazioaren politika horren kontra, herri bat omen garelako besteak beste, baino memelo-aurpegia jartzen zait maiz, zenbait erantzun jasotzen ditudanean gainerako diputazioetan.

Hausnarketarako puntu batzuk jarri nahi izan ditut mahai gainean, besterik gabe, hobeto formula zitezkeenak akaso, baina horrek lan asko (ez-produktibo?) eskatuko luke eta biritzeko produktu fisikoak produzitu behar ditugu.

1. Kalitatearen beharrari buruz, oso interesgarria da Pedro Migel Etxeniketik «Gizartearen eta Zientziaren Arteko Lotura» artikuluan egiten duen azalpena. *Uztaro*, 15, 17-36 or.

JOXEMARI ITURRALDE

EUSKAL LITERATURA EMIGRAZIOAN ETA EXILIOAN

Urteroteta euskal kulturaren alorrean ospatzen den eginkizun interesgarrienetakoa dugu Galeuzka. Eta ez da idazleen intereseko soilik izaten, zeren azken finean literaturarekin batera hainbat gai ezberdin aztertzen baita, hasi soziologiatik segi historiarekin eta sarritan politikarekin amaitzen delarik.

Aurten, urtero bezalaxe, Galeuzka ezin interesgarriagoa ospatu berri da A Coruñan. Gaia «Literatura emigrazioan eta exilioan». Herri guztiek izan dituzte, historian zehar, beren emigratu eta exiliatuak eta alde horretatik esan daiteke Euskal Herriak ere izan duela bere kopurua, eta ez txikia gainera. Galdera ordea hauxe da: zer nolako emaitza literarioak izan ditu euskal emigrazio eta exilio horrek?

Hau guztia aztertzearen eta galdera horri zegokion erantzuna emateko asmoz joan dira aurten zenbait euskal idazle Galiziarantz idazle katalan eta gailegoekin batera gai horietaz hitz egiteko eta eztabaidatzeko. Jakina da ezinezkoa dela hiru egunetan gaia erabat agortutzat ematea baina bazegoen zer esan eta zertaz pentsatu. Hemen ordea ez gara hasiko laburtzen idazle eta kritiko bakoitzak esan eta bere momentuan defendatu zuena. Alde batera utzi beharko ditugu katalan eta gailegoen ponentzia, iritzi eta eztabaidak eta soilik euskaldunek esandakoa, posible bada honela korrika eta presaka laburtzea, azalduko dugu hemen.

Gerra zibilarekin batera exiliora joateko zorigaitza aztertuz, Andolin Eguzkitzak Jokin Zaitegi apaizaren lan eskerga azaldu zuen, esplikaturaz nola honek 1950etik 1959ra arte *Euzko Gogo* aldizkaria kaleratu zuen Guatemalako exilioan aurrenik eta gerora Miarritzen. Bere izenaren ondoan Andima Ibinagabeitiarena aipatu zuen bi hauek izugarrizko bultzada eman baitzioten euskal kultura eta, bereziki, literaturari garai latz eta gogor haietan. Puntako idazleek hartu zuten parte aldizkarian eta edozein aletan posible da Erkiaga, Urruzola, Arruza, Lafitte, Villasante, Mirande, Narbaitz, Salaberri, Uzturre eta beste askoren lanak aurkitzea, nolabait garai ilun haietan zubi izan zelarik eta gerora gehiago nabarmenduko ziren idazleen lagungarri eta bultzagarri: Jon Mirande, Txomin Peillen, Jon Etxaide, Gabriel Aresti, Txillardeggi.

Xipri Arbelbidek Piarres Xarritonek idatzitako ponentzia irakurri zuen, «Atzerriko Euskal Idazle Iparraldekoak», eta euskaldunen emigrazioa XIX. eta XX. mendean hiru ataletan banatu zuen: Hego Ameriketean, Ipar Ameriketean eta gero, Parisera joandako euskaldunen emigrazioa. Lehenengoan Fran-

tzizko Laphitz, Janpiarre Arbelbide, eta Juan Etchepareren gorabeherak kontatu zituen. Ipar Ameriketarako emigrazioa aipatzerakoan Janpiarre Goytinoren lana hartu zuen kontuan eta Parisera joandakoen artean Jon Mirande, Txomin Peillen eta Beñat Oiharzabalen izenak azpimarratu zituen.

Joseba Etxarrik, gai honi buruz hainbat informazio bildu duena, «Estatu Batuetako Euskal Herria» deituriko lana irakurri zuen, hango euskal errealitate eta historia, laburki sikiera, jakitera ematearren. Harritu samar geratu ziren zenbait idazle eta kritiko katalan eta gailego entzun zutenean duela oso hamar-kada gutxi arte, gerta zitekeen fenomeno a zela Euskal Herri-tik erdaldun joan eta Estatu Batuetan halabeharrez euskal-duntzea, ezinbesteko tresna izan baita euskara Estatu Batue-tako euskaldunen arteko eguneroko bizitzan.

Joseba Gabilondok, azken urteotan Estatu Batuetan bizi dena, ponentzia teoriko bat azaldu ordez ipuin antzeko bat irakurri zuen gaiari buruzko bere ideiak modu hobe edo era-kargarriago batean erakustearren. Bere lanaren titulua «Kre-ditu txartelak exilioan» izan zen eta eztabaida lortzeko zenbait ideia diskutigarri bota zituen bertan. Bere ustez gaur egun ez da posible exilioa lehen munduan, ezin da eman exilioa gure artean ez bada familiarik alde egiteko bilatzen dena. Eta exilio honek ere aitari eta amari kenduriko kreditu txartelek irauten duten beste iraungo du eta ez gehiago. Berak mundutik zehar ezagutu dituen idazle exiliatuak ez dira exiliatu nazio-arrazoi batez, alderantziz, arrazoi ez nazional batengatik baizik.

Koldo Izagirrek bere txostena bidali zuen bertan irakurtzeko. Sarrionandiar exilioari buruzko testu bat zen eta Maite Gon-zalez Esnal eta Mariasun Landak irakurri zuten idazle portu-galdar baten laguntzaz. Berak zioenez egiaztaturik dago lerro zu-zena dela bi punturen arteko distantziarik motzena baina gogora ekarri zigun Sarrionandiak berak esaten zuena, alegia, ez dela oraindik ikertu zein den bi punturen arteko distantziarik luzeena. Joxan Artzek esandakoa ere gogorarazi zigun, bi punture n arteko biderik ederre n a ren bila joan behar dugula eta ez bide-rik motzenaren bila. Izagirrek idazlanari amaiera ematen zion esa-nez gartzela ezagutu duena bere bizitza osoan izango dela exi-

liatua. Inoiz ez duela gartzela abandonatzen. Eta, azken finean, bi punturen arteko distantziarik luzeena exilioa dela.

Iñaki Zabaletak euskaldunen emigrazioaz hitz egin zigun. Emigrazio ekonomikoa eta emigrazio formatzailea (kanpora estudiantzera doazen gazteena) azpimarratu zituen bereziki. Bere us-tez emigrazioa eta exilioa *continuum* bat bezala hartu beharra da-go, beren berezitasun propioekin: emigrazioa sumisio edo me-nekotasunarekin lotu behar da eta exilioa, aldiz, intsumisioarekin. Hitz egin zen, baita ere, emigrantearen autosuntsitze-prozesuaz, nola doan pixkanaka bere erroak galtzen, bere kultura, bere hizkuntza... Aztertu ziren emigranteak bere baitan jasaten dituen aldatze-prozesuak: aurrena, aldaketa geografiakoa; aldaketa so-ziala bigarren eta azkenik, eta agian latzena, aldaketa sikikoa.

Joxemari Iturraldek euskaldunen exilioaz hitz egin zuen emai-tza literarioak kontuan izanik. Gero, euskal emigrazioan eman-dako fruitu literarioekin konparatu zituen, bereziki idatzitako no-bela aipagarrienak azalduz 60ko hamarkadara arte. Azkenik hi-ru nobela eredugarri aztertu eta konparatu zituen: Jose Ramon Zubillagaren *Lardasketan* eta Jon Andoni Irazustaren *Joanixio* eta *Bizia garratza da*. Bukatzeko esan zuen interesgarria litza-tekeela aztertzea zer izan duten pareko eta zer izan duten ezberdin katalan, euskaldun eta gailegoen emigrazioak eta exilioak.

Euskaldunen ponentzia «ofiziala» Emilio Lopez Adani egitea suertatu zitzaion eta halaxe egin zuen, luze eta sakon; datu literario eta historikoeekin batera berak bizi izandako esperientzia-tik ziprztinduriko hainbeste gauza erantsiz. Nolakoa izan den eta den euskal idazle exiliatua hasi zen aztertzen eta bereziki mende honetan nabarmendu diren izenak azpimarratu zituen gaur egunera iritsi arte. Izen handiak eta hauen obrak komen-tatu zituen: Krutwig, Mirande, Orixe, Martin Ugalde, Txillard e-gi... Azken orrialdea Sarrionandiari eskaini zion eta honelaxe amaitu zuen irakurketa (osoki galizieraz irakurria): «*Gaur egun, exilio bakarra klandestinitatea da. Ez hemen, ez han, inon ez. Gu-re oraingo idazle batzuek kanpo horretan idazten dute, etxean pu-blikatzen baditugu ere. Aipa dezadan bat, Joseba Sarrionandia. Exilio gogorrean idazten duen laguna. Demokrazian ere horrela -korik badela gogoratuz bururatuko dut gaurko hitzaldia.*»

GERARDO MARKULETA

LITERATURAN LAU

Lehen aldikotz *Jakin*-en bitartez berba zenbait pasarazteko aukera izanik, eta eskaera 95eko literatur balantzea egitea delarik —zehatzago esanda, «*urte-barruan gertaturiko hiruzpalau 'gertakari' hautatu eta komentatzea*»—, tentaldi gorria zait urtean zehar erreseinagile gisa isilean pasatzen utzitakoak hona ekartzea edota orriotan aritu ohi denaren «entuertoak» desegiten hastea: esate baterako, Linazasoro ren ipuin kaskianoak (*Zer gerta ere*) eta Juan-William-en soneto luxuzkoak (Garzia-Shakespeare, alegia) birgogoratzea; nobela historikoen ezpaletik-edo eskaini zaizkigunak bere lekuan jartzea (Jiménez: *Azken fusila*, Aranbarri: *Emon bihar jako*); edota, bidaiia liburuetan, badaezpada ere, garbi uztea *Kuba triste dago* Juan Martin Elexpurrena dela, euskal irakurle guztien konplizitate eta barre-algara erraz lortzeko moduko kontakizun zintzoa, eta Koldo Izagirreraren azkenak, berriz, *Ez duk erraza konpai* duela izenburu, eta euskal irakurle askori —lerrook zirriborratzen ari denari bai behintzat—, jai batera gonbidatu eta gero mahaian plateirik jarri ez dioten inpresioa sortuko diona.

Baina ez bide da hori eskatutakoa, eta bila dezagun, beraz, azken sasoi honetan euskal literaturaren esparruan gertakari izena mereziko lukeen kontutxo zenbait.

ZERU HORIEN AZPIAN

Euskarazko idazle nazioarteko ia-bakar gureak *replay* bat egin zigun, jendaurreko irakurketetan eta «Milabidai» sailean agertutako *Zeruak* hari nobela laburraren moldea emanez. Testuak milaka irakurleri sortutako plazer-gogoeta eta euskal narratibaren bidean jarritako mugarritxoa albo batera utzita ere, ez du meritu makala liburu honek: urliak iratzarri eta «bigizarteratzearenapologia» omen zela-eta salaketa egin zion; bendia, berriz, aspaldian euskarazko libururik bazela zeharo ahaztuta zegoen arren, lekua hartu zuen bere orri egunerokoe-

tan, aspaldiko partez, euskal liburu baten erreseina baterako, nahiz eta gero Atxagaren azken-berri hura afari-merienda baino ez zela esateko besterik ez izan.

Gizartea diskurtso/testu moeta pila baten gurutzaketa eta indar tira-bira etengabe gisa ere ulertzen dugunontzat —edo halakotzat hartzeak gizartea ulertzen laguntzen digunontzat—, zorrionekoa baino ezin da izan diskurtso berriek espazio publikoan beren lekua hartzen dutela ikustea. Herri honetan politika futbola balitz bezala egiten den bitartean, eta hangoak eta hemengoak beren ezpondan tema betean «*No nos moverán*» abesten jarraitzen duteino, badakigu mugimendu-keinurik ñimiñoena egiten duenari alde guztietatik harrika erantzungo diotela. Eta hala ere, hala ere...

Atxagaren azken literatur emaitzek «literatura konprometitu/engaiatua» kontzeptuaren berrikusketa proposatzen dute. Hemengo hauetan, azken honetan, konpromezu-literaturaren ikuspegia estuki lotua egon izan da kontzeptu horrek jatorrian zeraman alderdi ez-mamizkoarekin, hots, garaiak, lekuak eta pertsonak ezarritako zintzilikario zenbaitekin: alderdi katiximala, esanekotasun-botoarena edo kapera hertsitrikoena, besteak beste. Gizarteak eskertuko lukeen —eskertzen duen— konpromezua ez bide da bertsio ofizialaren diskurtso izunari bere tarren diskurtso ofizial izun inbertitua eskaintzen duenarena, ez bada bertsio ofizial guztien zedarrietako zirrikituak agertarazten dituenarena. Damurik bide dago dagoeneko bat baino gehiago Bernardoren narratibagintzari «gaurkotasuna» eskatu izanaz, orain «tesi-nobelaz» eta «apologiaz» hitz egiten hasiak baitira, agerian utziz horrela lehen benetan eskatutakoa kontsigna ilustratuak zirela, eta ez gure «errealitatearen» inguruko gogoetarik.

ITZULTZAILEON AUTO-BONBOAZ

Aspalditxoan esan zuen Andu Lertxundik azken urteotan euskal literaturako gertakizunik inportanteena literatur itzulpenaren aurrerakuntza izan dela. Hizkuntzen historia apurren bat ezagutzea nahikoa da jakiteko hizkuntza moderno guztiek itzulgintza izan dutela aberaspide eta hedabide nagu-

si (ikus bibliaren itzulpenak); literaturen historia pittin bat ezagutzea nahikoa da jakiteko ez dagoela literatura nazional baten literatur hizkera-adierazpideen eboluzioa ulertzerik hizkuntza horretara egindako itzulpenak kontuan hartu gabe (ikus endekasilabo italiarra gaztelaniazko poesian); euskararen normalizazio-prozesuaz kontzientzia pixkat izatea nahikoa, ohartzeko testu itzulien komunikazio-ahalmena hil ala bizikoa dela hizkuntzaren erabilera sinbolikotik erabilera gogobeterrako bidean (ikus Txepetx, agur eta ohore).

Euskal literaturaz ardura minimorik duen oren lana beharko luke izan euskarazko literatur itzulpenean zinez gertatzen ari den iraultza ttikiaren berri zabaltzea: euskal irakurleengan hain erroturik direlarik oraindik euskal itzulpenen inguruko aurriritzi gaitzesgarri zenbait (euskarara bihurturikoek dute izen txarra, erdaretar moldatuak erraz irensten ditu euskal irakurleak, itzulpen direnik ere ohartu gabe); euskal irakasleengan hain fosilduta delarik oraindik euskal sen gutzitzakoaren bila itzulitakoan aldean jatorrizkoak hobetsi behar direlako uste saindua, hobe genuke guztiok ere plazer hartu irakurlearen belarrirako itzultzen aritzen direnen lan umoezin, eta plazer horren berri zabaltzen hasi.

Zeren editore despistaturen bati arestiko hori guztia «*itzul-tzaileen auto-bonboa*» irizten bazaio ere, urteotan —eta itzulgingintza tarteko dela— erabakiko baita euskal liburuaren merkatuaren tamaina eta, beraz, euskal literaturarena (edozein hizkuntzatar itzulitako literatur testua, hizkuntza horretako literaturaren parte da). Zeren testu itzulien gozate-ahalmenak eta onarpen normalizatuak ekar dezake, eta ez bestek, euskal literaturaren merkatuak marjinala, hots, salbuespenak salbu jator-tasun-labela daramaten produktuetera mugatua, izateari uztea. Eta horren ezean, ordea, orain artean bezala, gehienez frantses-gaztelartera joko dugu —eta joko dute gure ttikiak—, nobela beltz, arrosa, berde eta kolore guztietako liburu bila.

Hortik zehar dabilta, luxuzko testuak, plazer beteko irakurraldiak, Literatura Unibertsaleko bilduman, edo Igelaren katalogoan, edota Branka, Auskalo, Tamaina Ttikia bildumetan (Pentsamenduaren Klasikoak, Gaiak...). Stevenson *Altxor*

uhartea Asun Garikanoren eskutik, Carver-en *Katedrala* Juan Mari Mendizabalen lumatik, Sánchez Ferlosioren *Alfanhui* Eskarne Mujikaren jarioan, *Alice* Manu Lopezen trebezia... antidoto segurua duzue antitzulpenitisetik libratzeko. Amen.

UDA-SUGEA AZAROAN, EDOTA EME POESIARENA

Ez debate emankorrik zabaldu duelako, ez gogoeta-emaizta berririk agertarazi duelako, ez gertakari funtsezkoa izan delako. Bai, berriz, biziki argigarria delako gure txikitasunak eta gure txikikeriek eragindako media-portaera batzuk azalarazteko. Xabier Mendiguren Elizegik orriotan argitaratutako artikulu batez «sortutako» eta gero *Argia*-k artikulu batez puztutako polemikaz ari naiz, eta azken horrexegatik aipatuko dut, soil-soilean.

Gurean posible da «*literatur kritika antzeko zer edo zer egin nahi duen*» batek bere testua horrelaxe hastea: «*komentatzeko liburu askorik ez dagoen sasoi hau aprobeixatuta, baimena ematen badidazue, nire aspaldiko kezka edo kasketa bat azaldu nahi dizuet*»; posible da «*literatur kritika antzeko zer edo zer egin nahi duen*» batek «*gaur egun beste hizkuntza batzuetan egiten den poesia irakurtzen ez dudanez*» argudiatzea; posible da bere analisiaren ardatza «*ez zait gustatzen*» izatea, eta testu-azterketarako bistan denez ezin zehatzago diren adjetibook erabiltzea: ahul, txepel, ezdeus, motel, makal, mengel, maxkal, mixkin, melaxka.

Julio Cortázar-ek, *Rayuela* anti-nobela zeneko garaian, kapitulu «*baztergarrien*» kontua azaltzean, irakurle «*eme*» (hots, pasibo) eta irakurle «*ar*» (hots, aktibo) erabili zituen, eta ia berehala, lotsatuta, publikoki zuzendu bere inkontziente «*arrak*» eragindako labankada, eta harez gero irakurle «*konplizea*» baino ez zuen erabili, sexuen aipamenik gabe, jakina.

TIO PETTE MADRILEN

«Ez zitzaigun lortu», harako harek esango lukeen bezala. Sari Nazionalerako finalista zela eta, denetik entzun dugu: «*ez zitzaion tokatzen*», «*ez zen euskaldunen txanda aurten*», «*hu*

r renego urtean, beharbada, Ramonen totxoak eramango dik», «adiskide batek gazteleratu zio, hori kariñoa!», «Elkar-ek Madrilen disko-katalogoa aurkeztu bai, eta libururik?».

Atxagaren kasuak sendo frogatu du literatur talentuak ongi jasaten duela itzulpenaren ontzieldaketa, posible dela hizkuntza ttiki batean idatzi eta irakurle nazioartekoa izatea (basamortu eta guzti, berandu, baina garaiz). Beste leku batzuetan profesionalizazioa esaten diote horri. Hemen, berriz, zenbaitek adjetibo esker txarrekoekin izendatu ohi du euskaldunon esparrutik kanpora ere arrakasta izate hori. Bertsoan topiko usua ere bada hori.

Literatur agentzia bat sortu da Bilbon, Hiru argitaletxe irundarrak «Milia Lasturko» sailarekin darrai, euskal autoreen lanak gazteleraz argitaratzen eta zabaltzen, azken boladan euskal poesiaren antologia zenbait kaleratu dira, Miarritzeko Liburu Saloian mahai trixte bat izan zen euskarazko haur-gazte literaturaz estalia, gazte-literaturako argitaletxe zenbaitek oso serio hartu dute euskaraz argitaratze eta saltzearen kontua... Mugimendu-keinu ttikiak, xumeak, apalak, itzaltzen utzi behar ez lirakeenak. Euskal literatura berez da ttikia, baina ez du zertan berez ahul izan. Eta horretan ere, euskarak ez du errurik, euskaldunok dugu falta.

XABIER MENDIGUREN BEREZIARTU

EUSKAL ITZULPENGINTZA 1995

1995eko urte honetan euskal itzulpengintza zertan izan den jakin nahi duenarentzat txostena era askotara ireki daiteke. Nolanahi ere, azken urteotan lortu duen egoera zertxobait egonkortzea dela itzulpengintzaren ezaugarri nagusia aurrera daiteke, azken bolada honetan urte batetik bestera ez baita orokorrean aldaketa handiegirik nabaritzen. Itzulpenaren errealitatea ohiko lau sailetan hots, praxia, didaktika, teoria eta

kritikan banatuz gero, lehenak hartzen du eremu zabal eta ia bakarra gureari dagokionez, ondoren garrantziaren arabera irakaskuntza datorrelarik; eta hirugarren eta laugarrenerako oso zeresan gutxi gelditzen zaigula aitortu beharra daukagu.

Itzulpenak egiteari dagokionez administrazioaren munduan egunero eta eurrez egiten direnez gainera «Literatura Unibertsala» eta «Pentsamenduaren klasikoak» bi sorta handiak aurrera doaz beren hasieratik helburu eta asmoak betez: lehenak dagoeneko gainditua du ekuatore-marra eta bigarrenak datorren urtean osatuko ditu egitasmoaren lehen faseari dagozkion 50 tituluak.

Gainerakoan, argitaletxe desberdinek aurrera daramatzate haur, gazte eta helduentzako beren bildumak eta ikasliburuen alorrean ere urtero agertzen dira itzulpenak. Baina ikasleen kopurua etorkizunean hazi ordezturiztera doanez gero, sail horretan itzulpengintzak ez dirudi aurreratze handirik egingo duenik. Izatekotan ere, Unibertsitateko ikasliburu eta testuen kopuruak egin dezake aurrera, alor horretako premiak oraindik larriak direlako.

ETBn itzulpengintzaren presentzia garrantzitsua da hasi filme dramatiko eta dokumentaletatik eta teletipoen itzulpenaraino, baina garai batean itzulpen-lan profesionaldu ugari eragiten zuen ETBk ere bere kanpo-produkzioetako itzulpena murriztu egin du azken urteotan, etxeko lanaren mesedetan.

Euskadi Irratian eta *Euskaldunon Egunkaria* bezalakoetan itzulpenak presentzia garrantzizkoa du teletipoetatiko albisteak eta zenbait artikulu euskaratzen.

Itzultze-moldatzearen sailean entziklopedia eta hiztegegintzan burutu da lan aipagarria (Elhuyar, Eusenor, Lur, UZEI...) eta badirudi etorkizun hurbilean beste antzeko kontsulta-liburu gehiago agertuko direla, itzultzaile/moldatzaile-ekipoak lanez hornituz.

Interpretaritzak da praxiaren sailean Mari Errauts: tarteka soilik izaten delako batzar edo kongresuren baterako lan-eskaria (ETBn eta irratian hauteskunde-garaian erabiltzen da, garai ba-

tean debateetan ere sarri erabili zelarik) eta gainera, azken urte honetan epaitegietako zinpeko interpretariek harreman zail eta gatazkatsuak izan dituztelako auzitaratuen abokatuekin. Interpretaritzaz, oro har, euskal gizartea ez da beharko lukeenez baliatzen, eta sarritan erabiltzen duenean ere zentzu enblematikoan gehiago izaten da funtzionalean baino, batez ere erdaratik euskaratzen denean.

Erakunde publikoek eta berorien inguruko zenbait itzulpen-enpresek lanean dihardute baina lanaren merkatua zer-bait murriztu egin dela esan daiteke azken bolada honetan.

Irakaskuntzaren sailean egoera bere horretan dago: lau urteko lizentziaturaren arrastorik ez da, eta Deustu eta Gasteizko itzulpen-masterrek dihardute lanean, hasierako euforiarik nabari ez bada ere. Merkatua ase samarturik dago eta sarritan itzulpen-ikasketak egitera etortzen diren ikasleen asmoa itzul-tzaile izatea baino euskara sakondu eta aberastea areago izaten da. Dena den, «kultura traduktologiko» dei genezakeenaren premia handia dago gure gizartean eta herrietako aldizkari, irrati eta telebista-kateak ugaldu ahala, gero eta jende gehiago beharko da itzuli eta idazteko.

Bestalde, EIZIEk urtero antolatzen dituen LIM-LIBI (literatur itzulpengintzari buruzko mintegia eta ikastaroa) eta UEUko Itzulpengintza Eskola bezalakoek badute erakarmena, eta urtero 100 bat pertsona biltzen dituzte beren inguruan.

Teoria eta argitalpenei bagagozkie, berriz, EIZIEren inguruko *Kera* eta *Senex* aldizkarietara, ezer gutxi argitaratu da eta aurten urtearen bukaeran «Itzulpengintza: Historia eta Teoria» berrargitaratu eta «Euskal Itzulpenaren Historia Laburra» agertu da lehen aldiz. Idazkera- edo estilo-liburu batzuetan agertu da itzulpen-prozeduren berri era aski labur eta sinplean.

Gure arteko itzulpen-bibliografia Gasteiz eta Deustuko campusetan eta Donostiako Udal Liburutegian biltzen da eta oraindik behar adina hornitu gabe daude, alde batetik, eta kontsultak ere puntual samarrak izaten dira, bestetik: lehiaketak prestatzerakoan gai-zerrendak lantzeko lagungarri gisa eginak gehienbat.

Kritikarik ia ez dago eta kalitatearen hobekuntzari lehiaketak eta Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Saileko EIMA bezalako proiektuek eman diote bultzada; halere, oraindik eskasia teoriko eta praktikoa nabarmenak daude genero desberdinetako prosa landu eta epaitzeko.

Azken bolada honetan, —garai batean ugariagoak izan ziren gehiegikeria eta zabarkerien erreakzioz— zenbaitek proposatzen duen «argi eta labor» itzuli/idatzi beharraren asmo ona neurri batean onartzekoa da, baina bere horretan eta orokortzen hasiz gero sinpleegi eta arriskutsu ere gerta daiteke, hau da, mesede adina kalte egiteko modukoa. Testologia, Estilistika, Erretorika klasikoa eta berritua, Pragmatika, Diskurtsoaren analisi (solasaren azterketa) eta abar bezalako enzagueren lehenbaiten gure ikasketetan sartzea ezinbesteko zaigu gramatikatik testurako pauso zehatzak eman beharreko une honetan.

Nire txosten hau orain arte jarraitu duenak honez gero sumatu du euskal itzulpegintzaren baitan halako «sabaia jotze» bat edo dagoela, aurreko urte batzuetako hedapen-prozesua egonkortu eta zenbaitetan murriztu egin dela, eta kantitatean euskalgintzan itzulpenak sail garrantzitsua bereganatu badu ere, oraindik kalitatearen aldetik aurrera-pausoak eman beharra daukala Mitxelenak eskatzen zuen «*Average Standard European*» prosa horretara iristeko, azken urteotako hobekuntzak gora-behera.

Euskaramen alorrak genero desberdin guztietara hedatu beharra dauka eta horretarako prestakuntza eta ikerketa gehiago, hizkuntz irakaskuntza eta liburutegietako bibliografi hornidurak hobetzea, eta sorkuntza eta itzulpegintzaren arteko elkar-erlazioa ezinbesteko ditugu, kultur politikaren arduradunen kontzientzia iratzartzearekin batera.

Azken puntu horri nagokiolarik, dagoeneko askok aitortu dute itzulpenak euskalgintzan eta euskal literaturgintzan izan duen eragin berritzailea. Bestalde, euskararen alorretik erdararara egiten diren itzulpenen kopurua ere ugalduz doan heinean, gero eta oihartzun eta erreferentzia gehiago dugu kanpo-merkatuan geure burua kokatu eta homologatzeko.

Bukatzeko esango nuke, euskal itzulpengintzak baduela osasuna, ajeren batzuk falta ez bazaizkio ere. Bestalde, belau-naldi berriak gogotsu lanbidean sartzen ari direnez gero, etorki-zunean beharrezko dituen urrats berriak emateko ere orain hamar-hamabost urte baino baldintza askoz hobetan dago. Beraz, datozen urteotan unibertsitaterantz ondorio guztiekin hedatzean, eta gero eta irakurle-merkatu normalduagoa izatearen bi erronka handi horiei erantzun beharko die, dagoeneko urratuak dituen bideak sakonduz, inguruko herrialdeetan ageri duen statusa lortu arte.

LAURA MINTEGI

Igaz bezala aurten ere *Jakin*-eko lagunek euskal kulturaren balantze gisako artikulua bilduman parte har dezadan gonbitea luzatu didate, agian aurrekoan emakume-kopuru urriagatik ke-xu izan nintzelako edo. Edonola ere, egiten zaidan ohoreaz jakitun, bospasei gai ekarri nahi nituzke orri hauetara, iragan ikasturtean begiztatzean nabarmen suertatu baitzaizkit.

EZA, NAGUSI

Aurtengoan ere, egindakoak baino gabeziak dakuskit nagusi. Euskal Kulturaren Zuzpertzeko Plangintza Orokor eza, esaterako. Nazionalista omen den gobernuak ez ei dauka kultura nazionalarekiko egitasmorik diseinaturik, eta horren ordez, kanpoko kulturen adierazpenak gurean nola txertatu buru-belarri dabilkigu, Gugenheim proiektuaren bidez nahiz antolatzen dituen lehiaketa, erakusketa edo eta kongresuen bidez ere.

Nolanahi ere, Plangintza Orokorra egitea eta diruz hornitzea instituzioei bategokie ere, euskal kulturgintzan murgiltzen garenok badugu bestelako erantzukizunik, eta arlo honetan gabezia dugu nagusi. EKBk berak, borondate onaz gain, oraindik ez du bere Plangintza eskaini, eta hamabi urtez artxibo mardula egitea lortu badu ere, lan hori ez da pizgarria, ez bul-tzatzailea, oso eskergarria izanik, jakina.

Kulturgileei dagokiela, debate eza dugu faltan gehien hartzen dena. Eztabaida eza, arrisku eza, proiektu ausartik eza. Nagia, edo txarragoa, beldurra somatzen da kulturgintzan, kulturgileen artean: *«nolako kritika etorriko den, zelako sudentziazioa ez dudan jasoko, zer pentsatuko duten nitaz, nireaz...»* susmatzen da isiltasun batzuren atzean. Jarrera kontserbatorista finean. Denok barne. Badirudi instituzioen axolagabekeria erantzuluz luzeak egileak ere kutsatu egin gaituela edo. Diru falta ere bada, noski, baina ez da arrazoi nahikoa, kasu askotan aitzakia baizik.

Politikagintzak kultur adierazpenak zuzenago ito zituen garaian (ez ekonomikoki soilik, baizik eta errepresio politikoa- ren bidez, Francoren menpe esaterako), oztupoak pizgarri bihurtu ziren sortzaileentzat, eta kulturak bizitasuna irabazi zuen, akatsak akats. Gaur egun, mendez aldatzeko bost urte eskas falta direnean, aldiz, milenarismo honen azken ezten- kadak etsipena-edo hedatu izan du sortzaileen artean. Gertatuko ei denari begira gaude egon, ea nork mugitzen duen lehen fitxa xakean, norberaren erregea ondo endokaturik dugularik.

Beldurra ez bada, zer da pintore, eskultore, idazle, antzer- kigile eta musikariak erretagoardian mantendu egiten dituen zera? Erosotasuna? Seguritatea?

TRISKANTZAK IRAKASKUNTZAN

Kulturarekin estuki loturik ditugun bi arloak irakaskun- tza eta kazetaritza dira, ez soilik bi arlo hauek kulturaren he- dapenerako ingurune naturalak direlako, eta badira, baizik eta kulturgile gehienek, enplegu-anizdunak izanik, irakas- kuntzatik eta kazetaritza- teratzen dituztelako bizitzeko so- sak eta baliabideak, hein handi batean. Geroago utziko dugu kazetaritza, eta irakaskuntzari ekingo diogu, ekin.

Zauri sakonak eta oraindik osatu gabeak jazo dira irakas- kuntzan azken bizpahiru urteetan Baskongadetako Elkarte Autonomoan. EAJren konplizitateaz, PSOEek ikastolen munduan burutu zuen triskantzak ez du permititu oraindik gauzak be- re onera bueltatzea. Amildegia sakonak sortu ziren ikastetxe, gu-

raso eta irakaslegoaren baitan, oso nekez ahaztuko diren mesfidantzak eta destainak.

Batzurentzat porrotaren gustua dastatzea ekarri zuen zatiketak, besterentzat etsipena. Kontua da fatalismo moduko sentimendu sarkorra hedaturik nabaritu zela irakaskuntzaren munduan, inposatutakoari aurre egiteko kemen nahikorik agertu ez zutelako irakasleek bere baitan, nonbait. Ikastolen kasuan sare batean ala bestean atxikitzeke inposaketa izan zen gatazka-iturria. Unibertsitatearen kasuan, ordea, LORU berria eta honekin batera zetozen bi inposaketa garrantzitsuak: kanpoan diseinaturiko ikasketa-plangintza onartu beharra, eta irakaslego propioa ezartzeko debeku zehatza. Inposaketa biak gaindiezintzat jo zituen gehiengoak, ikastolen kasuan gertatu ez zen bezala (% 50 batek aurre ekin baitzion demari).

Gatazka guztietan gertatzen den bezala, amore emateak etsipena dakarren artean, aurrera egiteak indarberritzea dakar. Hezkuntza-proiektu propioan hobetzeko eta gehiago sakontzeko dema dute, eduki, sare pribatuan geraturiko ikastolek, halaberrez, bizirauteko aukera bakarra aurrera jotzea delako. Iragan urteetako eztabaidak norberaren jarrerak argitzeko parada eman die guztiei, eta orain nabariagoa da zein den ekin beharreko bidea. Hau bidea, ekonomikoki latzagoa bada ere, argiagoa da oraingoa.

EHU-REN TRAGEDIA

Unibertsitatean, gehienetan legez, bestelakoa da kontua. Ez zuri ez beltz, baizik eta alderantzizkoa. Etsipena askoz ere gehiago hedatu da unibertsitarien artean. Egin nahi eta ezin, eta ezintasun horrek (sistemak gogor jokatu du eta bere boterea argiro erakutsi du prozesu osoan zehar) txikizioa sortarazi du ideien munduan. Lehenengo eta behin, nekez jasaten duelako indarraren indarraz, paperean zuzenak diren planteamenduak eta eskaera justuak bertan behera botatzea, ahatik. Geroago, bertan gozaten diren abantailak galdu aurretik (dirua, prestigioa, autonomia pertsonala, lan-mota erosoak) edozein motatako justifikazioa ehotzen delako, argudio «sinesgarriak» erabi-

liz. Ideien munduan dena da azalgarri, dena da justifikagarria... denek jarrera bera hartuz gero, behintzat. Arazoa sortzen da bakar batzuek «ezintasunez» ulertzen ez dutenean.

Boterea intransijentzia gehiegizkoak alde batetik, eta bi lehiakideen arteko desproporzioak, bestetik, justifikazio-prozesua areagotu egin du, izugarri areagotu, injustizia nabarien aurrean biktimen alde agertzeko tentazioan ez jaustearren.

Edozein kasutan ere, azken hiru urteetan EHUn bizi izaten ari garen pasartea, unibertsitate honetako tristenetarikoa da, alde guztietatik begiratuta. Irakasle apur batzuek kosto pertsonal izugarria (ekonomikoa, profesionala, familiarra) pairatu dute (ari dira pairatzen) borroka honetan, baina beste irakasle askok eta askok desgaste psikologiko eta politiko itzulezinezkoa ordaindu dute, larrutik ordaindu ere.

LEHENTASUNEN ARAZOA PRENTSAN

Prentsan ere presio ekonomikoak (presio politikoaren aurpegi ezagunena) lehentasunak zehaztera behartu ditu kulturgi-leak, eta proiektu batzuk albo batean utzi izan dira, beste batzuren mesedetan. Ziurrenik, finantziario-arazoak ez dira izan *Larrun* eta *Susa* desagertarazteko arrazoi bakarrak, baina eragina izan dute, zalantzarik gabe. *Euskaldunon Egunkaria*-k ekimenak eta kemenak, diruak eta kazetariak eraman zituen une batean, lehentasunak lehentasun, eta *Argia* bera eta bere inguruko prentsa osoa ahuldurik geratu ziren, aspektu batean baino gehiagotan. «Banioen nik» esateak ez du zentzurik, baina beti da tristea frogatzea norberak esandakoa azkenean bete egin dela, guztion kaltetan.

Larrun aldizkariaren kasuan egoera larriagoa litzateke krisian dagoena euskaraz buruturiko pentsamendua dela ondorioztatuko baldin bagenu. Hau da, gaur egun ez dagoela aldizkaririk ezkerreko euskal ideologia aztertzen, sakontzen eta zabaltzen duenik, ez behintzat euskara hutsez (erdaraz, zenbat?) egiten duenik.

Baina pentsa dezagun aldizkari honen desagertetan arazo ekonomikoak baino egon ez direna, bestelako kontuetan sartu barik.

CARO BAROJA, ARROTZ

Hotz, oso hotz utzi gintuen euskaldunok, oro har, Julio Caro Barojaren heriotzak. J.M. Barandiaran zendu zenean egon ez zen zalantza somatu izan da oraingoan agintari eta komunikabideen eremuan. Nork errebindikatu du Caro Baroja propioztat? Nork egin du bere utzitako hutsunea?

Bai Barandiaranek eta bai Barojak lan mardula utzi dute ondorengoentzat, bibliografia zabala eta etnologiar buruzko liburu ospetsu ugari, baina desgertutakoan batak eta besteak sortarazi dituzten erreakzioak desberdinak izan dira, erabat. Josemiel Barandiarani gizatasuna zerion espresabide guztietan. Bizirik sentitzen zituen bere ikerketarako gaiak: Euskal Herria, euskal kultura, euskaldunak. Herri horrek zituen kultur arazo milenarioekin identifikaturik zegoen, eta ondorioz, konpromezu pertsonala hartua zuen.

Caro Barojak, ordea, mausoleotzat jo zuen *Itzea* etxea (berak esanik), edozelako bizitasuna ukatuz. Ikertzen zuen herria iraganekoa bailitzan tratatzen zuen. Etnologo gisa, ez zen maitemindu ikerturiko herriarekin, formoletan sartuta egotea nahiago bailuen bezala. Caro Barojaren zoritxarrerako, bere ikergaia ez zen herri hila, desagerturikoa, baizik eta oraindik bizirik dagoen herria, eta luze bizitzeko eskubidea aldarrikatzen duena, oztipoak gaindituz. Gehiegizkoa ikerlari horrentzat.

Euskal Herriaren erreakzioa ere halakoa izan zen, jakina. Barandiaran herriak bere egin zuen artean, gizon karismatikotzat joz, Caro Baroja oso eremu murrizetan eta zeharka izan da gogoratua. Gehien, Madrilgo *inteligentsiak* errebindikatu du. Esanguratsua.

HALA ERE, BAIKOR

Hemen azalduko gaiak tirada batez irakurri ondoren zera pentsa liteke, marraztu dugun panorama zeharo iluna dela, eta ezkor agertzeko arrazoiak baino ez direla agertzen. Egia da «poesiarako garai txarrak» direna, baina ez dago inoiz baldintza objetibo nahikorik prozesu baten emaitza alde aurretik zein izango den jakinaraziko digunik. Esan nahi baita, aurre-

ra egiteko baldintza ezinbesteko bakarra *aurrera egin nahi izate* dela, beste baldintza guztiak aurka egon arren.

Nik ez dut inolako zalantzarik egiten Euskal Kulturaren Garapenaz, proiektu horretan sinisten duen euskaldun kopurua egon badagoelako, eta kopuru urria ez delako. Herri baten kultura, zorionez, ez dute bakarrik *kulturgile ofizialek* egiten. Kulturgileen gain ere (*malgré les intellectuels*), jotzen du aurrera herri baten kulturak.

MARTXELO OTAMENDI

PORROT EGINDAKO IRAGARKIZUNA

Unibertsitatealdiaren lehen herena bukatzen ari dela-eta Leioako kazetaritza-irakasle batek bere gelako ikasleak lantaldetan banatu eta eukarazko komunikabideetara bidali berri ditu inkesta moduko bat egitera. Ohiko galderak egiten dituzte horrelakoetan ikasleek —horixe bera egiten dugu argitaratzeko egiten diren elkarrizketa serioetan «profesionalak» garela uste dugunok, beraz, ez diegu lehen kurtsokoei guk egiten ez dakiguna eskatuko—, baina neri egunotan bizpahiru taldetakoek egin dizkidaten artean bada bat, oraindik behar bezala erantzun eta konpondu gabe daukaguna, asko errepikatzearen poderioz gezur bilakatu dena; gezurra baino gehiago, esan-go nuke, betetzen ari ez den maxima bilakatu dela. Gure burua mailukatzen duen maxima ez egitazkoa.

Gutxi gora-behera horrela formulatu zidaten ikasleek, eta horrela formulatu izan da beti gure artean ere: «*Gero eta gazte euskaldun gehiago ari da ateratzen eskolatik eta unibertsitatetik eta hurrengo hamar urteetan ikaragarri igoko da «Euskaldunon Egunkaria»ren salmenta, ezta?»*. Beste modu batera esanda, gero eta gehiago direla «euskaldun osoaren» ezaugarriak —bizitzaren edozein funtzio (familia, lagunak, ikasketa, aisia, lana eta ezaguera-kultura) euskaraz egiteko gai den eta egin ohi

dituen euskalduna— betetzen dituzten pertsonak eta, ondorioz, euskarazko produktuen, komunikabideak barne, merkatu potentziala handitzen ari dela.

Beti ulertu izan dut, galdera hau eskura jarri didatenean, galdera egiten ari diren urtean irten direla aurreneko aldiz gazteak euskaldun eskolatik, alegia, galdera egin aurreko urteetan ez dela, kopuru adierazgarrian, gazte euskaldunik atera eskoletatik, eta hori ez da egia. Azken hamar urte honetan milaka gazte euskaldun irten dira eskoletatik, milaka gazte sartu dira merkatu potentzial horretan eta, duela hamabost urte egindako iragarkizunaren porrota da ondorengoa, euskarazko komunikabideen «audientzia» ez da proportzio horretan igo, ezta gutxiagorik ere. «Orain ez», esaten genuen laurogeigarren urtean, «*baina ikusiko duzue hemendik hamabost urtera, eskoletan dabiltzan gazte hauek guztiak hogeita bost urte betetzen dituztenean, nola igoko diren aldizkari hauen guztien salmentak*». Salmentak ez dira proportzio horretan igo, eta pozik zer edo zer igo direnean.

Baina ez dugu asmatu, ez iragarkizunean ezta iragarkizuna bete zedin bidea prestatzen ere. Ez dugu asmatu ez komunikabideetan ibili garenok (etxetik hastea komeni da horrelakoetan...), ezta ere «komunikabide-politika» diseinatzeko ardura eduki dutenek (...beste ere errua bota ahal izateko), azken hauek, batik bat «kontrolatzen ez dena itozteko politika» praktikatu dutelako. Bizirauneko politika eraman behar izan dugu komunikabideetan. Ahalik eta azkarren ekin beharreko eztabaida da iragarkizun hura bete ez izanaren arrazoiak topatzeko eta haien gainean jarduteko. Zergatik ez dira gazteak, espero genuen proportzioan, merkatura sartu? Zer garrantzi (alegia, zer erantzukizun dugun produktugileok) du egiten dugun produktuaren kalitateak, homologarritasunak eta interesak? Aski al da, eskaintza aldetik, horren gainezka dagoen merkatan produktu txukun/on egitearekin, ala erdaretan datozen komunikabideek osatzen duten maremotoari aurre egiteko beste era bateko bitartekoak (ez orain arte bezala, bigarren eskuko surf taula batekin), promozioa eta abar kasu, jarri behar ditugu lanean? Egiten duguna baino hobeto egin ahal de-

zakegu? Zenbat hobeto, nola, zein bitartekorekin, zein baldintzatan?

Kontua da *Marca* dela, seguraski, Hego Euskal Herriko mutil euskaldunen artean gehien irakurtzen den egunerokoa. Hori da ahaztu behar ez dugun errealitate gordina. Ez dugu nazio proiekturik aurrera aterako komunikabide sendo eta indartsuetan oinarrituta ez badago, hortaz, asko dugu jokoan hurrengo urteotan «komunikabide politika» diseinatu eta erabakitzerakoan. Kasu!!

ERREPASOA KOMUNIKABIDEEI

TVEk Euskal Herrian dituen antenek ez digute poztasunerako arrazoirik txikiena ere eman. Euskarari batere kasurik egin gabe segitzen dute, abertzale, euskaldun eta euskaltzale gehienek indiferentziarekin. Kalterako indiferentzia ez-eraginkorra, nereustez. Ez gara hauekin sartzen eta haiek eroso haienean. Erosoegi ari dira lanean herri honetako hizkuntz egoerari kasurik egin gabe, eta hori luxua da gurean. Saio batzuk, zenbait okupazio eta ekin parlamentario, izan ziren duela urte batzuk, baina geroztik ez dugu ezer egin. Eskoletan «aprobado orokorra» izaten zen bezala, honetan «kate orokorra» jarri beharko diogu geure buruari, etxetik hasita.

ETBn, berriz, diru-eskasia da behin eta berriro denek aipatzen dutena, etxearen edozein solairutan daudela ere (solairuek askotan aginte-maila adierazten dute komunikabideetan; nere fihazioa izango da baina jefeak komunikabide askotan «goiko solairuan» egoten dira). *Goenkale* telesailaren kontsolidazio urtea izan da. Apustu latza egin zuen ETBk telesail hura 94ko udazkenean martxan jarri zuenean. Egunerokoa izateko ez egileek ezta ETBko kudeatzaileek ere espero ez zuten audientzia-maila lortu zuen eta azken urteotan ETBk telesailen alorrean egin duen inbertsioaren ondorengo uzta izan da. Lehenagotik ere egin zituen *Bi ta bat* eta *Beni eta Marini* bezalako lan arrakastatsuak, baina egunerokoa erronka handia izan zen eta ondo atarra zaio. Ni, denok daukagu aktore frustatu bat barruan, akto-rengatik pozten naiz batik bat. Bazen garaia ordurarte ia inork

ezagutzen ez zituen aktoreak kalera atera eta, jendeak ezagutzen dituelako, pauso bat eman ezinik ibiltzeko. Duela urte batzuk kale berean nor bere espaloitik Bertin Osborne eta Kontxu Odriozola paseatzen ibili eta denak kantari espaniarraren espaloiri begira geratuko ziren; orain, ordea, denak ez bada asko aktorearekin hasiko dira hizketan. Horretan, ez ahaztu nazioa horrela ere egiten dela, dexente irabazi dugu azken urteotan.

Euskarazko kateak ez du askoz gehiago eman. Zine-programazio txukun bat arrakastaren garantia izaten da kate estandarretan. Euskarazko kateak ez du oraindik asignatura hori gainditu eta ematen du deialdiak agortzen ari zaizkiola. Nere ustez euskarazko bertsoan ematen diren filmeen arrakasta ezak ETB gainditzen duen arazoa da, dela bikoizketa dela be-launaldi oso batek ez duela sinesten produktu horretan. Ikusi bestela EZA (Euskara Zinema Aretoetara) proiektuari zenbat ari zaion kostatzen aurrera ateratzea.

Platoko ikuskizunena da herrenka dabilen beste sail bat. *Goraintzi* saioak ez du udazkeneko parrilan segitu eta oraingo programazioan ez dago platoko magazine handirik. Bazkalondoan *Euskadi Gaztea* gazteentzako saioa jarri dute. Ikusi egin beharko da.

Toshackek, Realeko entrenatzaile zela, tribunatik ikusten zituena partiduak noiz edo noiz, jokoaren eta taldearen ibileraren beste ikuspegi bat hartzen zuelakoan. Nola ulertu behar da gaztelerazko katean Callejarekin ez segitzea? Klabe telebisibohutsean? Klabe politikoan? Euskal Herriko tribunaren azken lerrora igota bakarrik ikus litekeen xake partida luze baten mugimendua izan al zen? Denborak argitu beharko digu. Kate honetan Euskal Herriarekin zer ikusirik ez daukaten programen kopurua murriztu egin da duela zenbait urte, FORTA zela-eta, zeudenekin alderatuta. Horretan ere irabazi egin da.

EITBren barruan dagoen Euskadi Irratian sendotu egin da *Goizean behin* saioaren lehen zatiaren alderdi informatiboa. Azaleko begiratua emanda badirudi albistegiak, oro har, indartu egin direla; gainontzeko programazioan aurreko urtearen bitetik segitzen du.

Ez dezagun ahaztu bai bitartekoei eta baldintzei dagokienez EITB euskarazko komunikabideen «aristokrazia» dela eta besteak harekin alderatu nahi izatea espejismo hutsa dela.

Euskarriztat papera duten komunikabideetara etorrita, hainbat urtez pentsamendua, gogoeta eta eztabaida politikoa landu dituen *Larrun* aldizkariaren desagerketaren notizia txarra daukagu. Dena ez da, ordea, mingotsa. *Herria*-k 85 urte bete ditu, *Elhuyar*-ek 100 ale eta herri-aldizkarien ospakizunak hasi dira bata bestearen atzetik. Batean urteak direlako eta bestean, berriz, ez dakit zenbatgarren zenbakia.

Euskaldunon Egunkaria-k kanpainako «azala eta mamia» leloa betez kolorea sartu du lehen orrian, azkenean eta publizitatean, eta honekin batera maketazioa aldatu eta, sektore berezituarekin pentsatutako gehigarriak osatuz, orri kopurua handitu. Ez naiz ni pertsonarik egokiena, lotsarengatik besterik ez bada ere, *Egunkaria*-z idazteko eta aldaketa horiek *Egunkaria*-ren bizitzan —bost urte ez dira ezer gure ondokoekin alderatuta— esan nahi dutena aztertzeke, baina garbi dago sekulan egin duen aldaketarik osoena izan dela eta, eskuetan ditugun datuen arabera, merkatuak estimatu dituela aldaketa horiek.

Aurtengoa euskal prentsarentzat *trantsizio urtea* izan dela esaten badut, bakarren batek Donostiako Zinemaldiaz ari naitzela pentsatuko du, izan ere *trantsizioan*, eta euskal filmerik gabe, segitzen baitu urtez urte. Azken orduko sugerentzia bat, lagun batek emana. Zergatik esan behar dugu euskaraz idazten/hitz egiten ari garela «euskal prentsa», «euskal literatura», «euskal zinea» eta abar? Ez al gara, honez gero, ulergarritasun-heldutasunera iritsi, euskaraz ari garenean batik bat, nahikoa dela «prentsa/literatura/zinea» esatea «euskal prentsa/literaturaz/zineaz» ari garenean. Ez da txarra lagun batek doan eman izana izateko.

FITO RODRIGUEZ

AURTENGO EUSKALGINTZAREN GAZI-GEZAK

Kontatzen dutenaren arabera, gure herrietatik txikienetarako batean gertatu omen zen (ez dut aditu dudan herri txiki horren izena aipatuko, gurea bezalako Herri txikian halako aipamen desegokiak aitortu ezinezko samindura eta, ondorioz, gorroto ezkutu bezain ezabagaitza ekarriko didalakoan...), baina herrixka hartan ezalfabetua zuten alkate. Ezalfabetua diot, ez ordea alfabetatugabea, zeren eta, zoritxarrez, nagusiak omen dira izan alfabetatugabeak gure herri txiki zein handitan eta, gainera, alfabetatugabeko askok badakite irakurtzen eta idazten. Ene pasadizoaren protagonistak berriz, ez zekien ez bata ezta bestea ere. Ez letuz ezta izkiratuz ere ez omen zen gauza, beste gauza asko eta asko, ordea, ongi baino hobeto jakin arren. Izan ere, herriko alkatea zen eta.

Beraz, izendatu gabe geratuko den herri honen alkate ezalfabetu eta jakintsuak zituen ohituren artean xelebreena zen pestetako mezetara joan eta gero gainontzeko herritarren aurrean egunkaria letuz (edo horren itxura eginez behintzat...) pairatzearena. Esan bezala, herriko gauzetan jakintsua izateagatik hain zuzen, bere herritarren errespetu eta mirespena eduki arren, jende guztia ohartzen zen horretaz nabarmena baitzen bere irakurtzeko gaitasunik eza... eta, jakina, tenore harrek lagunen artean sekulako egoneza ere sortzen zuen.

Areago, behin baino gehiagotan, ezjakintasunaren ezjakintasunez nonbait, egunkaria bera behetik gora alderantziz jarria geratzen zen, irakurlearena eginez, mezatatik irtetzen ari zen herri osoaren aurrean.

Aipatutako moduan zegoen egunen batean, bertan zeuden gazte ausart haietariko bat gerturatu eta zuzenki mintzatu zitzaion:

— *Aizu, alkate jauna, ba al dakizu izparringia alderantziz ari zarela irakurtzen...?*

— *Bai mutiko —arrapostu zion berak leunki— hain zuzen ere, gure munduan gertatzen denaz zerbaiz jakin ahal izateko egunka -*

riek diotena alderantziz irakurtzen jakin beharra dagoelako da hori.

Alkate jakintsuaren antzera pensatzen omen zuen hizkuntzaren filosofi munduan jakintsua zen Ludwing Wittgenstein irakasleak eta mintzairaren erabileraz aritzerakoan honela zioen: «*Esanahi garrantzitsuena ez ohi dago aipatzen den hartan aipatzen ez den bestean baizik*».

Esakun honen edukina gizartearen garapenera erakarritz, berri, Eliseo Veronek diosku: «*Gertakari inportanteena ez ohi da egunkarietan etengabe errepikatzen dena agertzen ez dena baizik*».

Beraz, beste era batean adierazita, gure herri txiki horretako alkateak erakutsitako jakinduria behar omen dugu izan, hain zuzen ere, gure inguruan gertatzen denaz behar bezala ohartarazteko. Horixe litzateke, bada, aurtengo euskalgintza azterterakoan erabili nahi izango nukeen ikusmira. Kasu egitekotan, ez prentsan islada izan duenari baizik eta azpian ezkututa geratu denari so eginez. Nolabait esanda, eta aurtan hil zaigun Gilles Deleuzek erabilitako erreferentzia hona erakarritz, «*The - atrum Philosophicum*» honetan argietatik at sasi-ilunpetan dagoenari begirada luzatu nahian. Hona hemen.

UNIBERTSITATEA

Egunkarioran UPVri buruzko albisteak etengabe azaldu diren bitartean, UPNAn berriz, bai Erektoregoa baita Klaustroa ere goitik behera eraldatu arren, Iparraldetik etorri zaigun Unibertsitatearen aldeko aldarrikapena da, ene aburuz, arlo honi dagokion gertakizun nagusia.

UPVko aspaldiko borroka ren arrazoia den «Irakaslego propioa» errebindikazioa gauzatzeko bidea lehen baino askoz garbiago egon ez arren, aipaturiko borroka atzo goizekoa ez denez (frankismo garaiko PNNrenarekin parekatzerik baitago) ezin esan arlo honetan aurtengo ezaugarri nagusia daukagunik. Aitzitik, oraindik ere despedituak egon arren, gatazka bideratzeko prozedurak bide sindikalagotik ari dira eramaten (maiatzaren 25eko Gobernu Bazarrean erabakitakoaren arabera) lehen baino eta, ildo horre-

tatik ere, bizitzen ari garen krisi ekonomikoko gizarte honetan ezin hartu erreferentzia gisa arlo honetako borroka.

UPV eta UPNaren arteko hitzarmenak, berriz, ez omen dituzte gauza praktikoa eta berriak ekartzen, nonbait. Nahiz hitzarmena bera txalogarria izan, ez du ematen Zaragoza, La Rioja edota beste gainerako inguruko unibertsitateekin hitzarmendutakoaz asko bereizten denik. Euskal arloan, dena den, bi barrutien arteko bai ikaslego baita irakaslegoaren mugikortasuna kontuan hartzen bada ere, gutxienezko eraginkortasunez praktikan nekez martxan jarri daitezkeen joerak ditugu.

Hala eta guztiz ere, edozein hizkuntzak gutxiagotze-bidean segituko du Unibertsitateak betetzen dituen funtzioei behar bezalako erantzunik ematen ez dien bitartean. Goi-mailako irakaskuntza, ikerkuntza eta gizarte-hedapen kulturala norbere hizkuntzan garatzekorik izaten ez den bitartean, bada, ezin esan hizkuntza haiek mundu modernoko hizkuntzak direnik. Horrexegatik hizkuntza minorizatuentzat unibertsitate-lana ezinbesteko erreferentzia da. Horregatik hain zuzen, ezin ahaztu aurtan, eta Euskal Unibertsitatea aldarrikatzeko bereziki, Donostian Udako Euskal Unibertsitateak egindako Kongresua.

Honetan, dena dela, Iparraldetik datorren Unibertsitatea aldarrikatzeko enbata da, nire iritziz, aurtan eduki dugun arlo honetako berri emankorra. Izan ere, bertako esperientzian oinarriturik eta sektore euskatzaleek gidaturik, hango errebindikazioak kolokan jartzen ditu orain arte erabilitako zenbait eskema zaharkitu (adibidez, unibertsitate barruti bakarrarena), hastapenetatik unibertsitate-borrokak nozitu ohi duen estatalismoarekin apurtzea ahalbideratzen duen bitartean.

Urte osoan zeregin honen inguruan bai ekintzak baita hausnarketak ere gauzatzen saiatu arren, gaurko honetarako gertaerak bat gogoratzerakoan Arbonan irailaren 26tik urriaren 2ra arte burututako «Europako Herri-Hizkuntza gutiagotuko ikasle mugimenduen topaketa» hautatuko nuke.

EUSKARA BATUA

Euskaltzaindiaren XIII. Biltzarra Leioan egin zen duela urtebete (1994. 10.3-7) baina «ahoskera baturantz» joan ahal izateko.

teko bideak ordutik hona ari dira jorratzen. Asko eta asko izan dira ahozko euskara batuaren premia aldarrikatu dutenak, batik bat kontuan izanik euskal komunikabideek egonero zabaltzen duten eragin kontrolagaitza. Euskara batuaren 25. urteurrena profitatuz (1993) ahoskera batuaren beharra azpimarratu zen berriro ere. Erakundeen aldetik, Eusko Ikaskuntzaren XII. Kongresuan eskaturik suertatu zen. Aurten, berriz, honen inguruan ba omen dago Batzordea lanean. Esan bezala, egonoroko lana prentsan azaltzeko modukoa ez bada ere, gertakizunaren maila badu, niretzat behintzat.

EUSKAL PRENTSA

Ez da bereziki aurtengo uzta. Izan ere, *Euskaldunon Egunkaria*-k honez gero bost urte bete baititu, baina aurten egindako berrikuntzak (azalan gehiago mamian baino, Propaganda leloak agintzen zuenaren kontra) gertakizunaren maila ere merezi du. Ildo beretik *Bat*, Soziolinguistika aldizkaria, bere 15. alean (1995eko uztaila) erabat berriturik etorri zitzaigun, *Egunkaria* bezala, informazioa gehitu, kolaborazio berriez hornitu eta egun, dudarik gabe, produktu duina eta estandarizatua lortu du.

Prentsan aurkitzerik ez dagoena *Egunkaria* eta *Argia* astekarien arteko dibortzioa litzateke. Egoitza ezberdinetan bizitzeko egindako posturaz gain bi proiektu ezberdin ere badirela ematen du. Beti bezala bereiztea gazi-geza baldin eta bada ere, egun euskal prentsaren arloan bi egitasmo baino bi errealitate diferente eduki ahal izateko aukera gauza berria da gure artean, eta beste arlotan bezala, behar bada heldutasunaren seinale. Halere, aipatutakoaren ondorio gisa edo, *Larrun* pentsamendu-aldizkariaren galera ere sumatu dugu. *Argia*-ko gertakizuna den Joxemari Irazustak emandako azalpenak, gainera, pisu gutxiko arrazoiak dirudite aipatzen ari garen pisu astuneko argitalpen horrekin egin dena agertarazteko. *Larrun* galtzeak euskal pentsamendu berri eta *engage* inguruan metatzen zena galtzea suposatu du. Areago, euskaraz pentsatzeko espazio garrantzitsua galtzea izan da.

Isilik, Pedagogia aldizkaria, hil zitzaigun baita ere, baina beraren ordean, *Hik Hasi* aldizkaria jaio da. Hastapenetatik kolorez

eta maketazio erakargarriaz horniturik gainditu du aurrekoak zuen «gipuzkeriaren» kutsua Euskal Herri osoko tratamendua landuz eta euskararen erabilera txukunduz. Dena dela, honetan ere Iparraldetik etorritako kritikalariei (*Hik Hasi* baino *Hik Has* beharko zuela izan)... ez zaiela arrazoirik falta, aitortuz. Esan beharrik ez dago, halere, aurreko bi ikasturteetan irakaskuntza-munduan (eta Baskongadetako ikastoletan behinik behin) bizitako esperientzia traumatikoak kontuan izanik guztiz premiazkoa zela euskal hezkuntzarako hausnarketa zein komunikaziorako espazio berria eraikitzea. *Hik Hasi* aldizkaria, bere xumean ere, aurtengo gertakizuntzat hartzen dut.

ERAKUNDEAK ETA GIZARTE-MUGIMENDUEN ARTEKO ELKARLANA

Pozgarria da Eusko Jaurlaritza eta AEKren arteko akordioa. Pozgarria da ere UEMAREN hazkundera, eta berarekin batera HPINen presentzia mugimenduak aurtengo urrian Lizartzan egin zituen topaketetan. Galdera, noski, berehala dator kigu burura...

— Zergatik oraingo honetan baiezkoa eman ahal izana orain arte ezinezkoa zen guzti horri?

Ez dut, ordea, galdera hau ikustatu eguneroko prentsak eman ohi dizkigun gertakizunen artean baina, berriro ere Gilles Deleuze zena parafraseatuz, gertakizunak bere eguneroko tasunetik erreskatatu ahal izatea litzateke, hain zuzen, pentsamenduaren zeregin inportanteenetarikoak.

Beraz, gure herri txikietako alkateen jakinduria berreskuratuz, gertakizun, agian komunikabideek argitutako (eta argitaratutako) ohiko albisteetatik erabat aparte, hauexek lirateke, ene uste apalean, aurtengo euskalgintzaren ardatzak zeren, kontraesan eta guzti, haien arabera oraindik ere euskaraz pentsatzen segitzea merezi duelakoan nago.

MIKEL UGALDE

ESKOLA MAPA LEHEN, ERREFORMA GERO

Joan zen urteko azaroan aurkeztutako Eskola Mapak zer esan ugari sortarazi zuen eskolaren munduan Euskal Autonomi Elkartean. Ikastetxe pribatuek aurrez eginiko akordioei esker, gaia bideratua zuten arren, ikastetxe publikoetan desadostasunak nabarmenak izan dira, batzuk jarraitu den prozedurarekin bat ez datozelako eta besteak mapak dakarre n a rekin ados ez daudelako.

Kontu jakina denez, irakaskuntzaren erreforman datozen aldaketek behartu dute mapa berri bat egitera. Izan ere lehenago OHO bezala ezagutzen zen hura aldatu eta orain Lehen Hezkuntza izango da 6-12 urteko ikasleentzat. Ondoren, Derrigorrezko Bigarren Hezkuntza dela eta, 12-16 urteko ikasleen, eta ondorioz berauei dagozkien irakasleen, kokagunea erabakitzerakoan sortu dira eztabaidak.

Batxilerga bera ere aldatu egingo da hemendik aurrera. Bi urtekoa izango da, 17-18 urtetan normalean ikasiko dena, ikasketa aukera desberdinez osatua. Lanbide Heziketarako atea ere zabalik izango ditu Derrigorrezko Hezkuntza gaindizten duen ikasleak.

Mapak mapa, eta eztabaidak eztabaida, irakaskuntzaren sisteman gaur egun Nafarroan martxan den eta Euskal Autonomia Elkartean abiaraziko den Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzaren ezarpenen eskutik dator gure gogoeta.

Derrigorrezko Bigarren Hezkuntza

Lehen momentutik esan beharra dago Hegoaldean martxan dauden aldaketa hauek estatu-mailan indarrean dagoen Hezkuntza Sistemaren Antolamendu Orokorreko Legearen, LOGSE delakoaren, eskutik datozela. Elkarre bakoitzak bere ikusi berezia zenbaitetan ezar diezaiokeen arren, aldaketaren egitura kanpotik ezarria izan dela.

Euskal Autonomi Elkarteari dagokionez, Derrigorrezko Bigarren Hezkuntza maila honen ezaugarria zeintzuk izan daitezkeen zehazten ahaleginduko gara ondoren labur-labur:

Araubidearen joku-zelaia

Maila honetako irakaskuntza arautzen duten dokumenturik garrantzitsuenak honako hauek dira estatu-mailan:

- Hezkuntza Sistemaren Antolamendu Orokorreko Legea (LOGSE).

- Etapa bakoitzari dagokion gutxienerako irakaskuntzak zehazten dituen Errege-Dekretua. Legeak dioena zehaztu egiten du eta etapa, arlo eta gai bakoitzean ezinbesteko edukinak eta lortu beharreko helburuak. Honek, gurea bezalako kasuetan, etapako eskola orduen % 55 hartuko luke.

Hezkuntzaren arloan ahalmenak dituzten autonomi elkarreetan:

- Curriculum Garapenerako Dekretuak. Gutxienerako Irakaskuntza Dekretua abiapuntutzat hartu eta curriculumaren azken definiziora jotzen du.

- Oinarrizko Curriculum-Diseinuak. Esparru bakoitzeko irakaskuntza-izaeraren arrastoak biltzen dituena; aintzat hartu beharreko mugarria .

Horretaz gain, araubide-izaera izango ez badute ere, zer esan handia izango dute ikastetxe bakoitzeko hezkuntz proiektuak, irakaskuntzaren inguruan erabakitako irakasgai, prozedura, ebaluaketa-irizpideak eta, azkenik, hizkuntzei ematen zaien trataerak.

Ez bide-erdi, ez erdi-bide

Bigarren irakaskuntza mota honi ez dagokio ez bide-erdi ez erdi-bide izaerarik. Hamasei urte arteko irakaskuntza osatzen duenez, berez dagokion nortasuna aitortu nahi zaio.

Herri batean goiko kalea aipatzen denean ez du derrigorrean beheko kalerik badagoenik esan nahi. Erdiko kaleak, aldiz, ez goikoa ez behekoa ez den hori dela esan nahi da. Irakaskuntza er-

tainei ere horrelako zerbait gertatzen zaie, oinarrizko irakaskuntzatik unibertsitatera daraman pasabidetzat jo ohi baitira sarritan.

Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzan lan mundurako pausoak emateko, beste aukera batzuk egiteko edo ikasketei jarraipena emateko, gai izango den gaztea hezi nahi da. Hurrengo ikasketen abiapuntu izateari baino garrantzi gehiago emango zaio ikaslearen berezko giza-garapenari. Beste era batera esanda, ez da helburua batxilergoa edota lanbide-heziketa estudiatzeko gaitzea, alderantziz baizik, gai delako estudiatzen edota lanbiderako prestatzen jarraitu ahal izango du.

Nortasunaren garapena

Irakaskuntzan jakintza aberastea eta edukinak menderatzea ezinbestekoa bada ere, giza garapenak osatzen du ardatz nagusia. Pentsatzeko, aztertzeke, arrazoitzeko, kritikatzeko, ikasten ikasteko, elkarlanerako, jarrera egokiak erakusteko gai izan behar du gazteak ibilera honen amaieran.

Honek, jakina, berebiziko ahalegina eskatuko dio irakasleari. Ikasle bakoitza izango da ikasgelako protagonista. Gazteak ere, apaizak eta odolkiak bezala, diren bezalakoak dira. Bakoitzaren ibilbidea landu beharko da, lortu beharreko markak zehaztu, erantzun zuzena eman. Maratoi luze bat dela kontu egin eta, gutxi batzuk lasterketa irabazteko borrokatuko duten arren, gehienak norbere marka hobetzeraz jo beharko duela gogorazi behar dio bere buruari.

Eta zer egin lehendik hankamotz datozen horiekin?, berez lehen irakaskuntza gairak ez dutenekin? edota, azkarrak eta saiatsuak direlako, jo eta pasa egiten dutenekin? Hauxe da, dudarik gabe, irakasleak eskuartean izango duen erronkarik handiena. Liburuetan, aldizkarietan, artikuluetan eta era guztietako azalpenetan gai hauetan aukeratu beharreko jokabideari buruzko iradokizunak ez zaizkio faltako irakasleari. Hortik aurrera, ordea, zirkoko soka gainean bakarti aurkituko du bere burua.

Orientazioa

Aitortu beharra dago gai honetan gurasook gaizki ohituak gaudela, askotan errazera jotzen dugula. Seme-alabak haur hezkuntzako tenbidearen bagoian jarri eta, ahal dela, uniber-

tsitaterainoko ibilbidea ikastetxe berean egin dezan nahi izan ohi dugula. Ez diogu gure buruari neke handirik eman nahi izaten.

Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzak orientazioaren zereginari garrantzia ematen dio. Bereziki ahalegindu beharko du irakasleak, zer esanik ez tutoreak, eta ahalegindu, noski, gurasoak. Laugarrenurtean, esaterako, halako aukera bat egin beharko du ikasleak asignatura batzuk ala besteak ikasteko. Horretaz gain, adin horretan ongi pentsatu beharko du gerora zer egin, nondik nora jo. Estudiatzen jarraitzekotan ere aurrez aurre dauzkan aukerak ongi aztertu beharko ditu. Ikastetxe batek kalitatezko irakaskuntza eskaintzen duen ala ez ezagutzeko, orientazioaren termometro hau ez da batere desegokia su eta garrez nola gabiltzan jakiteko.

Elkarlana

Ez da arlo honi soilik dagokion kontua. Gero eta talde lan gehiago eskatzen zaigu bizitzaren arlo guztietan. Ikastetxean ere beste horrenbeste.

Elkarlana lortu behar du irakasleak ikaslearengandik. Irakaslearen lana sermoi gutxiago eskaintzea eta ikasleei lan eginaraztea izango da. Lana antolatzen, sailkatzen, mailakatzen, programatzen, animatzen, gidatzen, ebaluatzen ikasi beharko du, lehenik, irakasleak. Ikaslearen erantzuna ezinbestekoa izango zaio eta horretarako borondatea irabazten jakin behar. Bakarren batek hau gauza berria ez dela leporatuko dit. Hala bada orduan eta hobe. Baina ez dakit, irakaslearen lana benetan ebaluatuko balitz irailerako azterketarako lana izango genuke nahi baino gehiagotan.

Irakasleen arteko elkarlana ere areagotu egingo da hemen-dik aurrera, lan-helburuek horrela eskatzen dutelako batipat. Gaztelera eta euskara, esaterako, arlo bakar baten osagaiak dira. Irakasleak ados jarri beharko dute zer, noiz, nola eta zertarako irakatsi hutsegite nabarmenik, edota irakasgaien erre-pikapenik, gerta ez dadin.

Ikastetxearen izaera

Ikastetxe publikoetan behar beharrezkoa izango da ikastetxearen izaera ongi definitzea. Zenbaitetan, nahiz eta lehengo

ikastetxeren batean kokaturik egon, eskola berri bati hasiera emango balitzaio bezala jarriko da martxan Derrigorrezko Bigarren Irakaskuntza. Iturri desberdinetatik datozen ikasleak eta irakasleak jasoko ditu, beste guraso berri batzuk izango ditu ikastetxeak. Nor den eta zertarako jaio den galdetu behar dio bere buruari. Horrela egiten ez bada, indefinizioak arazoak baino ez dizkio sortaraziko eskola berri honi.

Eskola eta gizartea

Nor den eta zertarako jaio den erantzuterakoan, beste hau ere gogoan izan beharko du: non dagoen, alegia. Gizarte batean jaio eta bizi diren gazteak hezi behar ditu eskolak, gaur bertatik gizartearen geroa eraikitzen ari diren gazteak. Eskolaren ingurugiroak zer ikusi handia du honetan.

Ezin daiteke eskola berbera eraiki Donostian eta Logroñon, ez eta Balmasedan eta Azkoitian ere. Malgua eta tokian toki-koa, ez, aldiz, zurruna eta betikoa.

Helburuetara jotzen baldin bada, argi eta garbi ikusten da gizartean zainak botako dituen heziketaren aldeko apustua egiten dela, bertakoa ezagutzen den neurrian gaitzen dela urrunagokoa ere ezagutzeko, bertakoa estimatzen den heinean irits daitekeela mundu zabalago batera.

Hizkuntzen trataera

Herri hau den bezalakoa delako, bere hizkuntz egoera normaldu beharraren apustua bere gain hartu duelako, oso kontuan hartzeko du hizkuntzen trataera nola irakaskuntzan hala erabileran.

Irakaskuntzari dagokionez gero eta gehiago dira eleaniztasunaren aldeko erabakiak hartu dituzten eskolak, B eta D eredukoak izateaz gain, atzerriko hizkuntzari lehen hezkuntzako lehen urteetan egokia den tokia eskaintzen diotenak. Atzerriko lehen hizkuntza lehen momentutik lantzen baldin bada, bigarren bat ezagutzera iritsi daitezke bigarren hezkuntzan.

Erabileraren kontuak ere garrantzi handia du. Ikasleekin, gurasoekin, irakasleekin, erakundeekin eta abar zernolako

hizkuntza erabiliko den aldez aurretik irizpideak finkatzea komeni da. Erabilerak zerikusi zuzena du hizkuntzaren normal-kuntzarekin eta baita ikaslearen hizkuntz gaitasunaren garapena erekin. Gurasoek ere zeresan handia dute hizkuntzen tra-taerari buruzko erabakietan.

Horretaz gain, eskola barruko lana, kontabilitatea, horni-tzaileekiko harremanak, paperak, agiriak eta abar zein hiz-kuntzatan bideratuko diren erabakitzekeo gai bat da. Zenbai-tetan, euskararen normalkuntzaren aldeko pausoak emateko kondizioak badauden arren, ez da erabakirik hartzen.

Zenbait kezka

Ikasleak ezezik, irakasleak ere aldatuko dira hainbat esko-latan. Egungo oinarrizko hezierako azken urtetako irakasleek Derrigorrezko Bigarren Irakaskuntzan irakatsiko dute seguraski. Klaustroberriak sortuko dira eta ongi egokitzekeo ahalegin be-rezi bat egin beharko dute irakasleek.

Ikas-materialen inguruan sortzen dira hurrengo kezkek. Irakasle talde batzuk lanean fuerte demonio ari dira testuli-buruak prestatzen. Argitaletxeek begiaurrean dute erronka berriak sortu duen eskea. Baina testuliburuak ezinbestekoak badira ere, irakasleak ez du liburu hauen murrontzapean jar-dun behar. Prestatu, egokitu, gaitu bedi irakaslea arlo berri ho-ni ekiteke. Badira dagoneko lanean ari diren klaustroak eta aurrerantzean gogor heldu beharko diote beste batzuek.

Etorkizuna kolokan

Hizkuntzaren apustua oraindik irabazteke daukagun apus-tua da. Egia da gero eta haur gehiago abiatzen dela euskaraz-ko eruedetatik barrena, egia da hainbat tokitan A erueda de-sagertzeare dagoela, uka ezineko egia pauso handi bat eman de-la. Hori guztia egia izanik ere, etorkizuna kolokan dagoela ai-tortu beharra daukagu. Orain arteko lana zalantzan jar deza-keen egoerara iristen ari gara.

Gaur egun hainbat ikastetxe pribatuetan euskarari ez zaio behar hainbateko arretarik eskaintzen. Badira A eredutik hur-

bilago dabiltzanak nahiz eta B eredukoak direla aldarrikatzen duten. Elizaren babespean diharduten ikastetxeei, Elizakoak di relako, herri honen integrazioaren aldeko pausoak eman beharko lituzketelako, hizkuntz egoeraren aurrean pauso ausartago bat eskatzen zaie. Batzuek, Lasalletarrez ari naiz beste inor gutxietsi gabe, lehendik egin zuten ahalegina jarrai bezate besteek geroago.

Zenbait pribatuetan gertatua bezain larria da Lanbide Heziketan sumatzen den geldialdia. Beste eremuetako aurrerakadarik ez da hemen sumatzen.

Etorkizuna, ordea, kolokan ikusten dudala diot, batez ere ondoren datozen batxilergoetan. Gauza jakina denez, aukera daitezkeen batxilergoen artean administratiboak eta teknologiazkoak zer esana izango dute etorkizunean. Bi batxiler haue tan euskarak aurrera egingo badu lan-mundua euskalduntzeari buru-belarri ekin behar zaio. Praktikan lanak euskaraz egiten ez badira zertarako erredakzio komertziala euskaraz idazten ikasi?, galdetuko dio, arrazoi osoz, bere buruari ikasleak. Teknologiaren mundua erdaraz garatzen bada, nolakoa izango da hizkuntzari dagokionez batxilergoan izan dezakeen kokagunea? Ez da txantxetako arazoa. Euskal gizarteak hausnarketa serio bat egin beharra dauka normalkuntzaren prozesuak aurrera egin dezan.

Ebaluaketa-kultura

Ez nioke lan honi amaierarik eman nahi ebaluaketari buruzko kezka pare bat azaldu gabe. Irakaskuntzan ebaluaketaz hitz egin bai baina ebaluatu ezer gutxi egiten dela iruditzen zait. Ikaslea epaitu egiten da gehienbat ebaluatu baino gehiago. Irakaslearen lana inork epai al dezake? Epailearen epaile nor izan daiteke?

Ikastetxearen martxa ebaluatzeko gero eta ahalegin handiagoa egiten ari da baina oraindik urruti gaude. Haur berriak matrikulatzeko garaian jasotzen den erantzuna edota selektibitatean ikasleek lortzen dituzten emaitzak, horra hor termometroetariko batzuk. Ezer gutxi.

Erreformak eskatzen dituen pausoak emateko baliabideak ezinbestekoak dira, lan-kondizio egokirik ez badago irakaskuntzak ez du mejoratuko. Horretaz gain, ordea, hainbesteko dirutzak gastatzen diren eremu honetan, gizartearen etorkizunari begira hainbeste jokatzeko den zelai honetan, gizarteak kontrolatzeko eta ebaluarazteko eskubide osoa du.

Honelako jarrerak irakasle zintzo eta zuzena izaten, eguneratzen, saiatzeko den horri egiten dio mesederik handiena. Langile finari ez zaio behar bezalako erantzunik ematen. Herri Administrazioak tratatu beretsua ematen dio langile finari eta alferrentziari. Merituak erabakitzeke garaian eskuratutako paper-kopuruak eta antzinasunak du azken hitza. Eta horrelakoetan gauza zelebreak gertatzen dira: ikastaro batean irakasle-lanetan ari denari ez zaio ikasleari aitortzen zaion meriturik onartzen. Konkurtso batera joanez gero, ikastaroan ikasle izandakoak irabaziko lioke irakasle gisa jardun duenari.

Kalitate hitza ere gehiago erabiltzen da egunetik egunera. Kalitatezko irakaskuntza nahi dugu. Horretarako, ordea, ongi ebaluatu behar.

Laburbilduz

Gehienbat maparen inguruko eztabaida gizarteratu bada ere, Nafarroan dagoeneko martxan dagoen ekinaldi berri bati emango zaio irakaskuntzan Euskal Autonomi Elkartearen. Derrigorrezko Bigarren Irakaskuntza benetan onuragarria izango da bertan ezarritako helburuak betetzen asmatzen baldin bada. Hemendik aurrera asko jakiteari baino gai izateari garrantzi gehiago emango zaio.

Hezibide horretan, bestalde, gizartean zainak bota eta ongi errotzea nahitaezkoa da.

Hizkuntzaren trataerak, berriz, erabilera zehaztea eskatzen du.

Azkenik, kontuz batxilergoan gerta daitekeenarekin. Gaurdaino euskarak aurrerantz egin badu ere, horrek ez du gaur edo bihar atzera egin ezin dezakeenik esan nahi. Lan-munduaren euskalduntzean dago erantzun zuzenaren giltza.

JOSEMARI VELEZ DE MENDIZABAL

EGOERA ITXAROGABEA DA, BAINA EZ LARRIA

Baikorra izan gabe ez nintzateke ordenadorearen aurrean eseriko, eskatu zaidan hausnarketa idatziari ekiteko. Iazkoan ere, baikortasunaren premia aipatzen nuen eta norbait formularen bila etorri zitzaidan, hainbeste despropositoaren artean aurrera begira itxaropentsuko klabean nola ari nintzekeen ezagutu nahian. Ez dakit erantzunak komentzitu ote zuen, ez baita batererraza —norberaren buru-osasuna arriskutan ipini gabe— euskaldunok gure patuaren kontra daramagun erronka zaratatsutik garaile atera gaitezkeela ulertzea.

Urteen poderioz —zama astunaz— kimikak nigan eraginiko bilakaerak ez ote nauen jarrera xamurragoetara eraman neurere buruari galdetzen diodanean, nire barneko zerbaitek esaten dit baietz, horrela dela, baina esperientzia (eskarmentu?) luzeko maleta kontuan eduki behar dudala gogorarazten dit, gizartearen zikloak azpimarratuz. Mareak bezala. Eta denok dakigu itsasoko gora-beheren legea ahaztuz gero ur handitan harrapatuta geratzeko arriskua litzatekeela.

1995eko balantzea? Bada, aldizkari honen 85. zenbakian erdi izkutuan geratu zen nire iragarpena, «*aurtengoa neurtzekoa baino kaxkarragoa*» irakurtzen zen esaeran, «*aurtengoa geurtzekoa baino...*» adierazi nahi baitzen, hots, 1995 urteak uzta ederragoa ekarriko zigula. Bete al da? Espainiako Bankua, Banesto eta Price Waterhouse erakundeak bigarrenaren balantzeari buruzko auzi gogorrean aurkitzen direnean, denetarikoko salakuntza eta denuntziak elkarri leporatu dizkiotela, irakurleak esango dit nola balora genezakeen aldagai ekaigabez osaturiko kontuen emaitza. Lehengoan Bill Douglass Renoko euskaltzalearekin biltzeko aukera izan nuen eta bazkalondo goxo batean zera aitortu zidan, orain dela hogeita hamar urte berak ezaguturiko Etxalar, Aulestia eta Murelaga herrietara ez duela itzuli nahi, ez baitu gaur eguneko haietan berak *bizi izandakoa* antzematen. Modernitateak, txarragotu ala hobea gotu egin al ditu? Bi balorazio desberdin edukiko genituzke.

Ekonomi emaitzen araberakoa ohi dugu kutzako mugimendua, hau da, ezadituek ere sarri entzun ahal izan duten *cash flow* ospetsua. Amortizazio eta ezohizkoen errealizazioak zeresan handia dute diru-jario horren bilakaeran eta, adibidez, erdipurdizko enpresariak euren gestio txarra izkutatu nahi dutenean, tesoreriako sorkuntzaren kopuruari heltzen diote, positiboa denean batipat, emaitza-kontuko zenbaki gorriak ahaztuz. Gure kasuan ere, neurgaitzeko baloreak diren arren, tentaldian eror gintezke eta urteko amortizazio eta ezohizkoen arrimura balantzea gure borondatera makilatu. Ez litzateke zuzena izango. Beraz, izan gaitezen zintzo eta joka dezagun karta onekin.

Aurtengo balantzean, dudarik gabe ordena-kontuak bezala, Nafarroan eta Euskal Autonomi Elkartearen izandako arduradunen erreleboa adierazi beharko genuke, bigarren kasuan Jaurialitzakoa ezezik Aldundietakoa ere azalduz. EAEn, gainera, izen propio gehienek aldaketa soilari siglana ere gehitu behar zaio, aurreko jokaera monolitikoan eragina izango den zirkuntantzia, hain zuzen. Margo desberdinetako agintarien mosaikoak, kolore bakarrekorekin alderatuta, diferentziarik sortu ote duen ala ez lau urteren buruan ezagutuko dugu.

Urte hasierak gobernu politikoen aldaketa ekarri bazigun, 1995ean zehar beste aldakuntzak bizi izan ditugu gobernu akademikoetan ere. Lehendabizi Nafarroako Unibertsitate Publikoari egokitu zitzaion txanda eta hilabete batzuek berandua go Euskal Herriko Unibertsitateari, nahiz eta lerro hauek idazten ari naizela errektorearen hautaketa egin gabe dagoen. Juan José Goirienak lekukoa nori utziko dion galdegai nagusia den arren, badirudi horren gainetik kezka sakonagoak direla, batipat Unibertsitatearen egiturari dagokionez. 60.000 ikasle baino gehiagoko erakundeak gure gizarteari zernolako ekarpena eskaini beharko liokeen aztergai garrantzitsua izanik, euskal unibertsitatea —unibertsitate izateaz aparte— euskalduna eduki beharko genuke.

Horra hor korapiloa! Izan ere, Pedro Migel Etxeniketik Sabino Arana Fundazioan ekainean zioen bezala, hizkuntzaren auziari erantzun egokia emateaz gain, oreka zailetatik abiatuta,

sozial, kultural eta politikoki eraiki beharreko Herriari baita-gokio Unibertsitate hori. Asko gara geure bizitza arrunta euskararen laguntzarekin garatu nahi dugunok, inolako baldintza eta eragozpenik gabe, garapen gradualeko logikak markatzen dituenak salbu. Horrexegatik, unibertsitari-ikasketei abiadura egokia eman behar zaie, egoki hitzaren erlatibotasunean beldurrik gabe arituz, geu euskaldunok izango baikara —interesa-tuenak garelako— geure hizkuntzan irakatsiko zaigunaren gaineko kalitatea exigitzen lehenak.

EAJren ehungarren urtemuga ospatzen ari den honetan berebiziko garrantzia du aurreko planteamenduak, Euskadiko lehen alderdi politikoaren esku baitago —hein handi batez— «*Euskadi euskaldunen aberria da*» ametsa errealitate bilakatu ahal izatea. Nazio-eraikitzeke prozesuan aintzindaritzaren eskubideaz baliatzen jarraitu nahi duen alderdiak, euskal nazioaren bideragarritasunean sinesten dugunon ekimenari lehentasuna eman beharko lioke, inora eramango ez gaituzten bideak ahaztuz. Bitxia da, oso, nola mestizaia hitza modan ipini zaigun, ez dakit nongo eta zeinen doktrina beldintzailearen izenean, berbaren esanahiak zertara behartzen gaituen inork argi utzi ez badu ere. Diktadorearen heriotzeko hogeigarren urteurrenean «*euskalduna naiz eta harro nago*» edo antzeko aldarrikapen etsigarriekin hasi beharko al dugu? Orduan bai egongo litzatekeela balantzea kiebrarik itzelenetik hurbil!

Askorenustez, urteko hausdurarik mingarrietakoa Julio Caro Baroja zenaren galerak ekarri zigun. Bizi izan zen bitartean elkarren kontrako iritziak sortarazi zizkigun gizonak denetarik erreakzioak piztu zituen hil ondoren ere. Baina, Carok berak zioen bezala, errukarria gizon emakume problematikorik gabeko herria! Iritzi kontrajarriak beste ugaldurak dira azken hilabeteotan D. Julioren gaineko azalpenak ematera ausartu diren «jakintsuaren adiskideak». Horra hor, irakurle estimatua, amortizazio eta ezohizkoen errealizazio bezala lehenago aurkeztu dudak kontzeptuaren eredu gardena.

Ni ez nintzen Caroren laguna izan, irakurle zintzoa baizik. Eta hori Balaren Bakaikoari zor diot neurri handiz, ezkondu nintzen egunean *Los vascos* liburu zoragarria oparitu baitzidan.

Ikerlariaren lanak aurretik ezagutzen banituen ere, aipatutako liburu horrek iziotu zuen nigan Madrilgo berarrarekiko zaletasuna. Eta kasu berean daude beste hainbat euskaldun ere, beste batzuek Carori gure herri honen zoritxar guztien aitasuna lepora diezaioketen arren, behatokiko isladapen-graduaketa zabalari dagokion eremuak denetariko iritziak ahalbidentzen baititu. Inor D. Julioren egiazko adiskidetasunaz harro senti badaiteke, hori Juan Garmendia Larrañaga etnologo tolosarra dugu, eta honen zentzuzko ustean *Itzea*-ko bakartiak, berari zegokion arloan, optika zientifiko zorrozpetik zuzendu nahi izan zuen euskal ikaskuntzen garapena, Koldo Mitxelenak bezala, merkekeria eta zientifizismo faltsu guztien gainetik. Agian horregatik izan ziren biak hain gizon eztabaidatuak.

1995eko urteak, espero zitekeen bezala, euskal nazioaren gaineko eztabaida amaigabeari zertzelada berriak ekarri zizkion, europar mapa politikoari egoki dakiokkeen ikuspuntutik ezezik, ozeanoz bestaldean eman den kontsultarik sonatuenak ere erreakzio desberdinak azalarazi zituelarik. Quebec-eko hauteskondeek, beste gauza askoren artean, euskal planteamendu baturik eza erakutsi zuen berriz ere. Horixe bai dela geure balantzeko partidarik negatiboenetakoa! Aintzindaritzita politikoa sendorik gabe, hausdura kroniko eta mingarriak nagusi, gero eta heltezinagoa bilakatzen ari zaigu nazio eta nortasunaren eraikitze-prozesua. Etnizismo ahulean galduta eta mestizaia kontzeptuaren irizpidea argitu barik, estrategia okerreko urratsak nabariak dira, konbergente izan gabe, teoriarik behintzat paraleloak joan beharko luketen bi abertzaletasun mota desberdinetan.

Norbaitek esan zuen Europa kultur fenomeno bat dela. Europako errealitateak edango badu, gure Herriak iparralderantz begira jokatu beharko du, handixek baitator argia, gizarte guztien etorkizuna oinarri ekonomikoan bermatzen dela ahaztu gabe. Hezkuntza eta ikerkuntzan inbertiturikoak, berez, hazkunde ekonomiko lineala adierazten ez badu ere, burua txapela eramateko baino gehiagorako duen inork ez du zalantzan ipiniko erlazioa zuzenki proportzionala dela. Badira kontuan izan beharreko beste zenbait faktore erabakior ere, noski, baina ekonomiarik gabeko eragileak inbertsioa da, publikoa zein pribatu-

tua. Dena den, mendebal gizarte guztietan bezala, fenomeno azpimarragarri bat nagusitu da azken urteotan gure artean, hezkuntza-sistemak jaiorarazikoa: unibertsitari tituludun berrien gehiengoa langabezia aurkitzen da, sistema ekonomikoak aukerak noiz eskainiko dizkion itxarote larrian.

Industria eta, oro har, lan-merkatua ez bada gai, ongi preparamaturiko gazte horiei bidea irekitzeko euren ezagupideak baldintza duinetan aplika ditzaten, hezkuntza-sistemaren porrota begibistakoa da. Eta gure balantze teorikoa epaitegira eraman beharko litzateke, kiebra ziurtagiritzeko. Beraz, berandu baino lehen, egungo joera iluna argitzen joan dadin, gizarte eragileek —formula zaileko beste aldagaiei itxura aurkitzen dieten bitartean— ikerkuntzaren eremuari eman beharko liokete lehenetsuna, kasu askotan ondasun ukiezinetan lan egitea gerta litekeen arren. Eta zer? Ez al du gure Herri honek denetariko elementurik behar? Unibertsitatearen itzalpean eta baita hortik kanpo ere, zientzia eta teknologiaren baliabide biderkatzaileak sortzen ahalegindu beharko litzateke administrazioa, gizarte arruntera —beste hainbat gauzaren artean— lasaitasuna ekartzeko.

Belaunaldi berriei, beraz, ezin zaie oztopo gehiagorik jarri, lan-merkatuak jautsiak. Giza faktorea ezinbestekoa baldin bada edozein helbururako, egun dago Euskal Herria inoiz baino jantziago goi-mailako xedeei ekiteko. Baina lehiakortasunaren auziari ez zaio sukaldeko errezetekin bide emango, ezta epe laburreko politikarekin ere. Barne eta kanpoko leihotara agertuta, elkarren ondoko ahaleginetatik lotu beharko litzateke euskal gizarte osoa asmo horretan, giza kapitala alferrik galtzen joanez gero etorkizuna ilunagotzen ari zaigulako komentzimenduan.

Baina, kontuz!, aurrerantzeko planteamenduetan ez genuke ahaztu behar demokraziaren eraikinak lur jo lezakeela edozein unetan, arrisku askok inguratzen baitute. Gurean den bortizkeria itsuari, hainbat instantzietatik jasaten ari garen eskularru zuriko errai-erasoa gehitu beharko genioke. Esaterako, euskal estatutua onartu zenetik hamabost urte igaro direnean, zergatik ez da haren edukina bere osotasunean bete? Zer

dela eta, Konstituzioak agintzen duenaren eta errealtatearen artean gero eta zulo handiagorik azaldu? Botere ekonomikoa eta komunikabideen kontzentrazioa batera doazelarik, ez al gaude diktadura izugarri baten aurrean? Egitura-gaixotasun horren kalteari ez bazaio giza baliabide fresko eta eskuzabalekin aurre egiten, izkutuko *aluminosis* zahar batek arraildura erabatekoak eragingo ditu zuzperketaren eraikinean. Arazoari eskainiko zaion erantzunaren araberrako balioak zeinu bateko ala besteko partida ipinaraziko digu balantzean.

Hombre! Badakit eguneroko kurpila dakarzkigun beste partidatxoak ere presente izan behar ditugula, balorazio egokia egiteko. Baina emaitza-kontuaren baitan ikara gutxikoak dira esango nuke, urteko balantzeari balio apala eskain diezaioketen horietakoak. Dena den, aipamena merezi dutela iruditzen zait, zerrendatik banaka batzuk bakarrik hautatuko baditut ere. Probabilitateen legeari jarraiki, zenbaitzuen ikara positiboa besteen negatiboarekin kitatuko da.

Horra hor, adibidez, Luis Haranburu Altuna editoreen presidentearen «*euskal literaturgintzak defizit asko ditu*» abisua; «eusko bibliografia» proiektuaren goera larriari erantzun egokia eman beharra; HABEko zuzendaritzan Josune Aristondok Martin Etxebarriari lekukoa hartu diola; Eusko Ikaskuntzaren XIII Kongresua «Zientzia, teknologia eta gizarte aldaketa Euskal Herrian» gaiaren inguruan antolatua; Euskadiko Orkestra Sinfonikoak eta Bilbokoak euren artean daramaten gatazka ez hain ixila; euskal rockaren une zailak; Chillidaren han eta hemengo erakusketak eta Oteizaren haserre eta «behin betiko desagertuak»; Gurutz Jauregiren ateraldi mundiala; euskararen erabilera zela eta, Arabako Legebiltzarrean Amando de Miguel soziologo inkultoaren Tábula V enpresak eskainitako espektakulua; Bilboko udal artxibotik desagertutako liburuen istorioa; Euskaltzaindiaren eta administrazio publikoen arteko akordioa; Leizarragaren *Itun Berria* eskuratzeko Nafarroako Gobernuaren eskaintza; eta abar.

Bizitzak aurrera jarraitzen du eta datorren urtean beste balantze berri bat burutuko da. Daukagun patio nahasi honetan norbaitek ordena ipini beharko lukeela iruditzen zaidan arren,

badakit irtenbidea ez dela bapatean jaioko. Euskaldunoi dago-
kigu, batipat, aldaketaren bila gurutzebide guztietara ateratzea,
arraziaren ezkortasunari borondatearen baikortasuna kontra-
jarriz.

G AIAK

XABIER EIZAGIRRE / ANDONI IBARRA

FILOSOFIA EUSKARAZ: HAMAR URTEKO BALANTZEA (1984-1994)

PEDRO ALBERDI

TOPIKOAK BILUZTEN

FILOSOFIA EUSKARAZ: HAMAR URTEKO BALANTZEA (1984-1994)

XABIER EIZAGIRRE / ANDONI IBARRA

Jakintza, egungo gizartean, zientzi elkarte baten baitan gauzatzen den ekoizpen publiko eta irekia da. Jakintza ez da jadanik gizabanako isolatuaren lanaren fruitu, ezta talde pribilegiadun baten altxor. Aitzitik, zientzi elkarteak ekoizten du. Jakintzak, testuinguru honetan, hainbat urrats eman behar ditu publikoki onartua izan dadin: honela, ikerkuntza-prozesuari hedakuntzarenak jarraitzen dio. Zientzi elkarteak bere emaitzak ezagutzera eman behar ditu, hauek ebaluatuak izan daitezten. Eginkizun komunikatibo honek berebiziko garrantzia hartzen du egungo zientzigintzan. Kontuan hartu behar dugu, zientzi ekoizpenaren arrakasta publikoan, berau modu egokian ezagutarazteak eta zientzi elkarteari hedabide eraginko-

rrenak erabiliz komunikatzeak duen eragin zuzena. Hau guztia dela eta, zientzi alor bakoitzak, bere esparruan aurkezten diren ikerkuntza-ekoizpenak komunitateko partaideei helarazteko bide egoki eta eraginkorrenak zedarritu behar ditu.

Zientzi ihardueraren emaitzak publiko bihurtzeko modu asko daude. Hauek aztertzerakoan, natur zientziek eta giza eta gizarte-zientziek prozedura ezberdinak erabiltzen dituztela ikus dezakegu. Natur zientzian patenteak, berrikuntza teknologikoak eta antzeko ekarpenak komunikatzeko hizkuntzak ez du garrantzi berezirik. Giza eta gizarte-zientzian (hots, kultur zientzian), berriz, hizkuntzaren garrantzia lehen mailakoa da, zientzia hauetan argitalpenak baitira ikerkuntzaren emaitzak zientzi elkarteari zabaltzeko modurik nabarmen eta erabiliena. Honela, filosofiaren alorrean kontuan hartu behar ditugun ikerkuntza-ekoizpenak euskaraz egindako argitalpenak izango dira. Hau dela eta, gure lan honetan, euskarazko filosofi ikerkuntzaren aurkezpena egiterakoan, argitaratuta dagoenetik abiatuko gara, esparru hau baita publikoki kontrasta daitekeen bakarra.

IKERKUNTZA EUSKARAZ ZEHAZTEN

ZERTARAKO

Euskarazko ikerkuntzaz ari garenean beronen zentzuaz edo helburuaz galdegin dezakegu. Lehen aipatu bezala, ikerkuntza oro ren xede zuzenak badakigu zeintzuk diren: patenteak, berrikuntza teknologikoak; ala, bereziki kultur zientzian, gizarte-fenomenoen ulerkuntzarako teoria interpretatzaileak, argitalpenak... Horiek dira, bederen, gizarte eta kultura normalduetan zientzi elkarteek dituzten xedeak. Baina Euskal Herriaren egoera sozio-kulturala normalkuntzatik urrun dagoela eta orohar kultur diziplinek gizartearen egoerarekin duten lotura estua¹ kontuan hartuz, gure kasuan xede horiekiko lehentasuna duen beste premiazko betebeharra dago. Hain zuzen ere, euskaraz egindako ikerkuntzaren aurretiazko eginkizun nagusia, aipatutakoak bezain ukigarri edo neurgarri ez den zerbait ahalbidetzea delakoan gaude: hots, «euskal zientzi elkarte-

ren» egituraketa². Euskal zientzi elkarte hau, bere hobekuntza eta trebakuntzarako bidezko lirakeen ikerkuntza-ekoizpenak gauzatzeaz arduratuko litzateke. Gure ustez, ezaugarri hauen gainean eraikitako zientzi elkarte batek soilik eman diezaioke zentzua eta balioa euskaraz egindako ikerkuntzari.

EGUNGO ERAGOZPENAK

Dena den, era honetako elkarte baten eraketak hainbat arazo ditu egun. Arazo hauei aurre egitearen lehen erantzukizuna, jakina, euskal gizartearena da, eta bereziki, gizarteak ikerkuntza antolatu eta sustatzeko eratu duen unibertsitate publikoarena. Ikus dezagun arazo hauek zeintzuk diren:

- Euskal Herriko Unibertsitatearen gaztetasunak (20 urte inguru baino ez ditu), beste edozein unibertsitateri gerta lekiokkeen bezalaxe, denboraren poderioz gaintitu ahal izango diren zailtasunak eragiten ditu. Ezaugarri honek erdal adarretan eragina baldin badu, berau are handiagoa da euskal adarretan: ondorioz, euskara unibertsitatean duela oso urte gutxi sartu izanak, irakaskuntzaren eta ikerkuntzaren arteko desoreka eragin du. Begi-bistakoa denez, eta salbuespenak salbuespen, euskal adarretako irakasleak jakintza-sortzaile baino jakintza-eroale dira, irakaskuntzaren inguruko betebeharreri ikerkuntzari eta sorkuntzari baino askoz ere ahalegin gehiago eskaintzen baitiete. Ezaugarri honen ondorioz, sorkuntza-mailan, ez dago euskal masa kritikorik, honek suposatzen duen guztiarekin: ikerkuntzara ekonomi eta giza-baliabide urriak bideratzen dira, lehenetasuna irakaskuntzari ematen zaiolako.

Filosofi arloan, aipatutako desoreka honek ere badu bere islada zuzena. Euskarazko irakaskuntza ez dago erabat bermatuta, maila honetan defizit nabarmenak daude, EHUren hiru sailak (Balioen Filosofia eta Antropologia Soziala, Filosofia, Logika eta Zientziaren Filosofia) egoera berean ez dauden arren. Jakina, irakaskuntzaren egoerak dituen hutsuneek euskarazko ikerkuntzan zuzenki eragiten dute. Honela, ikerkuntzari ez zaio ia baliabiderik eskaintzen eta, ondorioz, fruitu gutxi ematen ditu.

• Urteak igaro ahala gaztetasunaren arazoa gainditua izango den arren, euskal zientzi elkartearen eraketak, jite intelektual-akademikoa ezezik politiko-kulturala ere baduten beste zenbait arazo estruktural hartu behar ditu aintzat. Aipa ditza-gun gure ustez bi garrantzitsuenak direnak: EHUren autonomiarik eza, alde batetik, eta Euskal Herriak bizi duen menpekotasun politiko-kultural orokorra, bestetik. Bi arazo estruktural hauek islada nabarmena dute egungo euskarazko ikerkuntza ~~ra~~ ~~re~~ egoeran. EHUk autonomiarik ez duenez, adibidez, ikerkuntza zein irakaskuntza euskaraz erabat bermatzeko beharrezko liratekeen ikerlari zein irakasle-irudi egokiak sortzeko malgutasunik ez du. Bestalde, euskaraz bideratutako ikerkuntzek Estatuko aginte unibertsitario eta administratiboetatik jasaten duten begirune eskasa, menpekotasun politiko-kultural orokorraren adibide nabaritzat har genezake³.

Arazoak arazo, eta etorkizunak eskaini diezagukeenari aurre-rago ere helduko diogunez, azter dezagun, ondoren, azken urteotan filosofiaren alorrean euskaraz egindako ikerkuntza-lana. Azterketa honetarako irizpidetzat, filosofi alorreko hiru sailetan jorratzen diren ezagutza-eremuen sailkapena hartu dugu, hauetako bakoitzean burututako argitalpenetatik abiatuz (aurreko atalean aurkeztutako arrazoiengatik argitaratutako ikerkuntza-lanak soilik hartzen baititugu aintzat).

Dena den, euskarazko filosofiaren panorama orokorra edukitze arren, tradizioari ere begirada bat eman diogu. Beraz, azterketa hau bi epe historikotan banatu dugu: aitzindariak (1950-1980 epea eta 1980-1984 artean UZEIren inguruan emandako ekarpenak) eta 1984-1994 hamarkada.

FILOSOFIA EUSKARAZ: AITZINDARIAK

1950-1980

Jite filosofiko nabaria duten euskarazko lehen testuak, Egiategi (1785) salbuespen bitxitzat hartuz, 50eko hamarkadan hasi ziren argitaratzen, *Jakin*, *Egan* eta *Euzko-Gogoa*

aldizkarietan batik bat. Ondorengo lerroetan, ezagutza-eremu bakoitzari dagozkion argitalpen azpimarragarrienak aipatuko ditugu, epe honetako ekarpenen ikuspegi orokorra lortu asmoz.

Estetikaren eremuan, Orixek 1950-1955 artean *Euzko-Gogoa* aldizkarian argitaratutako artikulu laburrek bilduma guttiz interesgarria osatzen dute. Orixeren lanek, gainera, eragin zuzena izan zuten 80ko hamarkadan UZEIk bultzatutako terminologia tekniko-filosofikoaren burutzapenean.

Politikaren filosofian, 60 eta 70eko hamarkadetan marxismoaren inguruan hainbat eta hainbat lan argitaratu ziren. Bibliografian jite filosofikoa duten argitalpenak bakarrik jaso ditugu⁴. Eremu honetan, Joxe Azurmendik teoria marxista, komunismoaren eta kristautasunaren harremanen analisisia eta Gotzon Garatek marxismoaren, maoismoaren eta leninismoaren azterketak burutu zituzten.

Filosofiaren historiari buruz ere lan ugari kaleratu ziren epe honetan (*Jakin* eta *Euzko-Gogoa* aldizkarietan batez ere), batez ere antzinateko eta garaiko filosofiari buruz. Antzinateko filosofiaren eremuan, Jokin Zaitegik Sokrate aurreko filosofia eta Sokrate eta batik bat Platonen filosofia jorratu zituen. Garaiko filosofiaren eremuan, Joxe Azurmendik Bergson, Russell, Marcuse eta abarren pentsamoldeak aztertu zituen, Joseba Intxaustik Bergson, Ortega eta Schopenhauer-enak, Karlos Santamariak Marcuse-rena eta Jose Luis Alvarez Enparantzak Unamuno eta Levy Strauss-ena. Filosofo berri frantsesen pentsakera ere izan da ikergai (Xabier Andonegi, Joxe Azurmendi, Manolo Pagola, Jon Sudupe, Joan Mari Torrealдай). Bestalde, Arantzazun 1965ean argitaratutako *Filosofiaren kondaira I* liburua dugu, non filosofiaren historiako lau mugarri aztertu ziren: Sokrate aurreko filosofia, eskolastika, Spinoza eta Bergson. Filosofia modernoaren eremuan, bestalde, Descartes (Pirmin Iraolagoitia) eta Spinoza (Imanol Ajuriagojeaskoa, Pierre SITHURRALDE) filosofoen pentsamoldeak ere jorratu ziren.

Ontologiaren eremuan, Aitzarte eta Joseba Intxaustiren lanekin batera, izateari buruzko Orixeren lanak ditugu aipagarri.

Beste alorrek oso gutxi jorratu zirela begi-bistakoa da. Dena den, zientziaren filosofiaren esparruan Federico Krutwigek (fisika berriari buruz), Jose Luis Alvarez Enparantzak eta Gaizka Barandiaranek argitaratutako lanek garrantzi berezia dute gure ustez, esparru honek nazioarte-mailan ere tradizio gutxi baitzuen oraindik.

Azkenik, filosofiako hainbat testu klasikoren itzulpenak ere plazaratu ziren epe honetan: Jokin Zaitegik Platonen zenbait elkarrizketa (*Oturuntza, Protagora, Menon, Gorgia, Eutifron, Sokrateren Apologia, Kriton, Faidon, Iphia Txikia eta Alkibiada*) itzuli zituen, Orixek San Agustinen *Aitorkizunak*, Joseba Zinkunegik Balmes-en *Irizpidea*, Bingen Amezagak Descartes-en *Ilkaskideari buruzko itzaldia*, Pierre Narbaitzek Pascalen *Gogoetak* eta itzultzaile ezezagun batek Engels-en *Ludwig Feuerbach eta aleman filosofia klasikoaren amaiera*. Itzulpenon kalitatea, egun eduki dezaketen balioari begira, oso desorekatua da; batzuk ezin izango lirateke edizio erabilgarriztat hartu. Desoreka hau, itzultzaileek beraien lanerako abiapuntutzat hartzen zituzten joera linguistikoez eragiten dute.

1980-1984

80ko hamarkadako lehen urteetan, etorkizunean erabateko eragina izango zuen lan ikaragarria burutu zen filosofia-aren alorrean. UZEIren inguruan, hizkera tekniko-filosofikoaren finkapena eragingo zuen lanaz ari gara. Atal honek kuantitatiboki titulu gutxi barrenartzen dituen arren (lau besterik ez), beraien garrantzi kualitatiboa ordurarte filosofi alorrean euskaraz argitaratutako guztiaren a rekin konpara genezake. UZEI lan hauen bidez, lehen aldiz, euskarazko filosofiarentzat oinarritzko zutabe lexikologiko sendoak eraiki zituen.

Filosofia. Lexikoa (1982) argitaratu zen lehenik. Liburu hau lehenengo lexikoi filosofikoa izan zen, ondorengo ikerkuntzalanen bateragarritasun kontzeptuala bermatu ahal izango zuena. Ondoren, 1983-84an, Paulo Iztuetaren zuzendaritzapean bi testuliburu plazaratu ziren: lehena, bederatzi kolaboratzailez osatutako lan-talde batek BBBrako burututakoa (*Filoso-*

fia/1 - BBB-3. ikasturtea); bigarrena, berriz, 25 lankideen artean UBIrako prestatutakoa (*Filosofia UBI, 3 bol.*), hain zuzen ere, euskarazko lehenengo filosofiaren historia osoa izan zena. Testuliburu hauek maila ertainetako ikasleak lehen aldiz filosofian euskaraz trebatzea ahalbidetu zuten. Azkenik, 1987an, berriz ere Paulo Iztuetak zuzendu eta 19 lagunez osatutako lan-talde batek *Filosofia. Hiztegia* araztaratu zuen bi bolumenetan. Lehenengo bolumenak, hiztegi entziklopedikoak, filosofia-ko gai nagusiak eta kontzeptuak azaltzen dituzten 1.400etik gora sarrera ditu (hauetatik hogeik artikulua luzeen itxura hartu zuten). Bigarren bolumenak, aldiz, 27.000 sarrera inguruko lexikoa dakar.

Azken hamar urte hauetan, eta UZEIren terminologia filosofikoaren finkapenaren bultzadari esker, filosofia-ko ikerkuntza-lanak irizpide bateratuagoi jarraituz gauzatu dira. UZEI burututako egitasmo honi esker hizkera filosofikoaren finkapenean lehen urratsak eman ziren. Egun lan honek Unibertsitatean zein maila ertainetan eragin nabaria du, esparru hauetan, azken urteotako ikerkuntza-lanen ondorioz, hiztegi hauetako terminologia aldatuz joan den arren (gaur egun, dinamika honi esker, filosofi alorrean hizkera tekniko bateratua zertu dela esan genezake). Dena den, abiapuntu gisa baino ez bada ere, UZEIren emaitzen itzala nabarmena da. Beraz, zenbait filosofi testutan murgilduta dauden zenbait itzultzaile profesionalak esparruotan finkatzen ari den hizkera tekniko filosofikoa kontuan ez hartzeari tamalgarri irizten diogu.

FILOSOFIGINTZA EGUN

Atal honetan azken hamarkada honetan burututako ikerkuntza-lanak aztertuko ditugu. Jakina, lan hauen zatirik handiena EHUREN baitatik sortutako ekarpenek osatzen dute; dena den, EHUTIK kanpokoak ere jaso ditugu, bertako kideen eragina unibertsitateetik landa ere iritsi baita. Filosofi alorraren heterogeneotasuna kontuan hartuz, ikuspegi sistematikorako bide egokiena, hamarkada honetan egindakoa EHUKO Filosofia hiru sailei (hau da, Balioen Filosofia eta Antropologia

Soziala, Filosofia, Logika eta Zientziaren Filosofia sailei) dagozkien ezagutza-eremuen arabera banatzea izan daiteke. Gure helburua, bibliografia ahalik eta exhaustiboena eskaintzeaz gain, bertatik aterako diren ondorioak erator ahal izateko, ezagutza-eremu zein egileengan ematen diren joerak azaltzea da.

Balioen Filosofia eta Antropologia Sozialaren Sailari dagozkion ezagutza-eremuen azterketarekin hasiko gara. Etika eremuan, Esteban Antxustegik estoikoak eta Wittgenstein-en etika eta Ibon Uribarrik Kant-en etika landu dituzte. Estetika eremuan, Belen Altunak euskal narratiba aztertu du, Esteban Antxustegik estetika estoikoa eta Jesus Arrizabalagak XVIII. mendeko irudi estetikoa. Filosofia politikoaren eremuan, Jokin Kabeilok Hobbes-en teoria politikoa landu du, eta Paulo Iztuetak eta Joakin Balentziak Machiavelli-rena. Azkenik, antropologia semantiko-kulturalaren eremuan, Mikel Azurmendiren artikuluak ditugu azpimarragarrienak; eta antropologia filosofiko-kulturalaren eremuan, Elena Martinezek H. Arendt-en historiafilosofia aztertu du eta Jon Sudupek modernotasunaren inguruko bere gogoetak plazaratu ditu.

Filosofi Sailari dagozkion ezagutza-eremuen artean, metafisika, ontologia eta ezagutzaren teoriaren inguruko ikerketa gutxi burutu dira. Filosofiaren historiaz ekarpen gehiago egin dira, batez ere garaiko filosofiaren eremuan: Joxe Azurmendik Nietzsche, Spengler, Schopenhauer, Marx, Jünger eta Miranderen pentsamenduak ikertu ditu eta Paulo Iztuetak Husserl-en fenomenologia. Nietzsche-k ere José Ignacio Galparsoren ikerketa merezi izan du. Materialismo dialektikoa ere ikergai izan da (Esteban Antxustegi, Juan Ramon Errasti, Jose Miguel Olazaran). Horiez gain, filosofia modernoaren eremuan, Agustín Arrietak Leibniz-en razionalismoa landu du, eta Joxe Azurmendik eta Ibon Uribarrik, Kant.

Logika eta Zientziaren Filosofia Saileko ezagutza-eremuei dagokienez, Logika eta Hizkuntzaren Filosofiaren eremuan, Jose Luis Alvarez Santa Cristinak psikoanalisi eta mintzamenaren arteko harremanak aztertu ditu, Fernando Garcia Murgak biraketa linguistikoa, Feliciano Pelaezek gezurtiaren paradoxa, Isidro Yoldik Port-Royal-eko hizkuntzaren filosofia, Fede-

riko Zabalak Quine-n semantika zientifikoa, eta Agustin Arrietak denboraren azterketa logikoari ekin dio. Bestalde, eta Zientziaren Filosofia eta Historiaren eremuari gagozkiolarik, honek bereziki erakarri du filosofi ikerlarien arreta, ondorengo ikergaien inguruan batez ere: Newton (J. Andoni eta Javier Duandikoetxea, Andoni Ibarra, Alfontso Martinez Lizarduikoa), mekanika kuantikoa (Jose F. Tobar-Arbulu), teoria fisikoen oinarriak (Jose Ramon Etxebarria), zientzi iraultzak (Elias Goñi), zientziaren filosofiako ikusmolde ezberdinak (Baztarrika, Eizagirre, Ibarra, Oianguren 1992).

Filosofigintzan ikerkuntzak hein handi batean izaera hermeneutikoa du, testu klasikoen interpretazioan oinarritzen dena, alegia. Horregatik, testuon itzulpenak berebiziko garrantzia du gure iker-eremuan. Alde batetik, UBirako bi testuliburu argitaratu dira, non UBiko ikasketa-programan sartzen diren filosofoen testu originalen itzulpenak eskaintzen diren: batetik, *Filosofi testuak* liburuan (Palacios argit., 1991), Platon, San Agustin, Descartes, Rousseau, Kant, Hegel, Nietzsche, Marx, Engels, Wittgenstein, Heidegger, Habermas eta Foucault-en testuen pasarteon itzulpenak agertzen dira; bestetik, *Filosofiako testuak UBirako* liburuan (1993, itzultzailea: Jose Bernardo Jauregi) itzultitakoak Platon, Aristotele, Hume, Kant, Marx, Nietzsche, Popper, Horkheimer, Sartre eta Foucault-enak dira. Bestalde, *Klasikoak* Saila da une honetan testu filosofikoen itzulpenerako dagoen egitasmorik garrantzitsuena. 1994ko amaiera arte, sail honetan filosofiaren historiako oinarritzko 21 testu argitaratu dira, Berkeley, Bloch, Boezio, Camus, Fromm, Kierkegaard, Hume, Montaigne (hiru bolumen), Moro, Nietzsche, Ortega y Gasset, Platon, Rotterdamgo Erasmo, Rousseau, Schopenhauer, Seneka, Shaftesbury, Unamuno eta Francisco de Vitoria-enak, hain zuzen ere. Elhuyar Kultur Elkartek, bere aldetik, *Islada* bilduma argitaratzen du, non XX. mendeko hainbat zientzilari eta filosofoen testu klasikoak itzultzen diren: Max eta Hedwig Born, Kuhn, Jacob, Mandelbrot, Morris eta von Neumann-enak, besteak beste. Ekarpen huez gainera, ondorengo egile hauen zenbait testu filosofiko klasiko ere euskaratuak izan dira: Einstein, Machiavelli, Sartre eta, bereziki azpimarragarria, Wittgensteinen *Tractatus Lo* -

gico-Philosophicus (Jose Luis Alvarez Santa Cristinak itzulia). Molde laburragoan, Platonen *Kriton* solasaldia eta Heideggerren artea eta espazioari buruzko gogoeta ere euskaratuak izan dira.

Beraz, 1984. urtetik hona guztira 100 artikulua eta 18 liburu aurkitu ditugu filosofi esparru ezberdinetan. Eremuz eremu egindako gainbegirada honetatik zenbait ondorio atera genitzake:

- ezagutza-eremu batzuk nahiko landuak izan diren bitartean (garaiko filosofia eta zientziaren filosofia eta historia), beste zenbaitetan hutsuneak nabari dira, batik bat metafisika eta ontologian, edo antzinateko eta ertaroko filosofian kasurako;

- egileei dagokienez, EHUko lizentziatuak eta doktore-gaiak dira haien kopurua osatzen duten zatirik handiena, zio nabariengatik; eta azkenik,

- lehen atalean esan dugunez, filosofi alorreko ikerkuntza argitalpenetan isladatzen da. Beraz, argitaratzaileek ikerkuntzaren egoeran eragin zuzena dutenez, aipatzekoa da zentzu honetan lan gehienak UEUK argitaratu dituela, hala liburuen bidez nola *Uztaro* aldizkariaren bidez. Jadanik UEUK 54 artikulua biltzen dituzten sei liburu argitaratu ditu: *Mintzamena eta erreala* (1984), *Materialismoaz eta zientziaz* (1985), *Giza kontuak* (1987), *Filosofia eta zientzia* (1988), *Baloreak gizartean* (1989) eta *Arrazoia eta nahikundea* (1990). *Uztaron*, bestalde, azken hiru urteotan 14 artikulua argitaratu dira.

EHUK ez du duela urte gutxi batzuk arte ezer argitaratu. Ba dirudi, dena den, jarrera hau aldatzen hasi dela. Azken urteotan sorkuntzazko liburu bat, hain zuzen ere, unibertsitateko filosofiako lehen testuliburua (Baztarrika, Patxi; Eizagirre, Xabier; Ibarra, Andoni; Oianguren, Jabier: 1992, *Zer da zientzi teoria delako hori? Egungo zientziaren filosofiarako sarrerak*) eta bi itzulpen-liburu (Palacios, Xabier argit.: 1991, *Filosofi testuak*; Wittgenstein, Ludwig: *Tractatus Logico-Philosophicus*, 1990). Espero dezagun, etorkizunean, EHUk kudeatzen duen Argitarapen Zerbitzuak euskarazko argitalpen gehiago sustatzea.

ETORKIZUNARI BEGIRA

Egungo egoera zein den ikusi eta gero, etorkizunera begira gure ustez funtsezkoenak diren eginkizunak eta norabideak aurkeztuko ditugu ondoren. Jakina, datozen urteotan egin beharreko lanaren xedea, euskara arlo filosofiko guztietan normaltzearena litzateke, horretarako lehen urratsa filosofi elkartea sortzea delarik. Betebehar espezifiko hori bilbatzeko bi eginkizun eraginkor proposatzen ditugu:

- Lehenik, Ertainetarako eta Unibertsitaterako testuliburu eta monografiak sorkuntza. Lan hauek, gainera, funtzio bikotza bete dezakete: sorkuntza eta ikerkuntza bultzatzeaz gain, irakaskuntzaren kalitateari zuzenki eragin diezaiokete. Hala-ber, egun *Klasikoak* Sailak itzulpenaren arloan duen xeregina-rikiko osagarri egokiak izan daitezke. Dena den, eta bilduma honen garrantzia ukatu gabe, EHUn baitan itzulpen-arloa baino sorkuntza eta ikerkuntza-arloa bultzatu behar delakoan gaude, honela euskarazko filosofia egungo nazioarteko eztabaidaren eremuetara hurbilduz.

- Hurbilketa hori bezain garrantzizkoa dugu egungo euskarazko filosofia kultur tradizio diskurtsibo batean kokatzea. Horretarako egokia deritzogu bereziki ikerkuntza-lerro berri baten eraketari: «Pentsamendu filosofiko eta zientifikoaren historia Euskal Herrian (Ideien historia Euskal Herrian)». Zalantzarik gabe, oraindik orain ia ukitu ere egin ez den gaia dugu hau. Gure ustez, euskal filosofi elkartearentzat funtsezkoa litzateke bere iraganaren historia ezagutu eta aztertzea.

Euskarazko filosofi ikerkuntzak, ikusi dugunez, arazo eta hutsune larriak ditu egun. Arazo estrukturaleri baliabide ekonomikoen urritasuna eransten zaie. Ez, ordea, giza baliabideena, EHUn baitan, aurkeztutako ikerkuntza-lerroetan lan egiteko prest dagoen balizko ikerlari asko baitago. Unibertsitateak bide berriak ireki beharko litzuzke ikerkuntza hauek bultzatzeko, hau da, giza baliabideen eta baliabide ekonomikoen artean dagoen desoreka hausteko. Bideok zeintzuk diren eta nola jorratu beharko liratekeen aztertzea, artikulu honen helburuetatik at geratzen da. Azterketa hori beste baterako utzi beharko dugu, beraz.

BIBLIOGRAFIA

Lan honen helburua filosofiaren esparruan azken hamar urteotan ekoiztutakoaren bilketa ahalik eta zehatzena eskaintzea da. Honekin batera, euskarazko filosofiaren tradizioari ere begirada bat eman diogu. Beraz, zerrenda bibliografiko hau hiru epe historiko ezberdinetan banatu dugu: lehenik, aitzindariak (1980 arte); ondoren, mugarriztat jo genezakeen 1980-1984 epea, non hizkera tekniko-filosofikoaren finkapenean lehen urratsak eman ziren; eta, azkenik, 1984-1994 hamarkada⁵.

AITZINDARIAK

Filosofiaren kontzeptua

Andonegi, Xabier: 1960, «Filosofiaren muiña», *Jakin* 11, 16-23.

Egiategi, Jvsef: 1785, *Lehen livuria edo Filosofo Huskaldvnaren ekheia*, Bilbo, Euskaltzaindia, 1983 (prestatzailea: Txomin Peillen).

Goikoetxea, Adorador: 1957, «Gure pilosopia ulergaitza», *Jakin* 3, 44-47.

Intxausti, Joseba: 1960, «Filosofia, zertarako», *Jakin* 13, 31-35.

Etika

Azurmendi, Joxe: 1960, «Adimen beartzea», *Jakin* 12, 57-65.

Zabaleta, Pello M.: 1965, «Utilitarismua», *Jakin* 18, 33-41.

Estetika

Krutwig, Federico: 1962, «Pintura eta kritika», *Egan* 4-6, 285-288.

Orixe (Nikolas Ormaetxea): 1950, «Eder eta antze», *Euzko-Gogoa* 11-12, 60-65.

Orixe (Nikolas Ormaetxea): 1951, «On eta eder», *Euzko-Gogoa* I-II, 29-31.

Orixe (Nikolas Ormaetxea): 1951, «Antzearen jo-mugaz aburuak», *Euzko-Gogoa* 3-4, 28-30.

Orixe (Nikolas Ormaetxea): 1951, «On eta eder», *Euzko-Gogoa* 5-6, 26-27.

Orixe (Nikolas Ormaetxea): 1951, «Egi eta eder», *Euzko-Gogoa* 5-6, 28-29.

Orixe (Nikolas Ormaetxea): 1951, «Antze eta eder», *Euzko-Gogoa* 7-8, 13-17.

Orixe (Nikolas Ormaetxea): 1951, «Antze eta eder», *Euzko-Gogoa* 9-10, 40-41.

Orixe (Nikolas Ormaetxea): 1952, «Antzea bere jabe», *Euzko-Gogoa* 1-2, 43-45.

Orixe (Nikolas Ormaetxea): 1952, «Antze ta eder», *Euzko-Gogoa* 3-4, 9-12.

- Orixe (Nikolas Ormaetxea): 1955, «Antze ta eder», *Euzko-Gogoa* 3-4, 61-62.
 Orixe (Nikolas Ormaetxea): 1955, «Antze ta eder», *Euzko-Gogoa* 5-12, 5-12.
 Santiago, Mikel: 1959, «Romano Guardini'ren estetizismoa», *Jakin* 9, 60-63.

Politikaren filosofia

- Azurmendi, Joxe: 1964, «Asi gaitzen komunismuarekin alkar izketan», *Jakin* 16, 43-54.
 Azurmendi, Joxe: 1967, «Gaurko marxismoa erlijioaren aurrean. Jainkoaren Piztuera?», *Jakin* 26, 49-64.
 Azurmendi, Joxe: 1968, «Katolikoan eta komunisten arteko elkarriketaz», *Branka* 6, 12-25.
 Azurmendi, Joxe: 1968, «Katolikoan eta komunisten arteko elkarriketaz», *Branka* 7, 13-25.
 Azurmendi, Joxe: 1968, «Produktzio-interesak eta klase burruka», *Branka* 8, 14-19.
 Azurmendi, Joxe: 1971, «Filosofia sobietarraren erlijio kritika problema antzean begiratuta», *Jakin Sorta* 5, 125-202.
 Azurmendi, Joxe: 1971, *Hizkuntza, Etnia eta Marxismoa*, Baiona, Euskal Elkargoa.
 Azurmendi, Joxe; Arregi, Joseba: 1972, *Kolakowski*, Oñati, Jakin.
 Azurmendi, Joxe: 1972, «Mila problema, 'teoria' marxistari buruz», in Joxe Azurmendi; Joseba Arregi: *Kolakowski*, Oñati, Jakin, 18-158.
 Azurmendi, Joxe: 1979, «Hamar urtetik hamar urtera, ideologia berri bat», *Jakin* 10, 81-82.
 Azurmendi, Joxe: 1980, «Lenin. Ohar batzuk nazio-arazoaz», *Jakin* 13, 6-17.
 Beltza (Emilio Lopez Adan): 1980, «Sartre Camusen aurka edo Iraultza eta Errebolta», *Jakin* 14-15, 190-195.
 Garate, Gotzon: 1971, *Marxen marxismoa*, Bilbo, Etor-Gero.
 Garate, Gotzon: 1977, *Maoren marxismoa: maoismoa*, Bilbo, Mensajero.
 Garate, Gotzon: 1983, *Leninen marxismoa: leninismoa*, Bilbo, Mensajero.
 Irala, Andoni: 1975, *Bat bitan banatzen da*, Donostia, Etor.
 Kolakowski, Laszek: «Marxismoaren burutapen gaurtiarra eta ez gaurtiarra», in Joxe Azurmendi; Joseba Arregi: *Kolakowski*, Oñati, Jakin, 1972, 165-209 (itzultzailea: Joseba Arregi).
 Kolakowski, Laszek: «Intelektualak eta komunista mogimendua», in Joxe Azurmendi; Joseba Arregi: *Kolakowski*, Oñati, Jakin, 1972, 211-234 (itzul.: Joseba Arregi).

Kolakowski, Laszek: «Ulermeneko materialismoa posible al da?», in Joxe Azurmendi; Joseba Arregi: *Kolakowski*, Oñati, Jakin, 1972, 265-295 (itzul.: Joseba Arregi).

Antropologia filosofiko-kulturala

Garate, Roman: 1973, *Lanaren antropologia*, Bilbo, Gero.

Lazkano Mendizabal (Joxe Azurmendi): 1975, *Gizona abere hutsa da*, Arantzazu, Jakin.

Bastarrika, Iñaki: 1956, «Gizona izaten —aburuaren oinarri», *Jakin* 1, 39-47.

Salaberry, Etienne: 1966, «Gizonaren ezin geldia», *Jakin* 21, 85-96.

Zabaleta, Pello M.: 1963, «Eritasuna sistema filosofikuetan», *Egan* 1-3, 47-55.

Erlijioaren filosofia

Azurmendi, Joxe: 1958, «Kristau filosofia», *Jakin* 8, 36-40.

Kolakowski, Laszek: «Jesukristo, igarle eta erreformatore», in Joxe Azurmendi; Joseba Arregi: *Kolakowski*, Oñati, Jakin, 1972, 165-209 (itzul.: Joseba Arregi).

Filosofiaren historia

Askoren artean: 1965, *Filosofiaren kondaira I*, Oñati, Jakin.

Antzinateko filosofia

Lafitte, Piarres: 1962, «Platon'en hirur aurpegi», in Jokin Zaitegi: *Platon'ene -ko atarian*, Donostia, XIII-XXIII or.

Oiarbide, Kepa; Iztueta, Paulo: 1965, «Sokrate aurreko filosofia», in Askoren artean: *Filosofiaren kondaira I*, Oñati, Jakin, 9-44.

Zaitegi, Jokin: 1954, «Platon eta Eraklito», *Euzko-Gogoa* 11-12, 202-205.

Zaitegi, Jokin: 1955, «Platon eta Parmenide-ta», *Euzko-Gogoa* 3-4, 57-60.

Zaitegi, Jokin: 1955, «Platon ta Pitagora-ta», *Euzko-Gogoa* 5-12, 104-107.

Zaitegi, Jokin: 1956, «Platon eta Sokrate», *Euzko-Gogoa* (Ilbeltza-Otsaila), 30-53.

Zaitegi, Jokin: 1956, «Platon eta sofistak», *Euzko-Gogoa* (Epaila-Iorrraila), 32-45.

Zaitegi, Jokin: 1962, *Platon'eneko atarian*, Donostia, 1962.

Ertaroko filosofia

Muxika, Errupioño: 1965, «Len Eskolastika», in Askoren artean: *Filosofiaren kondaira I*, Oñati, Jakin, 45-76.

Filosofia moderna

- Ajuriagojeaskoa, Imanol: 1965, «Baruch Espinoza», in Askoren artean, *Filosofiaren kondaira I*, Oñati, Jakin, 77-98.
- Arregi, Rikardo: 1961, «Balmes eta Kant jakinduriaren asieran», *Jakin* 15, 40-47.
- Fagoaga, Isidro: 1968, «Huarte garaztarra. Pizkunde-aroko gogo-jakintzaren aintzindari bat», *Jakin* 31-32, 84-94 (eusk.: R. Bozas-Urrutia).
- Iraolagoitia, Pirmin: 1961, «Descartes'en zalantza-bidea», *Jakin* 14, 66-69.
- Ithurralde, Piarres: 1956, «Spinoza», *Euzko-Gogoa* (Ilbeltza-Otsaila), 54-60.

Garaiko filosofia

- Andonegi, Xabier: 1978, «Berriz filosofoak», *Jakin* 8, 116-120 (*filosofo berriak buruz*).
- Aranargi: 1955, «Nietzsche», *Euzko-Gogoa* 5-12, 108-109.
- Arregi, Rikardo: 1969, «Eguzkialdeko aize hoiek...», *Jakin* 35, 25-51 (Marcuse-ren filosofiaz).
- Azurmendi, Joxe: 1960, «Bergson'en problema», *Jakin* 11, 36-40.
- Azurmendi, Joxe: 1960, «Russell: Jakiterik bai?», *Jakin* 13, 14-20.
- Azurmendi, Joxe: 1965, «Jainkoaren billa. Leturia ta Txillardegia», *Jakin* 20, 38-46.
- Azurmendi, Joxe: 1969, «Pentsalaria eta eragina», *Jakin* 35, 3-16 (Marcuse-ren filosofiaz).
- Azurmendi, Joxe: 1977, «1937-1977: Gramsci-ren urtea», *Jakin* 4, 83-96.
- Azurmendi, Joxe: 1978, «Filosofia berria: krisi luze baten produkto», *Jakin* 8, 67-108.
- Azurmendi, Joxe: 1979, «H. Marcuse hil da», *Jakin* 11, 70-72.
- Azurmendi, Xabier: 1957, «Papini'ri buruz itz bi», *Jakin* 5, 61-62.
- Bastarrika, Iñaki: 1956, «Blondel'en arauari buruz», *Euzko-Gogoa* (Ilbeltza-Otsaila), 99-103.
- Bastarrika, Iñaki: 1957, «Albert Camus edo Gizatasun etsia», *Jakin* 5, 51-60.
- Berasaluze, Sabin: 1956, «Kierkegaard'en auzia, Unamuno'gan lore», *Euzko-Gogoa* (Ilbeltza-Otsaila), 30-53.
- Bereziartua, Iñaki: 1956, «Batzuk ba-doaz, besteak ba-datoz», *Euzko-Gogoa* (Ilbeltza-Otsaila), 104-109.
- Intxausti, Joseba: 1958, «Bergson'en Jainko-intuiziñoa», *Jakin* 8, 12-20.
- Intxausti, Joseba: 1959, «Ortega'ren bizitz-errazoiema», *Jakin* 10, 28-35.
- Intxausti, Joseba: 1960, «Schopenhauer edo zorionik-eza», *Jakin* 12, 31-37.

- Kintana, Xabier: 1967, «Jainkoa eta Materia. Teilhard de Chardin», *Jakin* 26, 39-48.
- Lasa, Mikel: 1968, «Baroja eta Epikuro», *Jakin* 33, 50-52.
- Pagola, Manolo: 1977, «Garaudy gure artean», *Jakin* 1, 95-96.
- Pagola, Manolo: 1978, «Filosofo berriak», *Jakin* 8, 24-62.
- Salaberry, Etienne: 1965, «Henri Bergson», in Askoren artean: *Filosofiaren kondaira I*, Oñati, *Jakin*, 99-143.
- Santamaria, Karlos: 1968, «Markuse'k diola-ta», *Jakin* 31-32, 82-83.
- Santamaria, Karlos: 1969, «Dimensio bateko gizona», *Jakin* 35, 11-24 (Markuse-ren filosofiaz).
- Sudupe, Jon: 1978, «Merde!», *Jakin* 8, 112-115 (*filosofo berriei buruz*).
- Torrealdai, Joan Mari: 1978, «Filosofia berria prentsan», *Jakin* 8, 16-22.
- Txillardeggi (Jose Luis Alvarez Enparantza): 1965, «Levy Straussek Unamunoren-gana», *Jakin* 20, 6-15.
- Txillardeggi (Jose Luis Alvarez Enparantza): 1968, «Estrukturalismoaz zenbait hitz», *Jakin* 20, 15-29.
- Txillardeggi (Jose Luis Alvarez Enparantza): 1968, «Unamuno ala James?», *Jakin* 21, 81-84.
- Urrain: 1965, «Lamennais. Bide urratzaille», *Jakin* 19, 3-7.
- Zabaleta, Pello M.: 1963, «Izpi batzuek esistentzialismuaz», *Egan* 1-3, 86-89.
- Zaitegi, Jokin: 1951, «Heidegger'en azalkizunak», *Euzko-Gogoa* 1-2, 25-28.

Metafisika/Ontologia

- Aitzarte: 1956, «Izatasun filosofia», *Euzko-Gogoa* (Epaila-Iorrraila), 46-51.
- Intxausti, Joseba: 1959, «Izatearen azterketan», *Jakin* 9, 15-22.
- Orixe (Nikolas Ormaetxea): 1954, «Izatena ta gertatzena», *Euzko-Gogoa* 3-4, 65-67.
- Orixe (Nikolas Ormaetxea): 1955, «Noizko-nongoak», *Euzko-Gogoa* 1-2, 25-26.
- Orixe (Nikolas Ormaetxea): 1955, «Izan, egon, gertatu», *Euzko-Gogoa* 5-12, 110-111.
- Orixe (Nikolas Ormaetxea): 1959, «Izatea aztertzen», *Jakin* 10, 67-71.
- Orixe (Nikolas Ormaetxea): 1960, «Izaki, izate, eza», *Egan* 3-6, 150-153.

Zientziaren filosofia eta historia

- Barandiaran, Gaizka: 1978, *Epistemologia, Eliztia (Gramatika) ta Matematika*, Iruñea, Príncipe de Viana.
- Krutwig, Federico: 1961, «Physica berriaren problemat batzuei buruz», *Egan* 4-6, 168-181.

Larresoro, Tx. (Jose Luis Alvarez Enparantza): 1968, «Denborari buruz»,
Egan 1-6, 53-79.

Hizkuntzaren filosofia

Txillardegi (Jose Luis Alvarez Enparantza): 1966, «Hizkuntza eta pentsake-
ra», *Branka* 1, 35-39.

1980-1984 URTEALDIA

UZEI: 1982, *Filosofia. Lexikoa*, Donostia, Elkar.

UZEI: 1983, *Filosofia / 1 (BBB-3. ikasturtea)*, Donostia, Elkar.

UZEI: 1983-84, *Filosofia UBI*, 3 bol., Donostia, Elkar.

UZEI: 1987, *Filosofia. Hiztegia*, 2 bol., Donostia, Elkar.

1984-1994 URTEALDIA

Orokorrak

Askoren artean: 1989, *Baloreak gizartean*, Bilbo, UEU.

Goñi, Elias (argit.): 1987, *Giza kontuak*, Bilbo, UEU.

Gorosabel, Mixel (bil.): 1990, *Arrazoia eta nahikundea*, Bilbo, UEU.

Iztueta, Paulo: 1991, «UBI-rako filosofi testuen itzulpena dela eta», *Uztaro* 2,
82-91.

Filosofiaren kontzeptua

Agirre, Xabier: 1989, «John Rawls-en 'Zuzentasunaren teoriaren' ondorioak»,
in Askoren artean: *Baloreak gizartean*, Bilbo, UEU, 39-50.

Ansorena, Jokin: 1989, «Nietzsche eta nihilismoa», in Askoren artean: *Baloreak
gizartean*, Bilbo, UEU, 17-24.

Arrizabalaga, Jesus: 1987, «Filosofia Epikurotarren baitan», in Elias Goñi (ar-
git.): *Giza kontuak*, Bilbo, UEU, 41-61.

Aurrekoetxea, Martin: 1987, «Zer da filosofia Descartes-engan?», in Elias
Goñi (argit.): *Giza kontuak*, Bilbo, UEU, 213-246.

Berraondo, Juan: 1987, «Filosofiaraino daraman esperientzia», in Elias Go-
ñi (argit.): *Giza kontuak*, Bilbo, UEU, 33-37.

Eizagirre, Xabier: 1987, «Mythos-etik logos-era, filosofiaren sorrera», in Elias
Goñi (argit.): *Giza kontuak*, Bilbo, UEU, 17-32.

Gametxo, Erramun: 1988, «Adios a la filosofia», in Askoren artean: *Filosofia
eta zientzia*, Bilbo, UEU, 143-148.

Ibarra, Andoni; Oianguren, Jabier: 1992, «Filosofiaren izakera eta eginkizuna. C.U. Moulines-ekin solasean», *Jakin* 71, 27-48.

Moulines, Carlos U.: 1992, «Zientziaren filosofiaren eginkizuna», in Patxi Baztarrika, Xabier Eizagirre, Andoni Ibarra, Jabier Oianguren: *Zer da zientzi teoria delako hori? Egungo zientziaren filosofiarako sarrera*, Bilbo, EHuko Argitarapen Zerbitzua, 17-40 (itzul.: liburuaren egileak).

Zabaleta, Iñaki: 1987, «Zer da filosofia estoikoentzat?», in Elias Goñi (argit.): *Giza kontuak*, Bilbo, UEU, 63-75.

Etika

Agirre, Xabier: 1990, «Askatasuna (Nahikundea) eta Ordena (Arrazoa): bateraezinak ala bateragarriak?», in Mitxel Gorosabel (bil.): *Arrazoa eta nahikundea*, Bilbo, UEU, 13-25.

Antxustegi, Esteban: 1990, «Desioa eta arrazoa pentsamolde estoikoan», in Mitxel Gorosabel (bil.): *Arrazoa eta nahikundea*, Bilbo, UEU, 27-37.

Antxustegi, Esteban: 1992, «Wittgenstein eta etikaren hizkuntza», *Uztaro* 5, 17-30.

Garate, Gotzon: 1990, *Etika sarrera eztabaida*, Bilbo, Mensajero.

Goñi, Elias: 1988, «Bioteknologiaren arazo politiko-moralak», in Askoren artean: *Filosofia eta zientzia*, Bilbo, UEU, 103-113.

Santamaria, Karlos: 1984, «Marx eta giza pertsonaren problematika», *Jakin* 30, 75-93.

Uribarri, Ibon: 1994, «Kant-en etikaren eduki eta arazo nagusiak», *Uztaro* 12, 23-36.

Yoldi, Isidro: 1987, «Errebelamendua Camus-en ikuspuntutik», in Elias Goñi (argit.): *Giza kontuak*, Bilbo, UEU, 147-173.

Estetika

Altuna, B.: 1994, «Euskaldun fededun' narratibaz», *Bitarte* 2, 51-60.

Antxustegi, Esteban: 1989, «Kontzientziaren arazoa: jakintza eta estetika estoikoa», in Askoren artean: *Baloreak gizartean*, Bilbo, UEU, 65-81.

Arrizabalaga, Jesus: 1989, «XVIII. mendeko irudi estetikoa», in Askoren artean: *Baloreak gizartean*, Bilbo, UEU, 93-110.

Politikaren filosofia

Antxustegi, Esteban: 1991, «Euskal nazionalismoari buruzko ikerketa ideologikoak», *Uztaro* 3, 17-33.

Balentzia, Joakin: 1994, «Machiavelli-ren 'Printzea'. Politikagintzaren diskurtsu modernoaren hasiera», *Jakin* 83, 57-64.

Beltza (Emilio Lopez Adan): 1984, «Marx eta iraultza», *Jakin* 30, 26-48.

Canales, Txus: 1988, «Faxismoaren ideologia», in Askoren artean: *Filosofia eta zientzia*, Bilbo, UEU, 135-141.

Iztueta, Paulo: 1992, «Boterea Niccolo Machiavelli baitan», *Uztaro* 5, 151-178.

Kabeilo, Jokin: 1992, «Estatu modernoaren sorrera: Thomas Hobbes (1588-1679)», *Uztaro* 4, 3-24.

Oiartzun, Maite: 1987, «Filosofia eta politika», in Elias Goñi (argit.): *Giza kontuak*, Bilbo, UEU, 177-189.

Pardo, Arantza; Gurrutxaga, Maria Jesus: 1987, «Autonomia», in Elias Goñi (argit.): *Giza kontuak*, Bilbo, UEU, 191-201.

Antropologia filosofiko-kulturala

Atxabal, Juana: 1992, *Narziso berriaz gogoetak*, Bilbo, UEU.

Azurmendi, Joxe: 1991, *Gizaberearen bakeak eta gerrak*, Donostia, Elkar.

Azurmendi, Mikel: 1988, «Animaliak filosofian eta euskal tradizioan», *Jakin* 48, 63-80.

Azurmendi, Mikel: 1989, «Etika (behar izan) eta kosmobisioa (izan). Sistema sinbolikoak elkar lotzen», in Askoren artean: *Baloreak gizartean*, Bilbo, UEU, 25-37.

Azurmendi, Mikel: 1993, «Abertzaletasuna eta arraza-zaletasuna», *Bitarte* 1, 27-44.

Martinez, Elena: 1994, «Hannah Arendten *Gebürlichkeit* 'jaiokortasuna': Historiaren norabideari buruzko galderari aurre egiteko kategoria», *Uztaro* 12, 13-21.

Sudupe, Jon: 1991, *Modernitatearen alde*, Donostia, Kutxa.

Sudupe, Jon: 1994, *Ilustrazioaren kriselupean. Argi berri bila Frankfurturten*, Irun, Alberdania.

Filosofiaren historia

Mujika, Luis Mari: 1986, *Sistema filosofikoak*, Donostia, Kriselu.

Antzinateko filosofia

Antxustegi, Esteban: 1987, «Seneka: pentsamendu, garaia eta 'De brevitate vitae' lanaren azterketa», in Elias Goñi (argit.): *Giza kontuak*, Bilbo, UEU, 77-86.

Carbonell, Arantza: 1991, «Jakintsua orotan zenean jakintsu», *Uztaro* 2, 93-101.

Maurandi, Remedios; Peñalver, Patricio: 1991, «Arrazoia, mitoa, tragedia», in Xabier Palacios (argit.): *Filosofi testuak*, Bilbo, EHUKo Argitarapen Zerbitzua, 15-21 (itzul.: Elena Touyarou-Phagaburu).

Ertaroko filosofia

Garrido, Juan José: 1991, «Arrazoia eta fedea», in Xabier Palacios (argit.): *Filosofi testuak*, Bilbo, EHUKo Argitarapen Zerbitzua, 63-67 (itzul.: Esteban Antxustegi).

Filosofia modernoa

Arrieta, Agustin: 1990, «Razionalismoa Leibniz-engan», in Mitxel Gorosabel (bil.): *Arrazoia eta nahikundea*, Bilbo, UEU, 131-141.

Aspiazu, Luis M.: 1987, «Jansenismoa Euskal Herrian», in Elias Goñi (argit.): *Giza kontuak*, Bilbo, UEU, 87-125.

Palacios, Xabier: 1991, «Kontzientzia modernoaren eraketa», in Xabier Palacios (argit.): *Filosofi testuak*, Bilbo, EHUKo Argitarapen Zerbitzua, 117-124 (itzul.: Esteban Antxustegi).

Torre, Leonor de la; Murua, Miren; Carbonell, Arantza: 1993, «Berkeley eta ekialdea, elerik gabeko filosofia?», *Uztaro* 7, 31-44.

Garaiko filosofia

Antxustegi, Esteban: 1985, «A. Gramsci: materialismoa, zientzia eta filosofia», in Askoren artean: *Materialismoaz eta zientziaz*, Bilbo, UEU, 121-133.

Askoren artean: 1985, *Materialismoaz eta zientziaz*, Bilbo, UEU.

Atxabal, Juana: 1988, «Sartrearen existentzialismoaz», in Askoren artean: *Filosofia eta zientzia*, Bilbo, UEU, 117-134.

Azurmendi, Joxe: 1984, «Horrela aurkitu zen marxismoa», *Jakin* 30, 6-25.

Azurmendi, Joxe: 1989, «Nietzsche-ren itzal argia. Ohar orokor Miranderi sarrrerakoak», in Askoren artean: *Baloreak gizartean*, Bilbo, UEU, 111-152.

Azurmendi, Joxe: 1989, *Schopenhauer, Nietzsche, Spengler Miranderen pentsamenduan*, Donostia, Susa.

Azurmendi, Joxe: 1990, «Nietzsche, Jünger: anekdota baten esanahi paradigmatikoa», *Jakin* 56, 149-182.

Azurmendi, Joxe: 1991, «Filosofia pertsonalistaren maisu bat: Karlos Santamaria», *Jakin* 65, 63-88.

Campillo, Antonio: 1991, «Arrazoia, historia eta diskurtsoa», in Xabier Palacios (argit.): *Filosofi testuak*, Bilbo, EHUKo Argitarapen Zerbitzua, 375-383 (itzul.: Elena Touyrou-Phagaburu).

Errasti, Juan Ramon: 1985, «Materialismoaren bidean», in Askoren artean: *Materialismoaz eta zientziaz*, Bilbo, UEU, 13-25.

Ezeiza, Juan: 1987, «Nietzsche eta kristautasuna», in Elias Goñi (argit.): *Giza kontuak*, Bilbo, UEU, 127-146.

Galparsoro, José Ignacio: 1994, «Nietzsche, pensalari immoralista eta nihilista? Nietzscheren gaurkotasuna bere jaiotzaren 150. urteurrenean», *Jakin* 84, 37-49.

Iztueta, Paulo: 1987, «Edmund Husserl-en fenomenologia», in Elias Goñi (argit.): *Giza kontuak*, Bilbo, UEU, 247-305.

Jarauta, Francisco: 1991, «Kontzientzia modernoaren eraldakuntza», in Xabier Palacios (argit.): *Filosofi testuak*, Bilbo, EHUKo Argitarapen Zerbitzua, 321-324 (itzul.: Esteban Antxustegi).

Olazaran, Jose Miguel: 1985, «Materialismo dialektikoa: sarrera-lana», in Askoren artean: *Materialismoaz eta zientziaz*, Bilbo, UEU, 27-44.

Sudupe, Jon: 1984, *Marx (1818-1883). Teoria eta politika*, Bilbo, Caja de Ahorros Vizcaina.

Metafisika/Ontologia

Arrazabalaga, Gotzon: 1990, «Arrazonatzeko borondatea (Hegel-en dialektika ulertzeko ezinbesteko jauzi existentziarioa)», in Mitxel Gorosabel (bil.): *Arrazoia eta nahikundea*, Bilbo, UEU, 45-51.

Expósito, Andoni: 1985, «Materialismoa eta ontologia», in Askoren artean: *Materialismoaz eta zientziaz*, Bilbo, UEU, 91-102.

Gil Bera, Eduardo: 1987, *Atea bere erroetan bezala*, Iruñea, Pamiela.

Oianguren, Jabier: 1990, «Nahikundea (Helburua eta indarra) eta Razonaltasuna (Bidea eta jakintza)», in Mitxel Gorosabel (bil.): *Arrazoia eta nahikundea*, Bilbo, UEU, 39-43.

Zapiain, Markos: 1994, «Proiektuaren denbora», in Víctor Gómez Pin (coord.): *Actas del Primer Congreso Internacional de Ontología. Categorías e inteligibilidad global. El proyecto ontológico a través de la reflexión contemporánea*, Bellaterra, Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 141-144.

Ezagutzaren teoria eta epistemologia

Ansorena, Jokin: 1985, «Teoria eta praktikaren arteko gatazka marxismoan», in Askoren artean: *Materialismoaz eta zientziaz*, Bilbo, UEU, 181-198.

Azurmendi, Joxe: 1994, «Kant: orientatzen jakin espazioan eta espekulazioan», in Víctor Gómez Pin (coord.): *Actas del Primer Congreso Internacional de Ontología. Categorías e inteligibilidad global. El proyecto ontológico a través de la reflexión contemporánea*, Bellaterra, Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 129-132.

Etxeberria, Eneko: 1985, «Materialismoaren eta idealismoaren arteko gatazka», in Askoren artean: *Materialismoaz eta zientziaz*, Bilbo, UEU, 45-89.

Gil Bera, Eduardo: 1989, «Huarterengandik egungo gizarteraino egia- ren kontzeptua», in Askoren artean: *Baloreak gizarterean*, Bilbo, UEU, 83-92.

Goñi, Elias: 1987, «Teleologia eta filosofia», in Elias Goñi (argit.): *Giza kontuak*, Bilbo, UEU, 325-336.

Ibarra, Andoni: 1987, «Materiarekiko kezkak», in Elias Goñi (argit.): *Giza kontuak*, Bilbo, UEU, 7-13.

Palacios, Javier: 1992, «Subjektu transzendentala giza jakintzetan», *Jakin* 69, 117-128.

Uribarri, Ibon: 1994, «Jarraitasunaren ideia sistema transzendentalean. (Kategorien ordena eta sistemaren batasuna)», in Victor Gómez Pin (coord.): *Actas del Primer Congreso Internacional de Ontología. Categorías e inteligibilidad global. El proyecto ontológico a través de la reflexión contemporánea*, Bellaterra, Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 133-139.

Zientziaren filosofia eta historia

Alonso, Cesar: 1988, «Kuhn-en kritika historikoa (paradigmak)», in Askoren artean: *Filosofia eta zientzia*, Bilbo, UEU, 45-56.

Altonaga, Kepa: 1987, «Biologiako zenbait eredu: artisauarengandik brikolatzailearenganaino», in Elias Goñi (argit.): *Giza kontuak*, Bilbo, UEU, 307-323.

Arrazola, J. Xabier: 1988, «Indukzioa eta 'Vienako Zirkulua'», in Askoren artean: *Filosofia eta zientzia*, Bilbo, UEU, 35-44.

Arrazola, J. Xabier: 1988, «K.R. Popper eta faltsazionismoa», in Askoren artean: *Filosofia eta zientzia*, Bilbo, UEU, 93-101.

Askoren artean: 1988, *Filosofia eta zientzia*, Bilbo, UEU.

Barriuso, Martin: 1990, «Arrazoia eta nahikundea zientzian: determinismo biologikoa», in Mitxel Gorosabel (bil.): *Arrazoia eta nahikundea*, Bilbo, UEU, 143-153.

Baztarrika, Patxi; Eizagirre, Xabier; Ibarra, Andoni; Oianguren, Jabier: 1992, *Zer da zientzi teoria delako hori? Egungo zientziaren filosofiarako sarriera*, Bilbo, EHUKo Argitarapen Zerbitzua.

Bengoetxea, Juan Bautista; Eizagirre, Xabier: 1994, «Ezagutza errepresentazio gisa: zientzi ezagutzaren kategorizazio errepresentazionala», *Uztaro* 10, 17-31.

Duandikoetxea, J. Andoni eta Javier: 1987, «Principia'k 300 urte (1): Isaac Newton, Principia-ren egile», *Elhuyar. Zientzia eta teknika* 7, 58-60.

Duandikoetxea, J. Andoni: 1987, «Principia'k 300 urte (3): Isaac Newton, Lurra eta zeruaren lokarri», *Elhuyar. Zientzia eta teknika* 9, 52-56.

Duandikoetxea, Javier: 1987, «Principia'k 300 urte (2): Isaac Newton, kalkularen sortzaile», *Elhuyar. Zientzia eta teknika* 8, 57-61.

Etxebarria, Jose Ramon: 1994, *Teoria fisikoen oinarriak*, Bilbo, UEU.

Goñi, Elias: 1985, «Aristoteletik Newtonerako zientzia iraultza», in Askoren artean: *Materialismoaz eta zientziaz*, Bilbo, UEU, 135-168.

- Goñi, Elias: 1985, «Zientzi-iraultzak gatazkaren bitartez», in Askoren artean: *Materialismoaz eta zientziaz*, Bilbo, UEU, 169-179.
- Ibarra, Andoni: 1987, «Newton-en *Principia* eta mendebaldeko kultura», *Jakin* 45, 127-136.
- Ibarra, Andoni: 1987, «Zientzia Newtondarraren oinarri filosofikoak», *Elhuyar. Zientzia eta teknika* 12, 54-57.
- Ibarra, Andoni: 1988, «Newton newtondarra? Ilusioa eta praktika erreala Newton-engan», in Askoren artean: *Filosofia eta zientzia*, Bilbo, UEU, 1-17.
- Ibarra, Andoni: 1988, «Programa estrukturala zientziaren filosofian», in Askoren artean: *Filosofia eta zientzia*, Bilbo, UEU, 57-82.
- Ibarra, Andoni: 1989, «Baloreak zientzīgintza enpirikoan: egiaren eragina bereziki», in Askoren artean: *Baloreak gizartean*, Bilbo, UEU, 51-63.
- Laboa, M. Eugenia: 1988, «Lakatos. Ikerketarako programa zientifikoak», in Askoren artean: *Filosofia eta zientzia*, Bilbo, UEU, 83-91.
- Martinez Lizarduikoa, Alfontso: 1985, «Materiaren kontzeptua materialismo dialektiko klasikoan», in Askoren artean: *Materialismoaz eta zientziaz*, Bilbo, UEU, 103-120.
- Martinez Lizarduikoa, Alfontso: 1988, «Fisika newtondarraren ezaugarriak, teorien eboluzioen ikuspuntutik, gaurko zientziaren filosofian», in Askoren artean: *Filosofia eta zientzia*, Bilbo, UEU, 19-33.
- Telletxea, Maria Jose: 1990, «Zedarriketa erizpidea, psikoanalisi eta falsazionismoa», in Mitxel Gorosabel (bil.): *Arrazoi eta nahikundea*, Bilbo, UEU, 77-113.
- Tobar-Arbulu, Jose F.: 1987, «Heisenberg-en ezberdintasunaren interpretazioa», *Elhuyar* 13 (2), 73-77.
- Tobar-Arbulu, Jose F.: 1987, «Mekanika kuantikoa zertan den», *Elhuyar. Zientzia eta teknika* 10, 66-71.
- Tobar-Arbulu, Jose F.: 1987, «Mekanika kuantikoaren bertsio objektibo baterantz», *Elhuyar* 13 (2), 89-106.
- Tobar-Arbulu, Jose F.: 1988, «Mirari kuantikoa», *Elhuyar* 14 (1), 52-63.
- Tobar-Arbulu, Jose F.: 1993, *Mekanika kuantikoaren zenbait berezitasun*, Bilbo, UEU.

Logika eta hizkuntzaren filosofia

- Alvarez Santa Cristina, Jose Luis: 1984, «Mintzamena, intzestua eta inkontzientea», in Askoren artean: *Mintzamena eta erreala*, Iruñea, UEU, 7-113.
- Alvarez Santa Cristina, Jose Luis: 1990, «Hitzaurrea», in Ludwig Wittgenstein: *Tractatus Logico-Philosophicus*, Bilbo, EHUKo Argitarapen Zerbitzua (itzul.: Jose Luis Alvarez Santa Cristina), 7-54.

- Arrazola, Xabier: 1990, «Arrazonaketa: egungo hurbilketa», in Mixel Gorosabel (bil.): *Arrazoa eta nahikundea*, Bilbo, UEU, 115-130.
- Arrieta, Agustin: 1994, «Denbora kategoria al da? Bere azterketa logikoa», *Uztaro* 11, 3-14.
- Arrieta, Agustin: 1994, «Denboraren inguruko zenbait arazo logiko: bere izaera jarraia eta seriala», in Víctor Gómez Pin (coord.): *Actas del Primer Congreso Internacional de Ontología. Categorías e inteligibilidad global. El proyecto ontológico a través de la reflexión contemporánea*, Bellaterra, Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 253-259.
- Arrizabalaga, Jesus: 1990, «G. Humboldt eta euskara», in Mixel Gorosabel (bil.): *Arrazoa eta nahikundea*, Bilbo, UEU, 53-63.
- Askoren artean: 1984, *Mintzamina eta erreala*, Iruñea, UEU
- Garcia Murga, Fernando: 1992, «Biraketa pragmatikoa, biraketa linguistikoan», *Uztaro* 6, 13-22.
- Pelaez, Feliciano: 1992, «Gezurtiaren paradoxa», *Uztaro* 8, 19-34.
- Yoldi, Isidro: 1992, «Modistae-engandik Port-Royal-era», *Uztaro* 6, 23-58.
- Zabala, Federiko: 1990, «W.V.O. Quine-ren filosofiaren semantika zientifikoaz», in Mixel Gorosabel (bil.): *Arrazoa eta nahikundea*, Bilbo, UEU, 65-75.

ITZULPEN-LANAK

AITZINDARIAK

- Agustin, San: *Aitorkizunak*, Zarautz, Itxaropena, 1956 (itzul.: Orixe —Nikolas Ormaetxea—).
- Balmes, Jaime: *Irizpidea* «Euskal-esnale» 1918-1924 (itzul.: Joseba Zinkunegi).
- Descartes, René: «Ikasbideari buruzko itzaldia I eta II», *Egan* 4-6 (1963), 197-215 eta *Egan* 1-6 (1964), 182-206 (itzul.: Bingen Amezaga).
- Engels, Friedrich: «Ludwig Feuerbach eta aleman filosofia klasikoaren amaiera», in *F. Engels-en bi obra: Sozialismoaren aurrerabidea utopiatik zientziara eta Ludwig Feuerbach eta aleman filosofia klasikoaren amaiera*, Hendaia, Mugalde, 1975, 113-192 (itzul.: ezezaguna).
- Pascal, Blas: *Gogoetak*, Baiona, 1980 (itzul.: Pierre Narbaitz).
- Platon: *Platon I: Oturuntza, Protagora, Menon*, Usurbil, Izarra, 1975 (itzul.: Jokin Zaitegi).
- Platon: *Platon II: Gorgia*, Usurbil, Izarra, 1977 (itzul.: Jokin Zaitegi).

Platon: *Platon III: Eutifron eta Sokrate-ren apologia*, Usurbil, Izarra, 1978 (itzul.: Jokin Zaitegi).

Platon: *Platon IV: Kriton eta Faidon*, Usurbil, Izarra, 1978 (itzul.: Jokin Zaitegi).

Platon: *Platon V: Ipia Txikia eta Alkibiada*, Usurbil, Izarra, 1978 (itzul.: Jokin Zaitegi).

1984-1994 URTEALDIA

Einstein, Albert: *Munduari buruzko nire pentsamoldea*, Donostia, Gaiak, Pentsamendu Garaikidea bilduma 7, 1993 (itzul.: Iñaki Azkune).

Heidegger, Martin: «Artea eta espazioa», *Bitarte* 3, 33-37, 1994 (itzul.: Joxe Azurmendi).

Machiavelli, Niccolo: 1986, *Printzea*, Donostia, Elkar, 1994 (itzul.: Iñaki Azkune).

Platon: *Kriton*, Irun, Iralka, «La Cizaña baja al Agora» bilduma, 1994 (Aurkezpena, itzulpena eta oharra: Javier Aguirre Santos; Cristina Lasa Otxoteko).

Sartre, Jean Paul: *Existenzialismoa humanismo bat da*, Donostia, Kriselu, 1989 (itzul.: Juana Atxabal).

Wittgenstein, Ludwig: *Tractatus Logico-Philosophicus*, Bilbo, EHUko Argitarapen Zerbitzua, 1990 (Hitzaurrea eta itzul.: Jose Luis Alvarez Santa Cristina).

Elhuyar Kultur Elkarteak. Islada bilduma

Born, Max; Born, Hedwig: *Zientzia eta kontzientzia aro atomikoan*, Donostia, Elhuyar Kultur Elkarteak-Elkar, 1990 (itzul.: Iñaki Azkune).

Jacob, François: *Posiblearen jokoak*, Donostia, Elhuyar Kultur Elkarteak-Elkar, 1990 (itzul.: Iñaki Azkune).

Kuhn, Thomas S.: *Iraultza zientifikoen egitura*, Donostia, Elhuyar Kultur Elkarteak-Elkar, 1990 (itzul.: Jesus Arrizabalaga eta Ester Mugertza).

Mandelbrot, B.: *Objektu fraktalak*, Donostia, Elhuyar Kultur Elkarteak-Elkar, 1992 (itzul.: Iñaki Azkune).

Morris, Richard: *Denboraren geziak*, Donostia, Elhuyar Kultur Elkarteak-Elkar, 1991 (itzul.: Arantxa Pardo eta Maria Jesus Gurrutxaga).

Oparin, A.I.: *Biziaren jatorria*, Donostia, Elhuyar Kultur Elkarteak-Elkar, 1988 (itzul.: Kepa Altonaga eta Maider Etxaide).

Ortoli, Sven, Pharabod, Jean Pierre: *Mekanika kuantikoaren doinua*, Donostia, Elhuyar Kultur Elkarteak-Elkar, 1989 (itzul.: Joan Inazio Abrisqueta eta Joseba Etxeberria).

von Neumann, John: *Ordenadorea eta garuna*, Donostia, Elhuyar Kultur Elkarte-Elkar, 1990 (itzul.: Andoni Sagarna).

UBIraiko testuak

Palacios, Xabier (argit.): 1991, *Filosofi testuak*, Bilbo, EHUko Argitarapen Zerbitzua.

Platon: *Politeia VII*, 37-59 (itzul.: Jon Gotzon Etxebarria). Sarrera: Remedios Maurandi; Patricio Peñalver: «Platon: Errepublikak VII», 22-36 (itzul.: Elena Touyarou-Phagaburu).

San Agustín: *Aitorkizunak*, 80-113 (itzul.: Orixe (Nikolas Ormaetxea) eta Xabier Andonegi). Sarrera: Juan José Garrido: «San Agustín Aitorkizunak idazkiko X. liburua iruzkina», 68-79 (itzul.: Esteban Antxustegi).

Descartes, René: *Metodoaren diskurtsoa*, 139-163 (itzul.: Martín Aurrekoetxea). Sarrera: Javier Echeverría: «Descartesen 'cogito'-ren irakurketa», 125-138 (itzul.: Elena Touyarou-Phagaburu).

Rousseau, Jean Jacques: *Kontratu soziala*, 183-217 (itzul.: Arantxa Etxabe). Sarrera: Eduardo Bello: «J.J. Rousseau, pentsalari moral eta politikoa», 164-182 (itzul.: Elena Touyarou-Phagaburu).

Kant, Immanuel: *Bigarren argitalpenaren hitzaurrea*, 237-252 (itzul.: Elena Touyarou-Phagaburu eta Jokin Apalategi). Sarrera: José Luis Villacañas: «Modernitatea eta kopernikar iraultza», 218-236 (itzul.: Esteban Antxustegi).

Kant, Immanuel: «*Zer da ilustrazioa?*» galderari erantzuna, 268-273 (itzul.: Elena Martínez). Sarrera: Xabier Palacios: «Kant edo historia ontologia bezala», 253-267 (itzul.: Amaia Larrazabal).

Hegel, G.W.F.: *Historia unibertsalaren filosofiari buruzko ikasgaiak*, 301-317 (itzul.: Jose Antonio Amutxastegi). Sarrera: Xabier Palacios: «Hegel: Historia osotasun dialektiko bezala», 274-300 (itzul.: Iñaki Aurrekoetxea).

Nietzsche, Friedrich: *Autokritika saiakera*, 335-343 (itzul.: Xabier Mendiguren). Sarrera: Francisco Jarauta: «Nietzsche: tragedia eta filosofia», 325-334 (itzul.: Esteban Antxustegi).

Marx, Karl: *Ekonomia politikoaren kritika*, 359-362 (itzul.: Fernando Mendizabal). Sarrera: José María Ripalda: «Karl Marx (1818-1883)», 344-358 (itzul.: Fernando Mendizabal).

Engels, Friedrich: *Karl Marxen «Politika ekonomikoaren kritika»ri egin dako kontribuzioaren erresuntzioa*, 363-371 (itzul.: Xabier Mendiguren).

- Wittgenstein, Ludwig: *Ohar nahasiak*, 417-435 (itzul.: Martin Etxebarria). Sarrera: Isidoro Reguera: «Wittgensteinen 'Ohar desberdinak'», 384-416 (itzul.: Elena Touyarou-Phagaburu).
- Heidegger, Martin: *Filosofiaren akabantza eta pentsatzearen auziaz*, 446-458 (itzul.: Pello Zabaleta). Sarrera: Pierre Aubenque: «Martin Heidegger-en 'Filosofiaren bukaera eta pentsatzearen zeregina'ri sarrera», 436-445 (itzul.: Iñaki Aurrekoetxea).
- Habermas, Jürgen: *Zientzia eta teknika 'Ideologia'tzat*, 474-507 (itzul.: Jesus Maria Mujika). Sarrera: José María Mardones: «J. Habermas: Zientzia eta teknika 'Ideologia'tzat», 459-473 (itzul.: Elena Touyarou-Phagaburu).
- Foucault, Michel: *Diskurtsoaren ordena*, 525-550 (itzul.: Xabier Apaolaza). Sarrera: Antonio Campillo: «Nola ez aipa M. Foucault», 508-524 (itzul.: Elena Touyarou-Phagaburu).
- Filosofiako testuak UBirako*, Iruñea, Nafarroako Gobernua, 1993 (itzul.: Jose Bernardo Jauregi Apalategi).
- Platon: *Errepublikak II (368c-376c)*, 13-22.
Errepublikak IV (433a-434c), 23-25.
Errepublikak VII (514a-520a), 26-31.
- Aristotele: *Metafisika I, 1 eta 2*, 35-39.
Etika Nikomakeoa I, 1, 2, 4, 5, 8, 9 eta 10, 40-47.
Etika Nikomakeoa II, 6, 48-50.
- Hume, David: *Giza adimenari buruzko ikerketa 4. sekzioa I zatia*, 53-58.
Giza izaerari buruzko tratatua III. liburua, lehen atala, I eta II sekzioak, 59-62.
- Kant, Immanuel: *Arrazoi hutsaren kritika: bigarren argitarapenaren aitzin solasa*, 65-72.
Betirako bakea, I gehigarria, 73-82.
- Marx, Karl: *Kapitala. Ekonomia politikoaren kritika. I liburua 3. atala VII kapitulua, 5 eta 7 epigrafeak*, 85-101.
Ekonomia politikoaren kritika. Hitzaurrea, 102-103.
- Nietzsche, Friedrich: *Egia eta gezurra zentzu estramorallean*, 107-115.
Moralaren genealogia. I tratatua, 116-127.
- Popper, Karl: *Zientzia: aieruak eta errefusapenak*, 131-138.
- Horkheimer, Max: *Arrazoi instrumentalaren kritika*, 141-152.
- Sartre, Jean Paul: *Existenzialismoa humanismo bat da*, 155-164.
- Foucault, Michel: *Bijilatu eta zigortu. Gartzelaren sorrera*, 167-184.

Klasikoak Saila

- Berkeley, George: *Giza ezagutzaren printzipioei buruzko tratatua*, Bilbo, Klasikoak, 1992 (Hitzaurrea: Claude-Gilbert Dubois; itzul.: Eduardo Gil Bera).
- Bloch, Ernst: *Ateismoa Kristautasunearn*, Bilbo, Klasikoak, 1993 (Hitzaurrea: Alfredo Tamayo; itzul.: Pello Zabaleta).
- Boezio: *Filosofaren kontsolamendua*, Bilbo, Klasikoak, 1994 (Hitzaurrea: Carmen Codoñer; itzul.: Boni Urkizu).
- Camus, Albert: *Sisyforen mitoa*, Bilbo, Klasikoak, 1993 (Hitzaurrea: Concha Cogolludo Mansilla; itzul.: Alberto Gabikagogeaskoa).
- Fromm, Erich: *Askatasunetik theska*, Bilbo, Klasikoak, 1993 (Hitzaurrea: Victoria Camps; itzul.: Alberto Gabikagogeaskoa).
- Hume, David: *Giza ezagutzari buruzko ikerketa*, Bilbo, Klasikoak, 1993 (Hitzaurrea: Joxe Azurmendi; itzul.: Xabier Amuriza).
- Kierkegaard, Soren: *Seduzitzailearen egunkaria*, Bilbo, Klasikoak, 1994 (Hitzaurrea: Jose María Valverde; itzul.: Juan Mari Mendizabal).
- Montaigne, Michel de: *Entseiuak I*, Bilbo, Klasikoak, 1992 (Hitzaurrea: Claude-Gilbert Dubois; itzul.: Eduardo Gil Bera).
- Montaigne, Michel de: *Entseiuak II*, Bilbo, Klasikoak, 1993 (itzul.: Eduardo Gil Bera).
- Montaigne, Michel de: *Entseiuak III*, Bilbo, Klasikoak, 1994 (itzul.: Eduardo Gil Bera).
- Moro, Tomas: *Utopia*, Bilbo, Klasikoak, 1992 (Hitzaurrea: Xabier Andonegi; itzul.: Piarres Charritton).
- Nietzsche, Friedrich: *Honela mintzatu zen Zaratustra*, Bilbo, Klasikoak, 1992 (Hitzaurrea: Andrés Sánchez Pascual; itzul.: Xabier Mendiguren).
- Ortega y Gasset, José: *Masen errebolta*, Bilbo, Klasikoak, 1994 (Hitzaurrea: José Jiménez Blanco; itzul.: Juan Antonio Letamendia).
- Platon: *Politeia*, Bilbo, Klasikoak, 1993 (Hitzaurrea: Carlos García Gual; itzul.: Jose Pujana Arza).
- Rotterdamgo Erasmo: *Eromenaren laudorioa*, Bilbo, Klasikoak, 1994 (Hitzaurrea: Francisco Rico; itzul.: Julen Kalzada).
- Rousseau, Jean Jacques: *Gizarte hitzarmena*, Bilbo, Klasikoak, 1993 (Hitzaurrea: Manuel Tuñón de Lara; itzul.: Bernard Oyharçabal).
- Schopenhauer, Arthur: *Naturako nahimena*, Bilbo, Klasikoak, 1994 (Hitzaurrea: Joxe Azurmendi; itzul.: Xabier Mendiguren).
- Seneka, Luzio A.: *Bizitzaren laburtasunaz*, Bilbo, Klasikoak, 1993 (Hitzaurrea: Carlos García Gual; itzul.: Imanol Unzurrunzaga).

Shaftesbury: *Moralistak*, Bilbo, Klasikoak, 1994 (Hitzaurrea: Karl Wolff; itzul.: Joxe Azurmendi).

Unamunokoa, Miguel: *Bizitzaren sentimendu tragikoak*, Bilbo, Klasikoak, 1994 (Hitzaurrea: Xabier Insausti; itzul.: Xabier Kintana).

Vitoria, Francisco de: *Indio aurkitu berriak*, Bilbo, Klasikoak, 1993 (Hitzaurrea: Anthony Pagden; itzul.: Piarres Charritton).

OHARRA: Lan hau 1994ko maiatzaren 13an *Filosofia eta Hezkuntz Zientzien Fakultatean* emandako hitzaldi baten egokitzapena da. Hitzaldiak, Euskal Herriko Unibertsitateko Gipuzkoako Campusak antolatutako «Ikerkuntza euskaraz. Lehen Ihardunaldiak» izenekoaren barnean, filosofoaren eremuan euskaraz egiten den ikerkuntzaren berri eman nahi zuen. Datu bibliografikoak gaurkotzeaz gain, egokitzapen honetan barneratu ditugun aldaketak urriak dira. Zioa nabaria da: euskaraz egiten den filosofia, osorik EHU'n egiten ez bada ere, modu desberdinez erakunde horren inguruan bilbatzen da. Euskal Herriko gainerako Unibertsitateei gagozkiela fikziozkoa suertatzen zaigu «Ikerkuntza euskaraz» etiketa filosofoan aplikatua. UEUren kasuan ezik. Arrazoiak, hala ere, desberdinak dira: Nafarroako Unibertsitate Publikoan eta Pabeko Unibertsitatean, Baionako Campusean, EHUz gain beste bi unibertsitate publikoetan, alegia, ez da goiako filosofiako ikasketa-eskaintzarik. Unibertsitate pribatuetan eskaintza hori ziurtatuta badago ere, erdara hutsean da, eta horiek are laudagarriago bilakatzen ditu haien baitan gauzatzen diren filosofi ikerketa bultzatzearen aldeko ekimen bakanak.

1. Bat gatoz oraindik orain C. Thiebaut-ek Espainiako filosofoaren egoera aztertzean egiten zuen gogotarekin: «El desarrollo de las disciplinas discursivas —como las humanidades y la filosofía— no sólo está determinado por los problemas que tratan y por la producción de conocimientos, sino también por el estado del medio cultural y del lenguaje. Dependen de tradiciones, de usos estabilizados del lenguaje y de estilos de pensamiento, cuyo impacto y cuyos determinantes se extienden más allá de sus intereses y resultados específicos. En otras disciplinas teóricas acontece algo similar, pero el grado de dependencia de las culturas y de los lenguajes es mayor; es determinante en grado casi absoluto, en las disciplinas humanísticas». (Carlos Thiebaut: 1995, «La filosofía en España: problemas y perspectivas», *Política Científica* 43, 1995, 36-39, 36 or.)

Horrela ulertzen da, esaterako, egungo filosofiako pentsamolde nagusiak —filosofia analitiko anglosaxoia, filosofia kontinental alemaniar edo frantziarra—, indartsuago eta konplexuago den edo ahalmen interpretatzaile handiagoa duen teoria multzo baten garapenarekin ezezik, pentsakera-tradizio zehatzekin eta hauei atxikitako hizkuntz estilo bereziekin ere lotuta egotea.

Horregatixe, korronte horiek, gaineratzen du Thiebaut-ek, «se refieren a determinados públicos —no necesariamente especialistas— y a un conjunto de instituciones que constituyen una esfera pública proclive a esas reflexiones» (ibidem). Gugan esfera publiko hori ere sortzeke dago.

2. P. Garziak eta G. Markuletak aldarrikatutakoaren sintonian. Ikus, haien «Euskal komunitate zientifiko-intelektuala (I) eta (II)», *Egunkaria* 1994.5.4, 26 or. eta 1994.5.5, 26 or.

3. Curriculum-ebaluzioan aginteok euskaraz argitaraturiko ikerkuntzari erakusten dioten erabateko mespretxuan dugu begirune eskas horren adibiderik garbiena. Nahikoa ebidentzia dago honezkero nazioarteko epaile-batzordeek Espainiako «nazionalak» baino arreta gehiago damaieiela euskal ikerketari.

4. Oro har, lan honetan, ikerketa filosofikoaz dihardugu soilik, saiakera arrunta alde batera utzirik, bi eremuon artean zedarriztapena egitea zaila bada ere. XX. mendeko euskarazko saiakera orokorraz hainbat apamen zein sarrera-azterketa baterako, ikus Azurmendi, Joxe: 1991, «Euskarazko saioa XX. mendean», *Hegats* 4, 177-200.

5. Eskerrak eman nahi dizkiegu bibliografia hau osatzen lagundu diguten Mila Larrea eta Paulo Iztuetari. Halaber, artikuluko honen egileek zerrenda honetan agertzen ez diren erreferentziak jakinaraztea eskertuko lukete.

TOPIKOAK BILUZTEN

(lehenengo liburuaren aurkezpenean)

PEDRO ALBERDI

---

dazten hasi aurretik, jakina, irakurle nintzen. Ez oso amorratua, baina irakurle. Hasieran liburuak irakurtze soilarekin konformatzen nintzen, baina denbora pasa ahala, liburu bat irakurri ondoren, haren kritikak, komentarioak, beste idazleen iritziak, eta abar ere irakurtzen hasi nintzen. Literatur aldizkariak ezezik egunkarietako literatur eranskinak erosten nituen, literaturari buruzko irrati eta telebistako saioak entzun edo ikusten nituen, eta idazleen egunkari, gutun eta biografiak irakurtzen nituen. Horretaz gain idazleen hitzaldieta-
ra joaten nintzen eta gertutik ezagutzen nituen; haien izenak eta aurpegiak bereizten hasi nintzen. Hura guztia egiten nuen idazleari eta idazlearen lanari hurbiltzeko asmoz, edo hobeto

esateko, literaturaren sekretua eta misterioa argitzeko asmoz. Zeren mundu hura misterioz betea iruditzen baitzitzaidan.

Liburu bat irakurri ondoren, nik neure iritzia banuen arren, jotzen nuen kritikara, eta zer ikusten nuen? Bada, halako idazlearentzat liburu hura oso ona zela honegatik eta honegatik, eta ni ados nengoen haren komentarioarekin; halako idazlearentzat liburu hura oso txarra zela honegatik eta honegatik, eta ni harekin ere ados nengoen; beste batentzat, ez zela ez ona ez txarra, ez zeukala ezer, honegatik eta honegatik, eta harekin ere ados nengoen. Gutxi gora-behera beste edozein ikuskizunekin gertatzen den gauza bera, esaterako futbola edo zinemarekin. Ikusten duzu partidu bat edo filme bat, eta hurrengo egunean hari buruzko kritika irakurtzen duzu, eta harrituta gelditzen zara. Ematen du beste filme edo partidu bat ikusi duzula. Bada, literaturan ere berdin.

Hitz bat erabili behar banu nire irakurle esperientzia definitzeko, hitz hori *despistea* izango litzateke. Nik gogokoa nuen literatura, banituen nire idoloak, eta egoera hura ezin nuen eraman. Batzuetan engainatua ere sentitu nintzen, liburua irakurri eta dena aldrebes ulertu nuela konturatuta, hau da, idazleak jarritako tranpa guztietan eroria nintzela, alegia. Eta ondorio bat atera nuen, oso irakurle txarra nintzela, oso erraz engaina zitekeena. Baina, beste aldetik, ez nuen modurik ikusten nire irakurle zera edo status hura hobetzeko. Ez nintzen gai liburu bat zuzen ebaluatu eta epaitzeko. Esaten nuen «*gustatu zait*» eta kitto, hor bukatzen zen nire komentarioa. Ez bazitzaidan gustatu, berdin. Eta egoera horretan, hartzen nuen edonoren kritika eta onartu beste erremediorik gabe geratzen nintzen. Eta hala nenbilela, nire irakurle paperari ezin buelta emanda, ez aurrera ez atzera, idaztea pentsatu nuen. Esan nahi dut hobeto irakurtzen ikasteko neurri bezala pentsatu nuela idaztea. Hau da, idazlearen arazoak ezagutzen baditut, pentsatzen nuen, hobeto irakurriko dut. Saizarbitoriak gogoratu berri digunez, Borges erradikalagoa omen zen puntu honetan: «*Ira kurtzea idaztearen geroztiko iharduera da, apalagoa, zibilagoa, intelektualagoa; eta irakurle onak maltzurragoak dira, eta bereziago, egile onak baino*». Idazteari ekin nionean, zera gertatu zi-

tzaidan, irakurtzeari utzi niola neurri handi batean, batik bat literatur aldizkariak eta egunkarietako eranskinak irakurtzeari, edo behintzat, irakurri arren ez niela aparteko garrantzirik ematen, ez nuela burua apurtzen haiek esandako hitz bakoitzarekin, eta gaur egun oraindik ez dut damurik jokabide hartaz. Hau da, distantziarekin irakurtzen hasi nintzen, eta uste dut istorio eta pertsonaiekiko distantziak gordetzen jakitea irakurtzen ikasteko abiapuntu egokia dela.

Irakurle bezala nuen despistea handia bazen, ez zen txikiagoa hitzuntzari buruz nuena. Senitarte euskaldun petoan hazi eta Bilbon euskaltegian urtetan jardun izanagatik, hizkuntzak ihes egiten zidala sentitzen nuen. Arestian aipatu dudanez, garai hartan literatur aldizkariak irakurri zalea nintzen. «*Arazoa hizkuntza da*» irakurtzen nien idazleei elkarrizketetan. Horrek lasaitu egiten ninduen. Izan ere, ikasketaz filologo eta ogibidez euskara-irakasle garenok lasaitasun handia hartzen dugu «arazoa hizkuntza da» bezalako esaldiak entzutean, zeren beti pentsatzen baitugu arazoa bestek duela, eta ez guk. «Oi idazle gizarajoak! nola sufritu behar duten hizkuntza ondo ez menperatzeagatik» pentsatzen dugu haietaz errukiturik. Laster jabetu nintzen, ordea, oker nenbilela hala pentsatuta, idazten hasi eta berehala, hain zuzen ere. Euli batekin despistatzen nintzen, eta gero izugarri kostatzen zitzaidan haria bilatzea eta hurrengo esaldia asmatzea. Zer diot hurrengo esaldia? Hurrengo adjetibo edo adberbioa.

Honako esaldi borobilak ere irakur daitezke idazleei egindako elkarriztetetan: «*Hizkuntza abentura da*». Zer zentzutan izan daiteke abentura hizkuntza lantzea? Ez dakit; hizkuntza propioaren bila antolatutako bidaia bezala ez baldin bada... Milaka hitzun gara, eta ehundaka idazle; guztien artean edo guztien artetik hizkuntza propioa finkatzeak badu abenturatik zerbait. Guztiarekin, egokiago deritzot apustu hitzari abenturari baino, zeren idaztea lotuago baitago esfortzu eta lanarekin, *abenturaren* esangura xarmangarriarekin baino.

Nolanahi ere, eskerrak eman beharko nizkioke hainbat jenderi. Esaterako, beren hitzak lapurtu dizkiedan idazleei: klasikoei zein gaur egungoei, poetei zein bertsolariei, hemengoei

zein atzerritarrei... Esaterako, beren hitzak lapurtu dizkiedan hiztunei, gurasoei zein komunikabideei, euskaldun zahar zein berriei, baserritarrei zein hiritarrei. Baina alde batetik zerre n-
da asko luzatuko litzateke, amaigabea litzateke, eta bestetik hainbeste esker-emateak pedante samarra dirudi, zeren azken finean idazlearen lana horixe baita, hots, bere hizkuntz-unibertsotik hautaketa egitea eta bere hizkuntz propioa finkatuz joatea.

Horixe izan da, hain zuzen, liburua idazteko izan dudan motibo nagusi bat, nire neurriko hizkuntza bilatzea alegia. Ez politena, edo atsegina, ez aberatsena edo korrektoena, baizik nire neurrikoa. Ez dut ukatuko askotan lan nekosoia izan dela. Izan ere, nire kasuan, idazle debutante baten kasuan, denbora guztian hitzak pisatzen bezala ibiltzeko pazientzia behar da. Liburua egiteko, denetik behar duzu, batzuetan behar dituzu hitz arinak, beste batzuetan hitz astunak. Baina debutante zarenean ez duzu oraindik haien pisu zehatza ezagutzen eta balantzarekin ibili beharra daukazu ezer idatzi aurretik. Horregatik dira inportanteak erreferentziak, pisatze-lana ebitatzen dutelako. Eta horregatik jo behar izan dut askotan lapurretara, bestela zeregin neurotikoa litzatekeelako.

Hizkuntzaren alde batera utzirik, liburu hau idazteko beste motibo nagusia istorioa bera izan da. Istorio hau idaztea erabaki aurretik, behin baino gehiagotan sortu zitzaidan honako galdera: Nola erabaki zer istorio kontatu? edo nola erabaki kontu batek merezi duen ala ez kontatzea? Jakina, galdera hura ez zen hutsetik sortua izan. Nire ustez, literaturaz hitz egiten denean, bada topiko bat: literaturan kontatzen den istorioa istorio fantastiko edo tremendoa dela. Nik, behintzat, iritzi hori oso barneratua neukan. Izan ere, literaturaren historian asko dira mota horretako istoriak. *Don Quijote*, esate baterako, edota Dostoievskiren nobelak, pare bat esenplu ipintzeagatik. *Don Quijote*-n zoro baten abenturak kontatzen dira, zoro baten zorakeriak. Dostoievskiren kasuan, batean atso bat akatzen dute, bestean semeek aita hiltzen dute... eta horrelako gehiegikeriak. Nik uste dut topiko horrek oraindik ere indar handia duela, nahiz eta —egia esan— beste motatako istorioak, isto-

rio arruntak nolabait esateko, bere tradizioa euki eta antzina-koak izan. Baina, guztiarekin, istorio arruntek, agian hurbilago dauzkagulako, nekezago egiten dutela bere bidea iruditzen zait. Topikoaz aparte daudela, ahalegin plus bat eskatzen dutela, alegia.

Esan bezala, nik ere oso barneratua nuen topikoa. Eta horregatik galdetzen nion nire buruari argudioaz. Hala ere, aldi berean, argi neukan nik ez neukala irudimenik fantasiarako, ezta tremendiskorako ere. Irudimena ez ezik motibazioa falta zitzaidan hartarako. Hartan nengoela, zer istorio kontatu pentsatzen, alegia, joan den mendeko idazle baten biografia irakurtzen ari nintzela, esaldi bat irakurri nuen, grabatuta gelditu zitzaidana: *«Ez gaiak, ez pertsonaiek, ez egoerek, dute garrantzirik idazteko orduan. Axola duen gauza bakarra estiloa da»*. Esaldi hura barruraino sartu zitzaidan, niretzat propio idatzia zirudien. Esaldiaren bigarren partea ez nuen oso ondo ulertzen, baina ez nion kasu handirik egin, azken finean denok dugu estiloaren ideia bat. Lehen parteak, ordea, nire duda guztiak uxatu zituen. Ez hori bakarrik. Aldi berean, denbora txorakerietan galtzen ari nintzela adierazten zidan, alferkerian, eta luzamendutan nenbilela idazteko momentua atzeratuz, idazteari suposatzen nion neke eta disziplinatik ihesi.

Alde batera utzi nituen, beraz, eredutzat neuzkan istorioak. Esaterako, Camilo Lizardi edo Enperadore ero a rena. Ezaguna den bezala, lehenengoan ume bat basurde bihurtzen da, eta herrian kalte batzuk eragiten dituenez, azkenean akatu behar rean aurkitzen dira. Bestean, berriz, enperadoreak pintatzaile bat ezagutzen du, eta hartaz miretsirik, bere jauregira eramana nahi du. Pintatzaileak, ordea, ez du joana nahi, bakean bizi nahi du. Enperadoreak ahaleginak egingo ditu pintatzailea jauregira eramateko, haren alaba hilaraziko du eta hura detentzera joaten denean, pintatzailea berak margoturiko paisaia barrera desagertzen da. Nik horrelako istoriorik asmatu? Ezta inondik ere. Nire irudimenak ez zuen horrenbesterako ematen. Beste alde batetik —eta hau apaltasun osoz diot— gogorik ere ez. Ni idazten hastera nindoan, baina ez bide hartatik, eta hala, istorio arruntaren bandora pasatu nintzen.

«Ez gaiak, ez pertsonaiek, ez egoerek, dute garrantzirik idazteko orduan» zioen esaldiak. Beraz, abiapuntua berbera da, istorio fantastiko zein arruntarentzat, esaten nuen nirekiko. Hala ere, fantasiak eta tremendismoak fans gehiago daukatelakoan nago. Eta hala, nire istorio hau kontatzea apustu bezala hartu nuen: esaldi horren egia frogatzea, alegia, edozein gertakizun —huskeriarik huskeriena badirudi ere— dela argudiogai edo kontagai, idazleak arrunkeiatik ateratzen asmatzen baldin badu. Alde batera utzi nituen, beraz, kanpoko larrosa haiek guztiak, fantasia eta tremendismoa, eta neure istoriotxoak kontatze-ra kontzentratu nintzen. Hiru pasadizo aukeratu nituen hartarako.

Lehena, protagonistak hamar bat urte dituenekoa, eskola txikiko garaikoa. Fraile-ikastetxearen kolore marroia pintatzen asmatu beharko nuen. Bigarrena, hogeitabat urte dituenekoa. Maitasunaren kolore arrosa rkin asmatu beharko nuen. Hirugarrena, hogeitabat urte dituenekoa, lan munduko harremanena. Lantegien kolore grisarekin asmatu beharko nuen. Eta koilare edo lepokoa osatzeko, hiru perla hauek lotuko zituen haritzat alegia, lelo bat aurkitu nuen, hiruretan errepikatzen dena: *Handitzen naizenean*. Hau da, geroan jarritako itxaropen faltsu edo erdi-faltsua. Izan ere, futbolin-jolastokietako mutikoek mirespenez begiratzen diote jakaren patrikatik zigarro pakete oso bat ateratzen duen hemezortzi urteko mutil zarpailari. Hogeitaurteko mutil maiteminduak, berriz, mirespenez begiratzen dio senar-emazte bikoterik arruntenari. Eta hogeitabat urteko yupiak mirespenez begiratzen dio boterea duen edozein txorori. Geroaren lilura eta tranpa, horra.

«Garrantzizkoa al da kontatzen ari naizen istorio hau?» galdetu nion behin baino gehiagotan neure buruari, liburua idatzi bitartean. Halakoetan maisu frantziarraren hitzak gogoratzen nituen: «Ez. —erantzuten zidan hark— *Agian ez da inportantea. Baina ez du axola, balio izango dizu praktika egiteko. Hau da, egunen batean zerbait idatziko baduzu, gaur istorio hori idatzi behar duzu. Bestela, istorio borobilari itxoiten gelditzen bazara, istorio hori etor dadinean, ezin izango duzu burura eraman, praktikaarik eukiko ez duzulako. Beraz, begiak eta belarriak itxi*

eta ekin lehenbailehen». Berak ere horixe egin omen zuen. Istorio arrunt bat idaztera jarririk, kontatzen ari zenak askotan nazka ematen omen zion. Ez omen zen bere istorioa, ez omen zen bere pertsonaiekin batere identifikatzen. Baina ez omen zuen etsi. Estiloa landu beharra zuela jabetua zelarik, istorio hura kontatzea praktika ona izango omen zuen etorkizunean gauza hobeak egiteko. Ariketa haren emaitza *Madame Bovary* izango zen. Banuen motiborik, nahikoa eta sobera, haren hitzak sinesteko.

IBURUAK

IDAZKARITZA
JASO DITUGU

JASO DITUGU

- Agure jakagorria.** TXILIKU//ODRIOZOLA, Elena. Elkar. Donostia. 18,5 x 13 cm. 75 or.
- Alajaineta.** ETXEBERRIA, Hasier. Elkar. Donostia. 15 x 10 cm. 60 or.
- Ametsetako mutila.** (b). ZUBIZARRETA, Patxi//REDONDO, Daniel. Elkar. Donostia. 21 x 14 cm. 64 or.
- Amona sagar gainean.** (i). LOBE, Mira//ORMAZABAL, Joxantonio//WEIGEL, Susi. Elkar. Donostia. 18,5 x 13 cm. 165 or.
- Auskalo, Luk.** HARANBURU-ALTUNA, Luis. Elkar. Donostia. 19 x 12 cm. 154 or.
- Bazen behin behin bazen.** KAZABON, Antton//ASTRAIN, Luis. Elkar. Donostia. 18,5 x 13 cm. 91 or.
- Bekatuaren itzala.** MENDIGUREN, Xabier. Elkar. Donostia. 19 x 12 cm. 215 or.
- Bihotzerre.** ZUBIZARRETA, Patxi. Elkar. Donostia. 15 x 10 cm. 59 or.
- Colección de Documentos Medievales del Convento de San Bartolomé (San Sebastián) (1250-1515).** LARRAÑAGA ZULUETA, Miguel; LEMA PUEYO, José Angel. Eusko Ikaskuntza. Donostia. 23 x 16 cm. 218 or.

- Colección Documental del Archivo Municipal de Bergara. Tomo I (1181-1497).** CRESPO RICO, Miguel Angel; CRUZ MUNDET, José Ramón; GOMEZ LAGO, José Manuel; LARRAÑAGA ZULUETA, Miguel; LEMA PUEYO, José. Eusko Ikaskuntza. Donostia. 23 x 16 cm. 101 or.
- Denboraldi bat ospitalean. Grigor eta Erlearen ipuinak.** IGERA-BIDE, Juan Kruz//OLARIAGA, Antton. Alberdania. Irun. 21 x 15 cm. 72 or.
- Dickens atsegin zuen gizona.** (i). WAUGH, Evelyn/MENDIZABAL, Juan Mari. Erein. Donostia. 15,5 x 10,5 cm. 58 or.
- Eibarko euskeraren esakerak eta bestelako berezitasun batzuk.** ARGOITIA, Juan Andres; AZKARATE, Nerea; GEZURAGA, Xabier. Eibarko Udala. Eibar. 23 x 16,8 cm. 154 or.
- Estatistika Boletina 95. II. Hiruhilekoa / Boletín de Estadística 95. II. Trimestre.** (e). EUSTAT. Euskal Estatistika-Erakundea. Gasteiz. 25,5 x 21 cm. 111 or.
- Estatistika Boletina 95. III. Hiruhilekoa / Boletín de Estadística 95. III. Trimestre.** (e). EUSTAT. Euskal Estatistika-Erakundea. Gasteiz. 25,5 x 21 cm. 98 or.
- Euriaren eskuak.** LINAZASORO, Karlos//EMALDI MITXELENA, Luis. Alberdania. Irun. 21 x 15 cm. 73 or.
- Euskadi zifratan / Euskadi en cifras.** (e). EUSTAT. Euskal Estatistika-Erakundea. Gasteiz. 24 x 17 cm. 61 or.
- Euskal Autonomi Elkarteko Emakumeentzako Ekintza Positiboan II. Planaren zirriborroa / Borrador del II Plan de Acción Positiva para las mujeres en la Comunidad Autónoma de Euskadi.** (e). EMAKUNDE. Emakunde. Gasteiz. 29,5 x 20,5 cm. 223 or.
- Euskal Autonomi Elkarteko Ordenazio Farmazeutikorako Legea / Ley de Ordenación Farmacéutica de la Comunidad Autónoma del País Vasco.** (e). EUSKO JAURLARITZA. E.J. Argitalpen-Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 17 x 12 cm. 125 or.
- Euskal Estatistika Kontseilua. 1994ko Txostena / Consejo Vasco de Estadística. Memoria 1994.** (e). EUSTAT. Euskal Estatistika-Erakundea. Gasteiz. 23,5 x 20,5 cm. 62 or.
- Euskal Herriko Mendiak. 400 ibilbide zazpi probintzietan zehar.** (i). ANGULO, Miguel/TAPIA, Imanol. Elkar. Donostia. 26 x 18,5 cm. 356 or.
- Euskara, Zuzenbidearen hizkera.** ATXABAL, Alberto; GALLASTEGI, Cesar; GOIKOETXEA, Lorentzo; LOBERA, Anjel; URRUTIA, Andrés; URRUTIA, Iñigo/URRUTIA, Andrés; LOBERA, Anjel. Deustuko Unibertsitatea. Bilbo. 22 x 15 cm. 488 or.

- Ez direlako aketsak.** IZTUETA, Juan Inazio/MUJIKIRAOLA, Inazio*. Alberdania. Irun. 19 x 12 cm. 152 or.
- Ezpataz hil.** BIGURI, Koldo. Erein. Donostia. 15,5 x 10,5 cm. 62 or.
- Eztia eta ozpina.** (b). ZUBIZARRETA, Patxi. Alberdania. Irun. 19 x 12 cm. 161 or.
- Fadoa Coimbran.** GARZIA GARMENDIA, Juan. Alberdania. Irun. 19 x 12 cm. 253 or.
- Gabinetes de Comunicación. Funciones, disfunciones e incidencia.** RAMIREZ, Txema. Bosch Casa Editorial. Barcelona. 21,5 x 14,5 cm. 252 or.
- Gabon Guanito.** MUGURUZA, Jabier//MUGURZA, Iñigo. Erein. Donostia. 19 x 12,5 cm. 70 or.
- Galtzagorriak.** AZKUE, Resurreccion M^a; BARANDIARAN, Jose Migel/GENUA, Enkarni//LUCAS, Jesus. Erein. Donostia. 29,7 x 21 cm. 23 or.
- Gaueko hitzak.** (i). MORRISON, Toni/IRIONDO, Itziar. Erein. Donostia. 15,5 x 10,5 cm. 39 or.
- Gerraren antzea.** (j). TZU, Sun/IZAGA, Xabier. Txalaparta. Tafalla. 19 x 12 cm. 113 or.
- Gramatikaren Jabekuntza-garapena eta haur Euskaldunak.** BARREÑA AGIRREBEITIA, Andoni. EHU. Bilbo. 24 x 17 cm. 220 or.
- Hakuna Matata.** ARRETXE, Jon. Elkar. Donostia. 20 x 12,5 cm. 125 or.
- Hamaika pauso.** SAIZARBITORIA, Ramon. Erein. Donostia. 20,5 x 13 cm. 446 or.
- Handitzen naizenean.** ALBERDI, Pedro. Alberdania. Irun. 19 x 12 cm. 79 or.
- Hausturak.** MUÑOZ, Jokin. Alberdania. Irun. 20,5 x 14 cm. 333 or.
- Hemen datzana da.** JIMENEZ ORMAETXEA, Edorta. Elkar. Donostia. 15 x 10 cm. 62 or.
- Hiltzailea Euripean.** (i). CHANDLER, R./CILLERO, Javi. Erein. Donostia. 15,5 x 10,5 cm. 70 or.
- Hiru lagun.** TXILIKU//LUCAS, Jesús. Elkar. Donostia. 21 x 14 cm. 73 or.
- Historia para tiempos raros.** GRACIA TRINIDAD, Enrique. Bahía. Algeciras. 20,7 x 13,7 cm. 56 or.
- Hnuy illa nyha majah yahoo (Poemak 1985-1995).** SARRIONANDIA, Joseba. Elkar. Donostia. 24 x 17 cm. 232 or.
- Hongos. Guía de los hongos del País Vasco. II.** LASKIBAR URKIOLA, Xabier; PALACIOS QUINTANO, Daniel. Elkar. Donostia. 26 x 18,5 cm. 318 or.

- Industri Kontuak 93. Oinarria 90 / Cuentas Industriales 93. Base 90.** (e). EUSTAT. Euskal Estatistika-Erakundea. Gasteiz. 25,5 x 21 cm. 173 or.
- Industri Produkzioaren Indizea (IPI) 94. Oinarria 90 / Índice de Producción Industrial (IPI) 94. Base 90.** (e). EUSTAT. Euskal Estatistika-Erakundea. Gasteiz. 25,5 x 21 cm. 116 or.
- Industrias y Políticas Culturales en España y País Vasco.** ARANES, José Ignacio; AZPILLAGA, Patxi; DOMINGUEZ, Iñaki; GOLVANO, Fernando; IDOYAGA, José Vicente/ZALLO, Ramón*; GARITAONAINDIA, Carmelo. EHU. Bilbo. 24 x 17 cm. 428 or.
- Ipuinak.** (i). KAFKA, Franz/KINTANA, Xabier. Erein. Donostia. 15,5 x 10,5 cm. 68 or.
- Istorio hiperlaburrak.** (i). BENEDETTI, Mario; GALEANO, Eduardo; MONTERROSO, Augusto; CORTAZAR, Julio/MARKULETA, Gerardo. Erein. Donostia. 15,5 x 10,5 cm. 45 or.
- Kanpo Merkataritza 93 / Comercio Exterior 93.** (e). EUSTAT. Euskal Estatistika-Erakundea. Gasteiz. 25,5 x 21 cm. 132 or.
- Kittano.** ORMAZABAL, Joxantonio//COLOMBO, Daniele. Elkar. Donostia. 18,5 x 13 cm. 92 or.
- Kontratua.** SASTRE FOREST, Pablo. Elkar. Donostia. 15 x 10 cm. 57 or.
- Kontu Ekonomikoak. 93. 1989-1993, 1994 (Aurrerapena) / Cuentas Económicas 93. 1989-1993, 1994 (Avance).** (e). EUSTAT. Euskal Estatistika-Erakundea. Gasteiz. 25,5 x 21 cm. 254 or.
- Kontu zaharrak.** ARRATIBEL, Joxe//OLARIAGA, Antton. Erein. Donostia. 24 x 17 cm. 195 or.
- Kutuna tuntuna.** SANTISTEBAN, Karlos//ODRIOZOLA, Andoni. Elkar. Donostia. 21 x 14 cm. 53 or.
- La montaña vasca. 400 itinerarios a través de las siete provincias.** ANGULO, Miguel. Elkar. Donostia. 26 x 18,5 cm. 358 or.
- La Semana Santa en Gipuzkoa. Estudio histórico-artístico.** CENDOYA ECHANIZ, Ignacio. Eusko Ikaskuntza. Donostia. 24 x 17 cm. 218 or.
- Langosta baten inguruan.** MONZON, Telesforo/IZAGIRRE, Koldo*. Elkar. Donostia. 19 x 12 cm. 124 or.
- Lau zaldun.** ITURRALDE, Joxemari. Erein. Donostia. 15,5 x 10,5 cm. 44 or.
- Lazkao Txiki.** ORMAZABAL, Joxantonio//Arrastalu. Elkar. Donostia. 18,5 x 13 cm. 89 or.
- Lehenago zen berandu.** (b). ITURBE, Arantxa. Alberdania. Irun. 19 x 12 cm. 131 or.

- Libro de Acuerdos y Decretos Municipales de la Villa de Bilbao (1509-1515).** ENRIQUEZ FERNANDEZ, Javier; HIDALGO DE CISNEROS AMESTOY, Concepción; LORENTE RUIGOMEZ, Araceli; MARTINEZ LAHIDALGA, Adela. Eusko Ikaskuntza. Donostia. 23 x 16 cm. 341 or.
- Libro de Autos Judiciales de la Alcaldía (1419-1499) y libro de Acuerdos y Decretos Municipales (1463) de la Villa de Bilbao.** ENRIQUEZ FERNANDEZ, Javier; HIDALGO DE CISNEROS AMESTOY, Concepción; LORENTE RUIGOMEZ, Araceli; MARTINEZ LAHIDALGA, Adela. Eusko Ikaskuntza. Donostia. 23 x 16 cm. 271 or.
- LVII.a gerlan.** ELISSALDE, Jean/URKIZU, Patri*. Alberdania. Irun. 19 x 12 cm. 118 or.
- Maddi oporretan.** ZUBELDIA, Iñaki//BELTZUNEGI, Pili. Elkar. Donostia. 18,5 x 13 cm. 136 or.
- Marta, uda haren ostean.** (i). BALZOLA, Asun/MARKULETA, Gerardo//BALZOLA, Asun. Erein. Donostia. 19 x 12 cm. 128 or.
- Matriuska.** MUJIKIRAOLA, Inazio. Erein. Donostia. 15,5 x 10,5 cm. 59 or.
- Migrazio-Mugimenduen Estatistika 1993 / Estadística de Movimientos Migratorios 1993.** (e). EUSTAT. Euskal Estatistika-Erakundea. Gasteiz. 25,5 x 21 cm. 122 or.
- Miopeak, bizikletak eta beste langabetu batzuk.** SARRIONANDIA, Joseba. Erein. Donostia. 15,5 x 10,5 cm. 53 or.
- Mugak.** (i). MAGRIS, Claudio/BIGURI, Koldo. Erein. Donostia. 15,5 x 10,5 cm. 46 or.
- Nekazaritza Hiztegia.** (e). INDUSTRI, NEKAZARITZA ETA ARRANTZA SAILA; KULTURA SAILA (E.J.). E.J. Argitalpen-Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 24 x 17 cm. 344 or.
- Opor ezberdinak.** MENDIGUREN ELIZEGI, Xabier. Elkar. Donostia. 15 x 10 cm. 63 or.
- Ordenadorean idatzia. Hamabost urteko mutil baten egunkaria.** (i). SALES, Francisc/UGARTEBURU, Iñaki. Elkar. Donostia. 20 x 12,5 cm. 150 or.
- Partxela.** (b). LANDA, Mariasun//LUCAS, Jesus. Elkar. Donostia. 21 x 14 cm. 71 or.
- Perretzikua. Euskal Herriko perretzikuen Gida. II.** (i). LASKIBAR URKIOLA, Xabier; PALACIOS QUINTANO, Daniel/TAPIA, Joxerramon; MURUA, Gabino. Elkar. Donostia. 26 x 18,5 cm. 318 or.
- Pikoak.** IGERABIDE, Juan Kruz//ZABALETA, Jon. Elkar. Donostia. 21 x 14 cm. 63 or.

- Piztiaren izena.** LERTXUNDI, Anjel. Alberdania. Irun. 23 x 17 cm. 207 or.
- Poliedroaren hostoak.** IRIGOIEN, Joan Mari. Erein. Donostia. 20,5 x 13 cm. 343 or.
- Radiobiografiak.** CANO JAUREGI, Harkaitz. Elkar. Donostia. 15 x 10 cm. 62 or.
- Sektore Publikoaren aurrekontuen Estatistikak. Likidazioak-Aurrekontuak. 93-94 / Estadísticas Presupuestarias del Sector Público. Liquidaciones-Presupuestos 93-94.** (e). EUSTAT. Euskal Estatistika-Erakundea. Gasteiz. 25,5 x 21 cm. 211 or.
- Soneto hautatuak.** (i). SHAKESPEARE, William/GARZIA, Juan//OLARIAGA, Antton. Alberdania. Irun. 21 x 15 cm. 197 or.
- Sua piztu.** (i). LONDON, Jack/IBAÑEZ, Iñaki. Erein. Donostia. 15,5 x 10,5 cm. 45 or.
- Tortilla Flat.** (i). STEINBECK, John/NAVARRO, Koro. Elkar. Donostia. 19 x 12 cm. 244 or.
- Txan fantasma.** (b). LANDA, Mariasun//ZABALETA, Jon. Elkar. Donostia. 21 x 14 cm. 61 or.
- Udala Euskal Herrian / El Municipio en Euskal Herria / La Municipalité en Euskal Herria. Vitoria-Gasteiz 1995.** ESTORNES, Idoia; CASTELLS, José Manuel; BELDARRAIN GARIN, Manuel; LOPERENA ROTA, Demetrio; TXAPARTEGI LARRAÑAGA, Xabier; CASTILLO BANDRES, Javier del; LAMBARRI GOMEZ, Carlos; MADURAGA GIL, Antonio; GRENET, Jean; ELORZA, Odón; CUERDA, José Angel; CELAYA, Adrián; ORMAZABAL, José Angel; ARZAMENDI, Arantxa. Eusko Ikaskuntza. Donostia. 24 x 17 cm. 286 or.
- Urrezko triangelua.** ARRETXE, Jon. Elkar. Donostia. 19 x 12 cm. 100 or.
- Zorionari gutuna.** (i). EPIKURO/AGIRRE, Javier; LASA, Cristina. Erein. Donostia. 15,5 x 10,5 cm. 42 or.
- Zurian zirika.** PERURENA, Patziku. Elkar. Donostia. 19 x 12 cm. 174 or.

TOLOSA HIRIBIDEA, 103-1.C
TEL.(943) 21 80 92
FAX (943) 21 82 07
20009 DONOSTIA

